

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

DECEMBRIE 2021

NR. 12 (1676)

ANUL XXXIII

1 LEU

12

Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii

www.revistaorizont.ro

ÎN 2021

VISA

ÎNTÂMPLAT

ȘI

CEVA BUN?

LAUVT,
CULTURA
E CAPITAL

5 948410 000317

12

Vidicaniada

Cornel UNGUREANU

Gheorghe Vidican a debutat în 1968 în culegerea de versuri a elevilor bihoreni *Ml di e bihorene*, ap rut sub îndrumarea poetului Alexandru Andri oi u. Debut eaz , în adev ratul sens al cuvântului, în revista *Familia*, în 1972. Alexandru Andri oi u era unul din numele mari ale poeziei române ti. Literatura realist-socialist a anilor cincizeci îl

a eza între poe ii no tri de seam : poezia sa, elegant , p strănd ritmurile i rimele i «lozincile» care o f ceau popular , va fi fost un model pentru ml di ele bihorene. Nu i pentru aceia care citeau cu iubire revista condus de Alexandru Andri oi u. Era revista la care scriau «interzi ii» anilor 50, ie i i din pu c rii: Petre u ea, Ion Negoiescu, Nicolae Balot , tefan Aug. Doina , c rturari care gândeau altfel literatura. i via a.

Poetul Gheorghe Vidican i i va publica primul volum, *Singur tatea candelabrului*, în 1994, cu o poezie care m rturise te desprinderea de modelul poetic de odinioar : de discursul poetic de odinioar . Cel care îi f cuser celebri pe Alexandru Andri oi u, dar i pe al i poe i ai anilor '50. Poeziile din *Singur tatea candelabrului* sunt scurte, ermetice, realist-suprarealiste, cu versuri demne de a fi re inute, urmate de versuri care vorbesc de încercarea tân rului Vidican de a declara r zoi poeziei de odinioar : „Z pada e un reflux al memoriei/ m voi supune ferestrei/ asmu ind luna/ împotriva câinelui”. Parc ar mai exista i în elegeri: „Se nasc amintirile/ noaptea umple izvorul/ de s rutul t u/ vestind/ ademenirea trupului” sau „Prin simpla atingere frigul/ poate deveni foarte frig/ femeile au pleoapele/ uitate/ pe geam/ nop ile st teau/ gata gata s plâng ”.

Dup un enun de prozator sau de jurnalist urmeaz un vers memorabil, care e p r sit repede în vederea unei metafore: a unei încerc ri de a inaugura „o alt poetic ”. *Singur tata candelabrului* e o provocare, ca i „poeziile” din ase- apte cuvinte: candelabrul anun un castel, „singur tatea” îl p strez în afara castelului. Fiorul liric e abandonat de un scriitor care nu vrea s fie poet, ci doar s scrie.

În urm toarele volume Gheorghe Vidican scrie „torrential”, poezii infinite, versuri care anun un „asediu”: i trium-

ful celui care scrie. Al Scriitorului: „Iacomm în noi innoptez frumos tinere ea nestatornic i s rutul dinaintea bel ugu- lui/ r stignit în trup se proclam stindard al luptei antifraud / prin suflutele noastre un ir de victorii/ murmur dep rtarea...” Postmodernistul Vidican, crede Mircea Mih ie , r mâne un nostalgic al modernismului calm, de tip Ion Pillat, al patetismului blagian i-al sincerit ii de prim instan a expresionismului interbelic.

P *ivni a din horn* (2017) anun al i termeni ai r zboiului în/ cu lumea poeziei: „un neant scorburos d na tere unei lumi/ intrarea în ea se face prin sala de cinematograf/ dun rea are valurile cenzurate/ pove tile pescarilor fl mânzi de mirosul de pe te/ traducerea în esperanto a dorin elor tale/ apar ine unei înr ite juc toare de golf...” („Sala de cinematograf”). În volumul *Fisura privirii* (2017), Gheorghe Vidican r mâne un nostalgic al modernismului calm, dar nu se abandoneaz chem rilor pillatine sau blagiene; scrie despre o „Muz cu os domnesc” - e vasalul regelui : în *Înflorirea frigului* (2019) m rturise te: „suntem vasalii lui Nichita”. Pân la „Nichita” mai e oarecare drum i combatantul mai are de purtat lupte: „pe scara de incendiu fo net de rochii ne hr nesc trupurile de la etajul cinci/ noi am fost cândva noi/ cu ie irea din noi spre viitor/ corabia lui sebastian înaint eaz prin trupul nostru mâinile noastre se hr nesc cu vat de zah r/ copil rim în buzele noastre/.../ Învm m s umbl m prin noi *festina lente* iubirea se plimb pe biciclet prin parcul nichita st nescu/... / ne r stignim sângele într-un poem de nichita /...nichita se plimb la bra cu nichita prin noi”.

Cum s cucere ti poezia, dintr-o margine de lume? Poetul Vidican o cucere te. E la Dese ti, la Bucure ti, la Cluj. Un poem care e cât o geografie a literaturii e „Dese ti”: „prin Dese ti pa ii lui nichita întorc privirile s tenilor în acele ceasornicului/ ochii lui genereaz al i ochi în mirosul p lincii/ o curgere perpetu de urme ne cuprinde umbrelul/ m înf ori în bucuria s tenilor m hr ne ti cu amintiri despre Nichita/ poetul gheorghe pâ- rja jum tate singur tate jum tate poem/ îmb ls meaz cea a serii”. i s tenii sunt cu nichita i poe ii, în satul în care îi poart gheorghe pâ- rja, sunt cu nichita. Cu nichita e Dora, o închinare Poeziei e poemul „Buzunarele Dorei”.

Volumul e protejat de acest Motto: „de frigul culorilor ne îmbr c m în lumin ”. Înflorirea frigului începe cu „Sub pa ii lui Nichita”: „vinovat poetul de curgerea amiezii în ciutura fricii/ plin de vânt clipa/ sub pa ii lui nichita cre te o lume f r timp”. Dar nu numai la întâlnirea poe ilor de la Dese ti e prezent Gheorghe Vidican, ci i la Boto ani, la decernarea premiului Eminescu. „Libertatea frigului” se dedic lui LIS la primirea premiului Eminescu: „sunt o a teptare/ plin de nichita/ nuan e de oapte albastre/ obsesii în pa ii dorei st nescu/ ferment eaz oaptele în trupul t u/ sângele ar putea ajunge în ochiul degetului/ devenim texte lirice/ tocmai ast zi eminescu a devenit zeu nichita i-a botezat nemurirea/ s rutul nostru o carte de eti- c / trecerea de pietoni un spa iu s lb ticit de trec tori/ pas rea phoenix cu aripi

Desp r irea de Dorli Blaga

Dragă Felicia, am aflat dintr-un articol al lui Vladimir Tismăneanu că Dorli s-a stins. M-am întristat ca de pierderea unei părți din mine.

Am iubit-o și prețuit-o pe Mama Dvs. Viața ei a fost împletită cu istoria așa cum puține vieți au fost ori sunt. Era un martor, o prezență și o mărturie de frumusețe intelectuală. Prezența ei inconfundabilă, de Doamnă, de femeie și de camaradă în același timp, felul ei de a te privi direct și jucăuș de sub pleoapele hemisferice, grele, vocea ei cîntată și precizia tăioasă, totuși mereu urbană, a judecăților ei inconcesive privind persoanele istoriei pe care le-a întilnit și autoironia ei cochetă, cu vocea care căpăta inflexiuni de garguie sau de arteziană sau de izvor proaspăt — toate astea sunt mereu cu mine, vii și proaspete, cînd mă gîndesc la ea. Stăpînea perfect un registru al ironiei și autoironiei îngăduitoare cu toți, sub judecată sau nu. Cine voia să învețe urbanitatea, urbanitatea aceea de care Sainte-Beuve vorbea cînd o evoca pe Madame de Caylus, pe Dorli ar fi trebuit să o viziteze: și, mai ales, lui Dorli trebuia să îi cîștige inima, interesul uman sau dezinteresul politic. Am vorbit cu Dorli la telefon prin august, într-o perioadă cînd mă recuperam greu după operația suferită și după forma grea de Covid pe care am avut-o. Nu-mi imaginam că va fi ultima oară. Deși sub interdicția pandemiei, ne-am împropătat ca de obicei promisiunea, pe care o facem de vreo doi ani, că ne vom revedea cum obișnuiam, la ea, la o cafea, iar eu voi aduce trufe de la Leonidas, care îi plăceau. Dorli părea nemuritoare. Așa cum atunci cînd ne gîndim la viața noastră nu ne imaginăm că mîine nu vom mai fi, nu îmi trecea prin cap că va fi un azi cînd Dorli n-o să mai fie. Dacă Dorli ar fi avut viața frumuseții ei de om și de femeie, ar fi fost eternă. Mă socotesc fericit că am cunoscut-o, că mi-a acordat prietenia ei și că am putut primi un loc în inima ei, atît de largă și atît de exigentă. Și despre ea s-ar fi putut spune, cum s-a spus despre Goethe, din care Dorli știa multe pagini pe dinafară, în germana lui, că era tolerant, dar fără îngăduință.

Dumnezeu s-o ierte și s-o odihnească!

Din toată inima, primiți dragă Felicia, condoleanțele mele îndurate.

Horia-Roman PATAPIEVICI

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA

FIILATIM OARA

CALENDARUL ANVERS RILOR 2021

DECEMBRIE

- 2 decembrie 1952 s-a n scut Remus Valeriu Giorgioni
- 2 decembrie 1972 s-a n scut Ilinca Ilian (Ilinca Țăranu)
- 3 decembrie 1976 s-a n scut Cristian Pătrășconiu
- 5 decembrie 1973 s-a n scut Ciprian Vălcan
- 8 decembrie 1946 s-a n scut Anton Palfi
- 8 decembrie 1958 s-a n scut Isa Schneider
- 10 decembrie 1952 s-a n scut Traian Pop Traian
- 11 decembrie 1938 s-a n scut Kondrat Kristiane (Aloisia Bohn)
- 15 decembrie 1948 s-a n scut Ana Pop Sârbu
- 16 decembrie 1969 s-a n scut Cristian Ghinea
- 16 decembrie 1956 s-a n scut Călin Andrei Mihăilescu
- 16 decembrie 1953 s-a n scut Leonard Oprea
- 17 decembrie 1948 s-a n scut Nina Ceranu
- 18 decembrie 1950 s-a n scut Marioara Voinovici Baba
- 18 decembrie 1940 s-a n scut Ionel Iacob Bencei
- 18 decembrie 1951 s-a n scut Böszörményi Zoltán
- 22 decembrie 1952 s-a n scut Illes Mihály
- 25 decembrie 1940 s-a n scut Cedomir Milenovici
- 25 decembrie 1941 s-a n scut Maria Pongrácz (Popescu)
- 28 decembrie 1964 s-a n scut Cristian Contraș
- 29 decembrie 1956 s-a n scut Maria Nițu

umede printre noi”.

Devenim texte lirice, a a c „nichita a botezat nemurirea lui Eminescu”; pa ii Dorei St nescu, so ia lui Nichita, devin semne ale iubirii. Poemele „Vis cu Nichita”, „Dorurile lui Nichita”, „Întâmpl ri cu Nichita”, „Suntem vasalii lui Nichita”, „Buzunarele Dorei” numesc Paradisul poeziei în care Nichita e zeul

poe ilor. Cred c e pu în spus c „Gheorghe Vidican e unul dintre scriitorii de seam de azi”. Lucru cel mai important ni se pare itinerarul parcurs, felul în care traverseaz i învinge acel „neant scorburos” al antipoeziei. E o b t lie pe care poetul Vidican o câ țig , ca în orice b - t lie din Istoria literaturii, singur: e vidicaniada lui.

Cristian Petriconi, intelectualul care a revigorat publicistica literară românească

Aristocrația teozofilor și lumea ocult (2)

Marcel TOLCEA

Teozofia (teozofismul, conform diatribei guénoniene!) nu înseamnă numai Blavatsky. Succesoarea ei, Annie Besant (1847-1933) a fost o impenitent socialist, feminist, membră a masoneriei mixte, scriitoare, președinta Societății Teozofice între 1907 și 1933. Este autoarea unei cărți de mare succes, *Creștinismul esoteric*, după cum am mai scris, alături de partenerul ei de idei, Charles Leadbeater, ce conține nenumărate elucubrații despre masonerie. Contribuția cea mai importantă, în același timp, cea mai nefericită, a lui Besant a constat în „inventarea” unui personaj, un adolescent indian pe nume Krishnamurti, prezentat lumii teozofice ca fiind o simultană reîncarnare a lui Buddha și Iisus. (E important de spus că, în viziunea teozofistă, Cristos nu este decât un învârtor dintr-un ir de învârtori.) Or, o asemenea formă a notei s-a dovedit a fi una dezastruoasă, astfel că, în sânul Societății Teozofice s-a produs o spectaculoasă disidență, provocată de liderul carismatic al secolului german Societății, pe nume Rudolf Steiner (1861-1925).

Antropozofia — a a cum îi dă nume te Steiner varianta sa de teozofie — aduce reflexia asupra religiilor mult mai aproape de creștinism, într-un anume fel, rupe destule punți cu lumea orientală. După cum renunță la dicotomia tiin — spiritualitate și aduce reflexia spirituală în cotidianul preocupărilor diurne (pedagogia Waldorf, agricultura) și în blânda vecinătate a... artei. Toate sub o autoritate mai puțin așteptată: cea a lui Goethe. Steiner crede că izvoarele esențiale, sapiențiale europene sunt cele rozicruciene. Teozofia rozicruciană — cum denumește el celebrul manifest rozicrucian de la 1459 atribuit lui Christian Rosenkreutz — Steiner îi adaugă misterii grecești și, mai ales, ezoterismul creștin. Iar referința fundamentală, ca text canonic, la care s-au raportat toate confreriile Evului Mediu — Frații Sfântului Ioan, Albigenzii, Catarii, Templierii — ar fi Evanghelia Sfântului Ioan, depozitara unei pereche de doctrine secrete.

Ar fi însă inexact ca, după toate cele enumerate mai sus, să conchidem că Steiner a renunțat la marile teme ale teozofismului blavatskyan. Când vine vorba despre legile fundamentale ale Universului, cum ar fi, de pildă, legea compensației, adică legea care generează destinul, Steiner o numește *karma*. Dar — a a cum face în orice relație cu metafizica vedantină — și acest concept este unul adaptat, dacă se poate spune așa. La fel, Steiner preia din terminologia hindusă conceptul de reîncarnare, iar evoluția componentelor superioare ale omului pe diverse planuri este descrisă tot în termeni „adaptați” ai spiritualității hinduse: Nirvana, Parinirvana, Atma, Buddhi, Manas etc. De altfel, majoritatea cărților lui Steiner au, la finele lor, un dicționar de termeni indiano-teozofici din care se observă că termenii nu sunt folosiți în sensul lor originar.

În ceea ce mă privește, a opinat antropozofia steineriană, de fapt, un construct mai degrabă poetic și evoluționist decât unul metafizic, alcătuit din diverse frânturi de religie, astrologie, invenții sau adaptări cu privire la marile teme ale hinduismului sau budismului în interiorul căror a fost așezată osatura unei creștinism interpretat într-o cheie ezoterizantă. Cititorul se lasă însă ușor fascinat de un asemenea construct fiindcă, mai întâi, corpul doctrinar steinerian este unul imens, risipit în zeci de volume de conferințe și, apoi, nici nu există un *opus magnum* care să cuprindă în nuce întreaga doctrină. Ceea ce face foarte greu de sesizat o multitudine de elemente disparate, contradictorii, eterogene ce alcătuiesc un sistem. Unul, de altfel, încântător de unificativ, dar nici în cheie ocultizantă, nici în cheie ezoterizantă, ci, mai degrabă, în cheie poetică. Acest paradox explică, cred eu, influența lui Steiner ce a făcut multe „victime” în rândul intelectualilor români interbelici și chiar după.

6 | 6

Clin-Andrei
Mihăilescu

Cum, necum, iată-l pe Frigyes Karinthy, care era mai ieri la o masă cu amicii, la Budapesta, unde se discuta spinoasa chestiune a micorizării lumii. Imparabilul Karinthy fusese izbit prin 1929 de ideea că, din cauza generalizării și accelerării comunicațiilor, lumea asta de basm, în care poți afla cine cu cine și de ce, pînă în Abisinia — unde poți ajunge într-o zi-două — s-a făcut mai mică decât fusese vreodată lumea reală. E ușor deprimant să vezi că gândurile tale pot să-ți dea roată pînă la mîntul în câteva minute ori cîte epoci istorice întregi se re-derulează în numai doi ani. Halucinant — nu? — să te apropie prea tare de adevăr, ca acul busolei care se învîrte te nebunește în preajma polului nord, precum credințele în proximitatea imediată a lui Dumnezeu. De aici, cumetrii se încing la joacă: de cîte inele de legătură are nevoie ca să legi oricare doi indivizi de pe planetă?

Între mamă și fiică, un singur inel; la celălalt pol, între mine și pescăria de perle Mium din Filipine, să zicem că îl țiu pe (1) François, care s-a îndrăgostit de (2) Gliberta Peruzzi din Padova, a cărei mamă (3) Giovanna (n. Trionfi) a primit în dar la nunta de argint de la bărbatul ei, (4) Don Ciccio, un colier de perle aduse din Filipine de (5) căpitanul Strombo, care, în schimbul acelor perle, o lăsa să scape cu viață pe frumoasa pescărie Mium, care tocmai le scosese din mare. Un exemplu, vezi și spunea, cam didactic, deci cam neeconomic, poate că dumneavoastră l-a rezolvat luînd-o pe o scurtă tură — doar unghurii și românii au acest dar —, dar, în fine, vi l-am dat ca să vă faceți o idee și să continuați jocul, poate că joc de societate în familie la masa de seară, cînd cine rezolvă legătura dintre Ixulescu și Ygreceanu în cel mai puțin timp și cu cel mai puțin tort. Cam așa mă mînturisea și Frigyes Karinthy, care nu s-a oprit la indivizi, ci a trecut și la obiecte (eu zic că de la pilnia lui Stamate pînă la butoiul de brandy în care i-au înut amiralului Nelson leul între Trafalgar și coasta Perfidului Albion nu sînt chiar așa pe aia).

Mai tîrziu, pe cînd John Guare a scris piesa *Six Degrees of Separation*, ecranizat apoi de Fred Schepisi, oamenii de tiință și profitău în sfîrșit de jocul lui Karinthy (pe care unii dintre sociologii îl și gratulează cu cîte un prof. dr. doc.) și au născocit un nume vandabil pentru el: network theory. Și de-aici, de-aici și în mînturi pe toată lumea, ca dl. Facebook mai de curînd și de-aici mai mare succes. Zică a a pentru că el ne leagă unul de altul indiferent de distanțele fizice (dintre, de pildă, mine și o țînă pescărie de perle din Filipine, care mi-a cerut ieri amiciția pe FB); și cu atît te leagă mai strîns, cu atît te lasă mai gol pe din untru, de ajungi să fii adict la FB ca, alt dat, la Gelassenheit, désœuvrement sau leneșădea, îi minte? Platforme sau rețele sociale? A! Metamofoze plate, stup de stupizi, snopism, lezamidemezami, dor cu dor să se-nțîlnească, gol cu gol, îndepărtarea de sine ca suprem bine, convalescență din pandemenă, în fine, zice-i-le cum le tot zice și de-o vreme-ncoace și-ncolo. Și

a a să-mi micorată lumea, ritmul ei a fost asurzit de logaritmul rețelelor, și iar și-a pierdut farmecul, și omul și iar nu ne-o pînă, și iar a avut dreptate Karinthy: networkul este lanțul și biciunilor ființei.

Pînă aici! Să întorcem foaia, măcar și chiar acum. Dacă, teoretic, există maximumul unei grade de apropiere prinse în categoriile analogiilor și metonimiilor, să punem mîna să-ți redăm lumii farmecul, simetria sa de flutură, că altfel zboară în cerc pînă la amare te gîndindu-se de sine. Jocurile olimpice au penta-cercul drept simbol, Apple — mîntul mușcat, România — steagul roșu, galben și dezastru, iar programul „Save the World” pe care vi-l propun să sub semnul „6 | 6”.

Fie un individ (de exemplu, eu) și cel mai departe alt individ de pe planeta noastră globală. În principiu, normal ar fi să facem apel la cele șase inele ca să-ți legăm pe cei doi. Dar există următoarele excepții:

(1) — dacă, în loc de șase, am nevoie de un singur inel, atunci e caz de miracol (cultivat de religii cu zei sau cu staruri), prin care mă identific cu Vladimir Putin sau cu Jeeves Perlmutter, monahul din Surrey pe care nu l-am mai văzut nimeni de cincizeci de ani;

(2) — două inele: caz de absurd: Jeeves conduce Rolls Royce-ul pe care i l-am furat lui Putin, care ne urmărește pe motocicletă;

(3) — trei inele: caz de efect de flutură (*butterfly effect* pe neaoș, că-i gentil): Johannes a tăcut în ureche premierului și, trei zile mai tîrziu, m-am trezit mîncînd ca a cu Putin într-o circiumă de lângă statuia lui Dzerjinski;

(4) — patru inele: caz de cauză/efect: din cauza întârzierii avionului de Moscova, am avut de petrecut două zile și trei nopți cu monahul Jeeves, care se pricepe, totuși, la făcut espresso;

(5) — cinci inele: caz de realism marketingist: cine doarme ca Jeeves și vinează ca Putin? Tu, parfumat cu Chanel 17;

(6) — șase inele: adevăr precis și tiințific: Putin, Jeeves și cu mine sîntem virfurile triunghiului echilateral „Mexican Standoff”.

Și acum, cele șase grade de îndepărtare:

(1) — caz de defamiliarizare fantastică: în timp ce mă redăm astăzi dimineață, m-am uitat la mine însumi în oglindă și, constatîndu-mă suspect, m-am predat pe dată poliției locale;

(2) — caz de *Unheimlichkeit*: portretul lui Putin de deasupra patului îmi face cu ochiul, iar ciinele mele de porțelan roz, pe care l-am moștenit de la bunica, a început să miaune din perete la el de mi se zbîrlește pe rîu;

(3) — caz de exil: astăzi, chiar de m-a întoarce, a-mă elegea n-o mai pot;

(4) — caz de gulag: m-am bătut și m-am înut înfometat în frig pînă cînd am ajuns președinte;

(5) — caz de cîțigat lozul cel mare: nu tu datorii, nu tu chirii, doar Belize și zurlii;

(6) — caz de metamorfoză totală: pe-atunci, puca și centura lată; acum, pixeli sînt; dar ce voce frumoasă am, deodată.

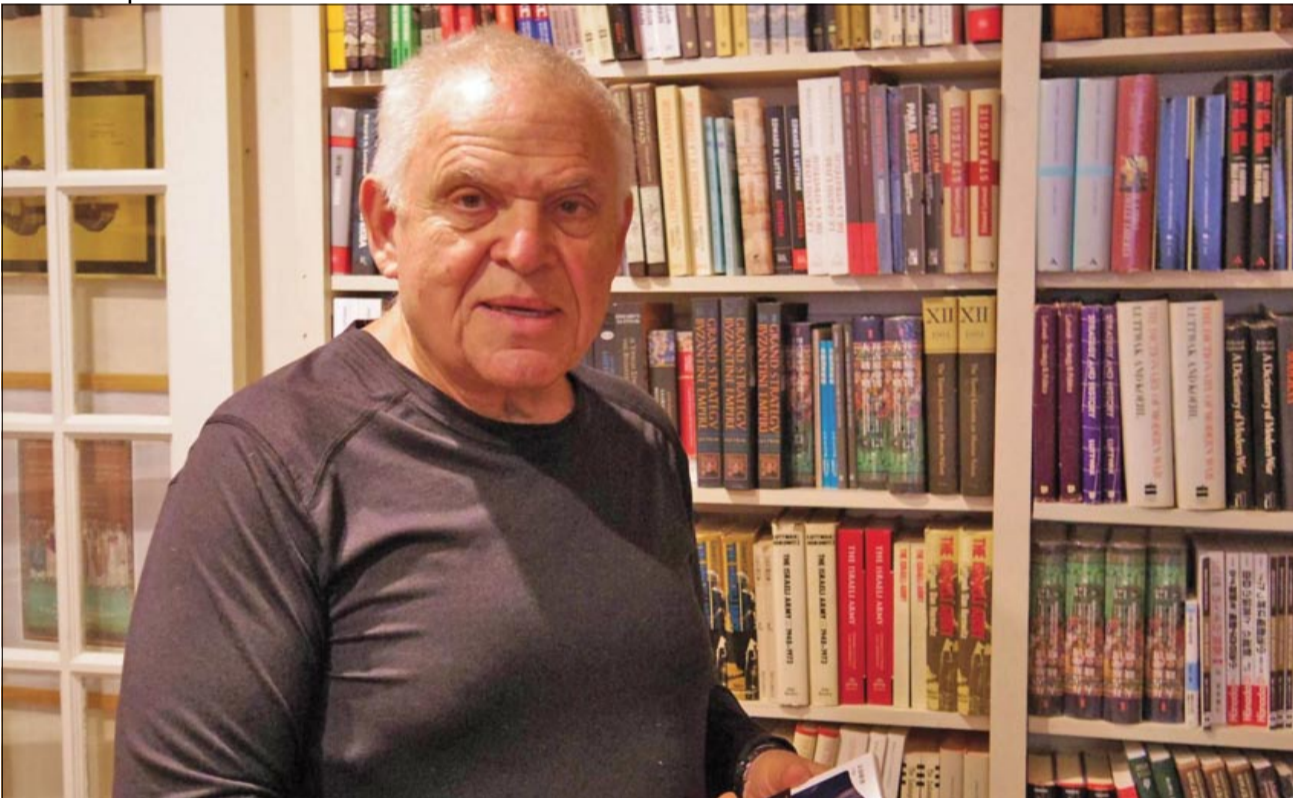
Ce-i „6 | 6”, a adar? Un zar norocos? O simetrie la cea mai înaltă tensiune? 666 interruptus? Un flutură beat de pază la pod? Poate și aștea, dar este, cu siguranță, marea speranță care ne rămîne. Da și-vă cu mine, că eu nu.

Europei îi lipsește competiția

Edward Nicolae LUTTWAK

La începutul lunii noiembrie 2021, Edward N. Luttwak a devenit Doctor Honoris Causa al Universității de Vest din Timișoara. A fost, fără îndoială, un eveniment notabil pentru comunitatea academică UVT, pentru că Edward Luttwak este unul dintre cei mai importanți strategii militari din lume, specialist în relații internaționale, un autor-reper în istoria gândirii politice și a teoriei strategice. *Crisle sale* (Coup d'État: A Practical Handbook, Strategy: The Logic of War and Peace, The Grand Strategy of the Byzantine Empire, The Rise of China vs. The Logic of Strategy etc.) au fost traduse în zeci de limbi, se vând în tiraje impresionante și sunt lecturi fundamentale în coli militare și în universități din întreaga lume. La fel de spectaculoasă este cariera de consultant a domnului Luttwak, care a colaborat cu guvernele unor țări precum Italia, Japonia, Spania, Peru și, nu în ultimul rând, SUA, fiind, printre altele, consultant pe probleme de securitate pentru președintele american Ronald Reagan. S-a născut la Arad, în 1942, și a părăsit România împreună cu familia pe când avea cinci ani. Domnul Luttwak a avut amabilitatea să îmi acorde acest interviu în zilele în care a vizitat Timișoara.

Alexandru Condrache: – Am pregătit un citat pe care am să vi-l citesc. Sunt curios ce credeți despre el. Sunt convins că știți cartea și autorul, este vorba despre *Homo Ludens*, al lui Johan Huizinga: „Jocul este luptă, iar lupta este joc.”

Edward Nicolae Luttwak: – Nu sunt de acord. Cred că războiul a fost în inima civilizației europene, care a pulsat datorită competiției între diferite grupuri în diferite state. Războiul a fost forța care a mișcat Europa înainte, iar experimentul unei Europe ce trăiește în pace, din 1945, nu este tocmai satisfăcător. Europa s-a confruntat mereu cu războaiele și cu efectul lor distructiv, care a fost mereu precedat de forțe constructive: oamenii mureau, dar apoi soldații se întorceau acasă, munceau, procreau, iar în acest fel Europa a progresat. Așa că nu pot fi de acord cu Huizinga, pentru că susține că războiul este un joc, ceea ce nu este adevărat. Războiul este forța care a sprijinit progresul civilizației europene. Energia creată de aceste războaie i-a determinat pe europeni să plece în întreaga lume și să se impună. În același timp, energia lor a fost canalizată în alte zone: în știință, în invenții, în descoperiri. Un exemplu bun este Timișoara. Familia noastră a venit în Timișoara când încă era un pașalâc turcesc. Au venit, deci, când era încă sub ocupație otomană, erau evrei sefarzi din Salonic, iar această zonă, Banatul, a devenit ceea ce astăzi printr-o serie de conflicte. Or, aceste conflic-

te nu au distrus oamenii din Banat, ci i-au determinat să aibă mai multe reușite admirabile.

– **Așadar, dumneavoastră aveți o perspectivă pozitivă asupra războiului...**

– Da, finalmente chiar și opera fondatoare a civilizației europene, *Iliada* lui Homer, în care haosul, reușitele, gloria și eroii sunt fundamentale, tratează războiul ca pe un element central. Din același spirit provin deopotrivă filosofia antică greacă, estetica și așa mai departe. Așadar, toate acestea au ca sursă o energie dinamică. Iar datorită acestei energii dinamice s-au construit catedrale, poduri și fabrici, s-au scris cărți și au avut loc războaiele. Și cred că este o greșală să crezi că poți scoate războiul din această ecuație. În elegențele oamenilor, după Al Doilea Război Mondial, au crezut că pot exclude războiul, pentru că au apărut bomba nucleară, care depășea punctul culminant al utilității. De pildă, un pistol este mai eficient decât un cuțit, iar o mitralieră este mai eficientă decât un pistol. Bomba atomică nu a fost o treaptă pe această scară a utilității, ci un punct culminant, care a fost precedat de un declin. Arma nucleară este inutilă. Dacă ai un război, așa cum au avut SUA în Coreea, nu poți face nimic cu ea. În acel context, arma nucleară era mai puțin utilă decât înghețata. Aceiași situații se regăsesc și în alte zone. India și Pakistan sunt într-un conflict, dar nu pot folosi arma nucleară, deși ambele țări dispun de ea.

Desigur, a fost un motiv pentru care războiul a luat sfârșit în Europa. Acesta a fost înlocuit de managementul birocratic al Uniunii Europene, care uneori funcționează, iar alteori nu. Adevărul este că mai în urmă cu câteva decenii, Europa nu se mai mișcă, pentru

cea necesară cu adevărat, doar că atunci când au oprit războiul, au frânat și competiția. În loc să intri în competiție, trimiți oamenii la Bruxelles, să manevreze birocratic. Nu e o întâmplare că cea mai de succes țară din Europa este Elveția, care nu este în Uniunea Europeană și nici în NATO și are o narațiune națională care motivează populația acestei țări. Partea a acestei narațiuni este că tinerii de-abia așteaptă să atingă vârsta majoratului pentru a primi o armă și să se înroleze în armată, într-o armată care nu se angajează în războaie.

– **Sunt foarte mulți oameni în România care cred că un tânăr devine cu adevărat bărbat doar atunci când face serviciul militar. Ce credeți despre asta?**

– Este fără îndoială adevărat. Lei un tânăr de optsprezece ani, îl poți departe de casă și de telefonul mobil, îl poți în schimbul șaptei, și în o poartă în mână, și doarme în cort. Sau cel puțin așa ar trebui să fie, pentru că alternativa ar fi o variantă în care soldatul nu face mare lucru, ci doar stă în cazarmă și îl așteaptă pe sergent. Însă nu se poate să îți un tânăr de optsprezece ani și să îl plictisești. Serviciul militar ar trebui să fie precum în Finlanda, Israel sau Elveția. Soldații sunt activi în permanență, perioada în care sunt înrolați este scurtă, aproximativ ase luni, timp în care fac activități fizice intense, este dificil să antrenezi, le este tot timpul foame, sete și somn, dar sub nicio formă nu pierd timpul.

– **Ce i-ați spune unei persoane care ar obiecta că serviciul militar este alienant?**

– De ce anume îi alienează?

– **Spre exemplu, nu mai au acces la cultură.**

– Așa este, nu mai au timp să citească. Deși poți și mereu să ai o carte de poezie cu tine. De-a lungul timpului, soldații au cărat cu ei genul de cărți care pot fi citite de nenumărate ori, iar mulți soldați au scris poezie. În orice caz, această perioadă scurtă, în care devii bărbat, este o pauză de la viața de zi cu zi. Înainte de a fi adulți, tinerii răspund unui apel realizat de părinții lor, iar această perioadă nu este un serviciu de care beneficiază doar statele, ci și tinerii. Eu am făcut serviciul militar în armata Marii Britanii. În acea perioadă, serviciul militar era obligatoriu, dar eu m-am oferit voluntar pe când aveam șaisprezece ani, pentru că voiam o astfel de experiență intensă.

– **Dar unii ar spune că serviciul militar este o experiență traumatică.**

– Nu cred. În cazul meu, am fost trimis în junglă și m-am îndrăgostit de ea. De altfel, chiar și în prezent am o proprietate în jungla amazoniană. Acolo, în junglă, condițiile au fost foarte dificile. Am fost implicat în lupte, se trăgea, uniforme noastre erau prea groase și fuseseră din lână, ne plăcea în arii, armele erau prea lungi, pentru că în junglă ai nevoie de puști scurte, dar mi-a plăcut la nebunie, mi s-a părut ca într-un film. De fapt, de aceea am rămas în acest domeniu, iar apoi am scris despre strategie și am fost implicat în multe lupte. Am scris despre război pentru că tui de la fața locului este implicat. Nu e ca și cum scrii o carte de bucate, dar nu ai prăjit în viața ta un ou. Când se revin, cred că serviciul militar ar trebui să fie obligatoriu, cât vreme este scurt și intens, ca în Elveția, unde primul marș se face pe munte, iar soldații trebuie să urce.

– **Ar trebui ca serviciul militar să fie obligatoriu și pentru femei?**

– Nevasta mea este o doamnă în vârstă, dar nu este niciodată obosită, nu spune nu niciunei experiențe, pentru că este mereu interesată să fac lucruri noi, după cum ai văzut. Ea a făcut serviciul militar, a fost ofițer în armata israeliană, iar datorită acestei experiențe a câștigat foarte multă încredere în sine. A venit cu mine în multe misiuni, în diferite țări, în Malaezia, în Indonezia împotriva piraților și în multe alte locuri. Serviciul militar este cât se poate de potrivit atunci când o femeie îți dorește asta. Fiica mea a fost în armată vreme de aproximativ doi ani și jumătate. Dintr-o asemenea experiență câștigă multă încredere în propria persoană. Apare o problemă? O poți rezolva. Uită-te la Finlanda, unde întreaga populație face armata, iar aceste stagii se desfășoară într-o regiune unde iarna sunt minus 35 de grade. Dacă faci o greșală, mori... De fapt, în Elveția au organizat un referendum cu privire la obligativitatea stagiului militar, iar oamenii tineri au votat în favoarea acestei inițiative, pentru că le place ideea. În Finlanda nu ar face un astfel de referendum pentru că tui cu majoritatea populației este de acord cu serviciul militar obligatoriu.

– **Credeți că tinerii elvețieni au spus „da” la referendum pentru că sunt dornici de aventură?**

– Au spus „da” pentru că sunt dornici de provocare, de test, de dificultate, de satisfacție. Tii, în armata israeliană sunt acceptați și oameni în scaun cu rotile, care au limitări fizice sau care au un anumit grad de autism, pe care îi pun să facă interpretare fotografică, nu este doar pentru sportivi și campioni. Este important să ne uităm la acele țări care au o narațiune națională care implică munca și încrederea în sine. În astfel de țări, nu în toate, serviciul militar este obligatoriu, se adresează tinerilor, este coordonat de tineri și este organizat într-o manieră tinerească.

– **Pentru că vorbim de narațiuni naționale, ce credeți, este patriotismul o idee perimată sau își găsește locul în lumea contemporană? De ce ar mai muri cineva pentru țara sa?**

– În ceea ce privește serviciul militar, eu nu vorbesc despre scopul pentru care facem asta, ci despre acțiunea în sine. În *Iliada*, Ahile nu lupta pentru Grecia, de fapt nu era în relații bune cu regele Greciei. De asemenea, atunci când discutăm despre rostul războiului, este important să reținem care este rolul său pentru civilizația europeană. Civilizația europeană a fost formată din micile țări care erau mereu în competiție. Această energie, acest dinamism ducea uneori la războaie, războaiele care aveau conducători în ele și au evitat războiul, uneori pentru o perioadă lungă. Cu siguranță, elvețienii au știut cum să facă asta. Această țară, unde fiecare are o armă în casă, s-a înut departe de războaie. În general, oamenii care au experiență militară știu ce înseamnă un război și nu au o perspectivă romantică și nu vor începe un conflict din cauza unor baliverne precum onoare națională.

– **Ați scris un articol foarte interesant, care a devenit celebru: „Why Fascism Is the Wave of the Future”. Ce credeți, cât este de prezent fascismul astăzi?**

– În acel articol, firește, nu vorbesc în termeni laudativi despre fascism, ci atac ceea ce eu numeam *turbocapitalismul*, care ar conduce la dezintegrare socială și poate la fascism.

– **Vedeți astfel de semne în prezent?**

– Prin turbocapitalism defineam efectul accelerat al globalizării. Să presupunem că undeva, într-o țară, există un pantofar. Acesta își va pierde locul de muncă pentru că într-o altă țară, cum ar fi China, există o fabrică de pantofi care produce mult mai repede decât el. De fapt, acea fabrică produce atât de repede, încât pantofarul nu va avea timp să meargă să își aleagă o altă profesie. Eu unul iubesc capitalismul. Schumpeter, care a fost profesor în Cernăuți, în Bucovina, spunea că înimă capitalismului este *distrugerea creativă*, ceea ce înseamnă că distrugi ceea ce crezi. Să spunem că eu am o fabrică de pantofi, fac modele care nu se mai vând, iar o altă fabrică de pantofi produce modele într-un timp mai scurt, care se vând mai bine, se extinde, iar angajații mei se vor angaja la fabrica celui care are mai mult succes pe piață, inovază, iar în acest fel noi, cu toții, avem modele de pantofi mai bune. Acesta este capitalismul: trece de la modele mediocre la modele mai bune. Iar apoi altcineva intervine, creează modele chiar mai bune și a mai departe. În contextul globalizării, acest proces s-a accelerat excesiv, astfel că societatea nu are timp să se adapteze, a căzut în mână în afara sistemului, falii, pentru că nu au timp să se adapteze.

Asta se întâmplă când deschizi economiile statelor. E ca și cum ai avea mai multe lacuri ale căror maluri se rup și brusc devin ca un ocean, care în loc de valuri moderate este cuprins de o serie de furtuni. Furtuna este reprezentată de dispariția bruscă a unor industrii, de pildă. De aceea, statele ar trebui să reziste acestor schimbări bruște. Malurile nu ar trebui să rămână. Dacă ajung prea mulți pantofi într-un stat, iar astfel se va distruge această industrie, statul ar trebui să întârzie importul până industria locală se poate readapta, protecționismul adică. Adică, globalizarea determină atomizarea populației și creează premisele pentru apariția fascismului. Când Trump a câștigat alegerile, articolul meu a devenit foarte popular, iar cartea mea despre turbocapitalism a ajuns în centrul atenției. Amazon o vinde la un preț mare. Un faimos intelectual de stânga, Rorty, a preluat această teză și i-a înșușit-o până mai multe voci i-au atras atenția și a fost nevoit să recunoască faptul că nu îi aparține.

De fapt, trebuie să facem ceva foarte simplu: *distrugerea creativă* descrisă de Schumpeter trebuie realizată într-un ritm mai uman, pentru că societatea are nevoie

să se adapteze. Astfel, pantofarul va avea timp să găsească un alt loc de muncă sau va alege o altă profesie și nu va fi în situația în care este aruncat în stradă. Pentru că dacă prea mulți oameni ajung în stradă, clasa mijlocie pierde sentimentul de siguranță: nu mai au ce să pună pe masă și nu vor putea avea grijă de cei mai săraci decât ei. Iar cei de deasupra lor vor pierde proprietățile în favoarea unor multinaționale. Astfel, fabrica baronului, să spunem, Neumann, va fi de înut de compania internațională Mill, cu sediul în Hong Kong, cu acționarii în Singapore și cu managerul în Londra. Și de ce i-ar plăsa acestei corporații de, să spunem, moara familiei Neumann din Arad?

Dau acest exemplu pentru că în Arad chiar a existat această moară. Aadar, dacă angajații lui Neumann nu ar avea ce să pună pe masă, Neumann ar avea grijă, dar

dacă moara este de înut de o multinațională, directorului din Londra nu i-ar plăsa de oamenii din Arad. Acesta este turbocapitalismul, iar eu am pledat în cartea mea pentru necesitatea structurilor statale care să încetinească ritmul pieței. De aceea oamenii construiesc state, ca să îi protejeze de inamici, dezastre și de orice fel de schimbări drastice.

– **Pentru că vorbim despre state și pentru că deja ați menționat SUA, spuneți înainte de interviu că ceva foarte important s-a întâmplat astăzi peste ocean. Ce anume mai exact?**

– Au avut loc două rânduri de alegeri în SUA, care anticipează o schimbare de perspectivă a americanilor. Primele s-au desfășurat în New York, unde au intrat în competiție trei candidați. A fost un candidat de stânga, ce îi propunea să desființeze poliția din New York, să interzică vânzările de benzină și să instaleze panouri solare peste tot, însă a primit extrem de puține voturi. A fost un al doilea candidat, care avea o poziție oscilantă cu privire la încluziunea globală, iar cel de-al treilea candidat a fost un candidat de poliție de culoare, în rezervă, al cărui principal mesaj în campanie a fost curățarea metroulor din New York de infractori, ceretori și a mai departe. A promis, deci, că va aduce înapoi New York-ul de acum 20 de ani, când ratele criminalității erau mici, iar acest al treilea candidat a câștigat.

Al doilea set de alegeri, mult mai important, a avut loc în Virginia, unde guvernatorul, cu o orientare politică de centru-stânga, care consideră că statutele președinților americani și ale unor figuri istorice precum cea a lui Cristofor Columb ar trebui date jos, a fost înfrânt de un republican milionar din sectorul *high-tech*, care consideră că statutele ar trebui să rămână acolo unde sunt și care nu crede că în colile elevii ar trebui să învețe că America a fost creată doar pentru a

prezerva sclavia. Aceasta este o teorie susținută de mulți cercetători, care susțin în mod eronat că Revoluția americană a avut loc pentru că parlamentul britanic ar fi votat abolirea sclaviei. Acest nou guvernator nu este ultra-conservator, nu este de dreapta, nu este fascist, ci este pur și simplu normal. America a oscilat între extreme în ultima vreme, Trump însuși reprezentând o extremă, iar acum se echilibrează din nou. Iar această schimbare este foarte bună pentru Biden, care este un moderat. Biden a avut probleme inclusiv în propriul partid, pentru că sunt voci orientate spre stânga ce militau pentru o triplare a taxelor și a mai departe, iar el, cum spuneam, este un centrist.

– **Domnule Luttwak, am o ultimă întrebare. Ce carte scrisă de dumneavoastră ați recomanda tinerilor din România?**

– Ar trebui să citească o carte scrisă de mine care este relevantă pentru români, și anume *Marea strategie a Imperiului Bizantin*. Ea nu este doar despre strategie sau despre Imperiul Bizantin, ci, deopotrivă, despre culturile din acest spațiu. Este despre daci, romani, despre ortodoxism, pentru că Imperiul Bizantin era centrat în jurul religiei ortodoxe. Religia ortodoxă a avut mai multe caracteristici, printre care și preservarea literaturii grecești, ceea ce presupunea, desigur, și filosofia antică. Au existat acei călugări bizantini care au copiat cărțile esențiale pentru cultura greacă, care altfel ar fi dispărut, au păstrat, practic, întreaga cultură greacă antică, care a fost integrată și perpetuată de Imperiul Bizantin. Românii au o legătură puternică cu Imperiul Bizantin, implicit cu această cultură greacă, care a ajuns în acest spațiu deopotrivă printr-un strat subteran, cât și unul supraterran, adus direct de la Constantinopol: și anume cultura fanariotă, care a venit la pachet cu o serie de conducători teribili din multe puncte de vedere.

– **Poate ar trebui să citească și *Strategia: Logica războiului și a păcii*, publicată la Editura Universității de Vest din Timișoara.**

– Da, această carte este despre război, pace, strategie și mai ales o analiză a succesului, despre cum indivizi, state, armate pot atinge succesul. Pentru tineri este o temă foarte actuală, pentru că ei regretă, cu siguranță, atunci când ajung la concluzia că nu au reușit să facă ceea ce și-i propuseseră. În același timp, subiectul central al cărții este despre istoria umanității și motivele pentru care aceasta însumează o listă aproape nesfârșită de crime și greșeli.

Interviu realizat de
Alexandru CONDRACHE

Europei îi lipsește competiția

interviu

În 2021 vi s-au întâmplat lucruri bune?

Adrian BODNARU

Scrittor

În fotbalul nostru sunt multe obiceiuri proaste. Unul din ele, ridicat la rang de principiu, e sacrificarea cupei. Dacă o echipă trage la campionat, îi odihnește titularii în cupă, iar dacă luptă pentru evitarea retrogradării, intră cu juniorii deja din așteptările întrecerii. Fiindcă, la noi, campionatul e totul. E Capitala, pe când „cea de-a doua competiție” e Provincia. Fie ea Timișoara, fie Filia. Spun asta pentru că eu am împrumutat obiceiuri proaste din fotbal. Pe lângă fumat. Iar unul e cel despre care tocmai am vorbit. A că nu mi-e strâmb în lipsa de respect față de cea mai veche competiție. Față de Casă, de Acasă.

În anii 2000 mi se pare că m-am batut la campionat, că sunt gata să cuceresc Orașul. Un deceniu mai târziu, m-am batut la retrogradare și nu-mi trecea prin cap să joc la matineu. Îmi voiam, în continuare, nocturnele. Înalte, strălucitoare. Bineînțeles, abordam cupa cu, cel mult, Primăvara, cum mi obișnuisem. Dar, în 2020, după suspendarea Orașului, a

Acestea au fost lucrurile bune care mi s-au întâmplat în 2021.

Eugen BUNARU

Scrittor

Anul acesta a fost, fatalmente, continuu să fie (probabil că și pentru mulți alți semeni, confrăți întru ale scrisului sau nu) și pentru mine un an marcat, intens, afectiv și psihic, dar nu numai, de întreaga și prelungită cohortă nu doar a restricțiilor sanitare (justificate, de altfel), dar și a veștilor sumbre despre miile de vieți curmate. Nu puține din ele cu un impact concret, tulburător în imediata apropiere, în cauză fiind, uneori, chiar membri de familie, prieteni, colegi, cunoștințe, vecini. Ar fi înșă nedrept dacă nu a recunoaște că am trăit, în pofida contextului nefericit, și momente, întâmplări resimțite sufletește ca lucruri bune. Care să fi fost acestea? S-au petrecut parcă pe la începutul verii, când spectrul pandemiei pare să bată în retragere și se anunță o apropiată revenire la normalitate, la firescul vieții de zi cu zi. Atunci am reținut bucuria – pentru mine chiar a fost o bucurie! – câtorva

cu state vechi, activ și în prezent în viața cenaclului.

M-au bucurat – cum le-a putea numi altfel decât lucruri bune?! – cele două lansări de carte, ambele petrecute la celebra, deja, librărie a celor Două Bufnițe, la care am putut participa: a lui Alex Higyed cu volumul său de debut, *Nimic personal*, amintit mai sus, și cea a Andrei Mateuc, ieșind cu noua sa carte, *Distileria de urgență*. Mai mult, în ce o privește pe poeta noastră, i-am propus să participe la un premiu (și citisem anterior poemele pregătite) la Turnirul de Poezie de la Nessebar (Bulgaria), din septembrie, ceea ce s-a întâmplat, fiind răsplătit cu Premiul Special al Juriului. Să mai adaug faptul că Andra Mateuc aparține generației paveldaniste două mize! Uite că o fac, cu o bucurie aparte, desigur! Dar n-a vrea să uit proiectul de succes, *Poezia merge mai departe*, care e în plină desfășurare și menține viu spiritul cenaclului. La fel, mă bucur să constat evoluția de (înc) tânăr poet a lui Ciprian Baciuc, membru și el al cenaclului *Pavel Dan*, scriitor SF, cu un nume deja bine conturat în domeniu.

A pune punct aici dacă nu a rămaș, totuși, cu o senzație de... *political correctness* (sic!). Mai exact, sigur că m-a bucurat – lucru bun, cum altfel?! – publicarea interviului, pe care mi l-a luat un cristian (e vorba tot despre Cenaclul „Pavel Dan”), în revista *Observator Cultural* din septembrie. Mă gândesc, desigur, la cele câteva reacții de empatie din partea unor confrăți care îl citiseră. Și asta, într-o lume literară divizată în „găști literare și paraliterare”, bătuită cel mai adesea de orgolii și lovituri (generaționiste) sub centură, nu poate fi – cred – decât un lucru bun, încurajator. Și e destul.

Tudor OREU

Scrittor

Schimbare de macaz e puțin spus. 2020 și 2021 au fost, mai degrabă, derrieri. Cum nu cred în coincidențe și alte asemenea, suprapunerea personal-colectivă, în materie de crize, e încă un aspect inițial. Dar nu despre asta e vorba, ci despre cele bune care, sper (zadarnic?), au să se tot adune – de acum înainte. În 2021 mi-a apărut o carte de poeme/blesteme, *Blesteme & more*, la Casa de Pariuri Literare, unde prioritar e Cristian Cosma (un cristian). Volumul era gata de prin 2019, dar asta e altă poveste sau alt poem. În 2021, față de 2020, cumva, în pofida situației pandemice, a agravării ei, am avut senzația unui început de întoarcere la normalitate. Sau să o fi normalizat, doar, pandemia, starea, a zicând, pandemic?

Încercând să identific „ceva bun” în / la 2021, îmi vin în minte, mai ales, aspectele negative. Dar, poate, cel mai important lucru e faptul că nu m-am îmbolnăvit. O spun, înșă, răspicat: nu de boală m-am tem, ci de lumea postpandemică, de atrofierea libertăților și de... viralizarea a zisei noi normalități, cu preceptele și rețetele ei cu tot. De „maladiile spiritului contemporan”, ase sau

câte ori fi... Dar nici stătu e un rezultat pozitiv al testului, ca să nu zic testării, pe care îl reprezintă vremurile, decât în sensul că am mai aflat ceva despre mine.

Ilinca ILIAN

Eseistă, traducătoare

Nu sînt cel mai bun respondent la această anchetă. În 2021 mi s-au întâmplat atâtea lucruri bune încît mi se face frică să nu cad asupra mea blestemul pentru *hybris*. Trăiesc într-o casă cu doi copii – de cinci și apte ani –, iar acest lucru dă viață și greutate și o intensitate atât de nemuritoare încît, de la din exterior poate să se auză și dulcele Biedermeier, mi-e greu să nu mă simt uluit. Am reușit să scriu (noaptea, cam betegindu-mi ochii, e adevărat) câteva articole. M-am reîntors la traducerea de română și va apărea curînd o operă nemăipomenită, care de mult ar fi trebuit tradusă, dar a dat norocul chiar peste mine și o transpun în română: *S rutul femeii p ianjen*, de Manuel Puig. Am prieteni atât de buni, colegi de branșă, și în 2021 chiar am avut, împreună, destule înfăptuiri prin Akademos. Ba chiar ne-am permis și cîntecul de plîcere: prin mijlocirea unei prietene hispaniste slovene am ajuns în vară, împreună cu copiii, la Duino, un loc copleșitor pentru un om ca mine, care a fost adînc marcat de Rilke în tinerețe.

Cum în *hybris*-ul la distanță? În primul rînd, prin conștientizarea distorsiunilor de nivel: nu mă emoționează maternitatea (majoritatea oamenilor tind să-i iubească urmașii, iar a te simți „împlinit” prin copii e ca și cum te-ai crede Roald Amundsen mergînd oare pe un traseu marcat în munții Banatului). Dar cît de bogat și cu rost e timpul petrecut cu copiii! Apoi, ce înseamnă un articol de-al meu comparat cu unul – să zicem – de-al lui Harold Bloom; și ce sînt înfăptuirile academice alături de – dau un exemplu dintre nenumărate – trezirea din abulie, depresie sau cinism.

În al doilea rînd, fiindcă – de asta poate suna ca dovada înșăși a unei vanități de neiertat – că n-am nici un merit pentru toate aceste norociri pe capul meu. Că, pe cînd polii se dezghea, ogoarele sec tuiesc, și rîmăni se urcă pe plute nenorocite și dispar înghițiți de mări sau rîmăni cu anii în lagurile din Lesbos, pe cînd Guatemala și El Salvador au devenit închisori sinistre, unde membrii bandelor criminale Mala Salvatrucha sînt deopotrivă gardieni și pușcării, pe cînd nesiguranța pe piața muncii lovește și familiile destinate atîtor oameni, pe cînd doar un pic mai mult de jumătate din glob s-a vaccinat anti-Covid (iar restul nu, pentru că n-are încredere în specialiști), pe cînd se întîmplă toate acestea eu știu că fericirea e fulgurantă și, statistic, irelevantă.

Borco ILIN

Scrittor

În 2021 am avut parte, în general, numai de lucruri bune, pe toate planurile: personal, familial, profesional și financiar. Vaccinat cu a treia doză, înșă precaut în continuare în contextul pandemiei de Covid19, totul mi-a mers strună. Pandemia a jucat un mare rol în reorganizarea priorităților de viață, în rezolvarea mea

campionatului, reluarea întrecerii măgăsit pe la mijlocul clasamentului. Nici campion, nici retrogradat. Și, pe dedesubt, cu minusuri „la adevărat”. Înșă după o lungă edincă în vestiar, avînd totuși un dram de Jackie Ionescu în mințe, mi-am dat seama că de frumoasă e competiția KO. Competiția Casă, Acasă. Unde calculele nu-și mai au locul. Unde rejucările, prelungirile, loviturile de la 11 metri sunt ca Rapidul: farmecul vieții. Și unde se merge mai departe, și învingător, și învins, în ciuda aparenței de „care pe care”.

În 2021 am jucat aproape continuu în cupă. Sigur, am mai făcut unele surprize în Oraș, unele *Poezile și nopți*, dar am rămas în clasament acolo, undeva, pe un loc, oricare ar fi el, și mi-aș citesc pe ner suflate notele din *Gazeta Sporturilor* de-a doua zi. Și mi-am propus să oamănii de bază, Alexandra, Natalia, Cora, și antrenorul, Marcel Tolcea.

reîntâlniri cenacliere paveldaniste, chiar dacă ne-am regăsit în număr ceva mai mic... ascunși sub masca de rigoare, dar la fel de implicați și „logoreici” în dezbateri, în bucuria dialogului viu, făcând trebură.

M-au bucurat din plin (ca să nu zică aproape... pînă te), învingându-mi, fie și pentru moment, starea de apatie, debuturile poetice remarcabile, la *casa de pariuri literare*, ale celor trei tineri poeți, colegi de generație, de apartenență sau de filiație (într-o bună măsură) paveldanist. Mă refer la Denisa Ștefan, la Alexandru Higyed și la Anastasia Coste. Am speranță că pariul lor cu poezia va fi unul cu o miză de curs lung. Voi încheia, continuînd, totuși. M-a bucurat de fiecare dată să citesc cronicile pertinente semnate de Alexandru Colan în revista *Orizont* și, mai nou, în *România literară*, el fiind un prozator de talent și – de ce n-a spune-o, din nou!? – un paveldanist

ca fiin , în actul de renun are la surplus, balast i derizoriu. A adar, în stilul compunerii de clasa a III-a, gen ce am f cut în vacan – am fost la mare. Îns nu la noi, ci în Spania – un tur de dou s p t mâni prin Andalusia. i la bulgari, la Nesebar, la un turnir de poezie, organizat de Uniunea Scriitorilor. Mi-am cum p rat alt motociclet . Am b tut Banatul cu gipul i cu P p dioara-n lung i-n lat, prin satele p r ginite din Timi , Arad i Cara . Am lucrat bine la doctorat, am preg tit dou c r i de proz spre publicare pe 2022 – *Legenda Mad fac rului / Profi catastrofi i Povestiri de bivuaac*, iar în decembrie 2021 îmi va ap rea romanul *Pusti me* la editura Humanitas.

Lucrez mult i mi-place s lucrez, scriu în ambele limbi, pentru ziarul sârbesc i pentru Radio Timi oara, fac evenimente la Muzeul Satului B n ean, m ocup în continuare cu acela i nesa de cartier i de pust , am i câteva proiecte personale pe rol – *Timi oara zero photo-shop*, *Banatul – muzeul ruinelor în aer liber* etc. A fost un an bun, îns i unul trist, deoarece multe cuno tin e au trecut dincolo, majoritatea ajutate i de Covid. A fost un an bun, îns mi-a accentuat frica de moarte. Am r rit vizitele cu prietenii, am restrâns cercul i am dat de o productiv i nes n toas autosuficien . Mi-e dor de anii mai sl bu i i mai pro ti, dar mai c rno i, omene te vorbind.

Lucian P. PETRESCU

Medic, scriitor

În ce ordine, a z p celii personale, de pild ? P i, noi – familia, prietenii, cunoscu ii, inclusiv cei cu care „corespandez” acum jurnalistic suntem, dup toate aparen ele, vii. Personal, am reu it s împlinesc 65. Nu-i pu în lucru, sunt recunosc tor. Apoi am reu it s intru, f r grab , dar i f r t gad , în lumea i mai mut (i, probabil, ceva mai surd i mai oarb) a pensionarilor. i nu m plâng (c despre asta e ancheta). Am intrat în acea perfect distopie de undeva din *Insula lui Euthanasius*, din *Utopia*, din *Elogiul nebuliei* sau, poate i mai fericit, a a cum îmi solicita i, din *A Brave New World*. Singuri cuc, dar cu iluzia înfr irii universale i a securit ii extreme. Ce ni se mai poate întâmpla acum? Ah, da, poate un deces de COVID-19, dar asta e o chestie metafizic , nu tocmai dialectic i nici materializabil (nici m -car la prosectur ...).

Altfel, chineze te tiktok-ui i, st m i dans m *street* (sic!) *dance* în sufragerie sau ne *Vincero* în gura mare pe balcoane, cam pe la 8 seara. C dup aia vine stingerea cu jandarmi. Un interval de gol, un hiatus, o *singularitate*, vorba lui Hawking, undeva, înainte de Big Bang i înd r tul *orizontului de a teptare* (a evenimentelor). Într-un miez de gaur neagr . Dar nici g urile negre nu mai sunt a a de negre ca alt dat . Asta zicea i bietul Albert, un pic dup finalizarea proiectului Manhattan. Nu-i nimic, relativi tii au suferit pu în dup relativizarea relativit ii, pisca lui Schroedinger (sau, dac vre i – Heisenberg) i-a cam n ucit. A a are i românul, cam 9 vie i, precum pisca.

Se încearc demult ceva, asem n tor proiectului asmu it de Oppenheimer, dar românii – nu i nu... *Little Boy de*

pe la noi (un nevinovat distih) n-are nici o ans . Ei, cu un pic de uitare i de alcool trece, nu v face i sânge r u, c eu stau mai prost cu memoria, de-aia m-am îndep rtat iar, a a mult, de subiectul anchetei. P i Publilius Syrus spunea cum c „*Uitarea este remediul nedrept ilor suferite*”, cine sunt eu s m sustrag ei? Ba nu, termin în plin apoteoz a bunelor întâmpl ri ale anului – Schiller: „*Uitarea este cea mai divin victorie*”. Uraaa !!! (i la gar).

Vasile POPOVICI

Diplomat, scriitor

Dac în eleg eu bine, suntem întreba i dac am avut i bucurii în anul tuturor dezastrelor, când oamenii mor pe capete, ca-n vreme de r zboi, i nimeni, nimeni nu are de dat vreo socoteal . Cum am ajuns noi oare aici? Cum am ajuns f r ca asta s ni se par grav?! E anul p c leilor funeste: noi una am votat i a ie it rapid altceva, a a, pe fa , printr-un hocus-pocus politic neru inat.

Ce s spun? În condi iile astea, orice ai zice de bine *în ce te prive te pe tine* e prob de frivolitate cras , de egoism i nesim ire. Noroc c responsabilul de rubric i i ia precaui când se intereseaz i de lucrurile bune (pe lâng dezastrele de zi cu zi).

Lucrurile bune ce mi s-au întâmplat, pu ine, meschine, hr nite, vezi bine, din mici vanit i satisf cute, sunt înecate într-o atmosfer funebr , nevrotic i insomniac . Niciodat clasa politic nu s-a ar tat într-o lumin mai jalnic . Niciodat omul prost nu mi s-a p rut mai prost i nici mecherul mai mecher. Niciodat vechile nulit i de pe vremuri – i când spun de pe vremuri m refer chiar la vechiul regim – nu au ridicat capul mai sus; îndr znesc iar s spere, semn c am închis din nou cercul, noi cei din spa iul danubiano-pontic, i c am revenit la momentul precis când lumea e din nou cu josu-n sus.

Faptul c ai publicat o carte (pe care nu po i s-o lansez!) i câteva, pu ine, articole într-un context în care literatura chiar nu mai conteaz poate fi înscris la capitolul bucurii? Ce fel de bucurii sunt astea?! Chiar azi, în timp ce scrii aceste rânduri, cite ti cu ochii t i, la rubrica „literare” cum ar veni, c o am rât de scriitoare se felicit proletar c scriitorii i literatura sunt da i jos de pe socluri, ca i când ar fi fost vreodat pe nu tiu ce socluri... E i sta un semn de r t cire, s te bucuri de demolarea elitei. Jos cu eliti tii!

În concluzie, la întrebarea dvs r spund: *nimic demn s fie consemnat*.

Mircea VASILESCU

Scriitor, publicist

Cum adic „i” lucruri bune? A spune c , în 2021, mi s-au întâmplat *numai* lucruri bune. Cu ce s -ncep? Mira – cio-b neasca mea german , fiica lui Figo du Val d'Anzin i a Cassandreii în Regnum Marianum i nepoata marelui Remo von Fichtenschlag – a f cut pui. i am p strat unul, pe Athos, cu care fac dresaj i mici

seminarii de literatur (pare c în eleg de mic). M-am apucat de crescut g ini i ele – desigur – au început s fac ou . Ei, am dou g ini care fac ou cu dou g lbenu uri; statisticile spun c ansa de a avea o astfel de g in e de 1 la o mie. Carevas zic , am înfrînt statisticile (ceea ce-mi r zbun senza ia pe care am avut-o de multe ori, cum c a fi „nerelevant statistic”).

Merii pe care i-am plantat acum cîiva ani au intrat pe rod. Semin ele de zorele puse abundent anul trecut s-au transformat (scuza i rima) în adev rate perdele de zorele. Am câteva zeci de bujori i câteva zeci de trandafiri. Plus c m-am jucat pu în de-a legumicultura i m-am trezit c ro iile, ardeii, vinetele, dovleceii chiar s-au f cut (adic m-au luat în serios). În acest cadru pastoral-idilic (nu v-am mai zis de cîntecul p s -relelor, inclusiv o cucuvea simpatic), am stat i-am citit, am tradus *Dictionnaire amoureux du parfum* de Elisabeth de Feydeau (poate n-avea i idei pentru cadou de Cr ciun, de-aia zic...), am mai i scris câte ceva. La „biroul de afar ”, adic la m su a mea de brad de sub bolta de vi i mai am i alte lucruri bune.

Problema e c toate astea mi s-au întâmplat la mine în curte. Peste gard, numai probleme: o societate care alunec în toate direc iile, politic de doi bani, zgomote i isterii de tot felul, prostie fudul cit cuprinde i alte lucruri rele care îmi arat în detaliu cum „se duce dracului rapi a”. Dar despre astea nu zic nimic, s nu stric ancheta. A scrie despre ele un roman. La mine în curte, desigur, sub bolta de vi , p zit de Athos, c ruia o s -i i citesc niscaiva pasaje. Mira e mai degrab meloman , literatura n-o atrage prea mult...

Smaranda VULTUR

Antropolog

Nu e greu s i i aminte ti astfel de momente sau intervale de timp, pentru c ele au fost în puternic contrast cu atmosfera general i rutina creat de pandemie, dominate de temeri, de amenin area bolilor i a mor ii. Nu po i s te

bucuri deplin când cei apropia i nu sunt bine, e ti separat de ei sau când tii c al ii sufer sau pierd pe cineva drag. A a c , inevitabil, ceea ce ne-a adus bucurie e ceva pasager i const mai ales în capacitatea noastr de a g si sau inventa astfel de oaze.

Cea mai important a fost reg sirea cu familia de departe, într-o var în care am redescoperit împreun frumuse ea

peisajului montan din Banat, ne-am sc ldat i am înotat în lacuri de munte, i-am putut ar ta Laurei cerul înstelat în nop ile de august la munte, ne-am bucurat de r coare i aerul plin de arome, departe de canicula i zgomotul ora ului, am reînv at s ascult m apele curgând sub ferestre, s ne reunim în jurul unui foc de tab r , s ne îmbr i m. Le dator m gazdelor noastre de la Poiana M rului astfel de momente, p rin i tineri care au ales s se întoarc în ar i s i i fac un rost aici.

Au fost apoi reîntâlniri cu prietenii, de aproape sau departe, pe care alt dat le consideram ceva obi nuit i pe care, recuperându-le, le pre uiam mai mult. Am avut i întâlniri care în de magia hazardului ce rupe limitele singur t ilor i le deschide unele spre altele, ca o mân întins la greu, ce te ajut s treci pragul. Te bucuri de ele ca de daruri nea teptate i te întrebi dac le meri i.

Recent, la Avignon, unde am lansat traducerea în francez a c r ii mele despre b n enii ajun i dup Al Doilea R zboi în Fran a i apoi la Roque-sur-Pernes, satul în care s-au instalat o parte dintre ei i unde i-am intervievat în 1999, 2005, 2007, am primit ecoul uman i afectiv al rolului meu de intercesoare a memoriei i am avut confirmarea c el e important. În aceea i ordine a lucrurilor, a pomeni i titlul de cet ean de onoare al ora ului Timi oara, primit în 3 august 2021, când am împ r it bucuria cu prietenii i mai tinerii mei colaboratori. E o bucurie ce are mult miez s po i lucra în echip i s o împ rt e ti cu al ii.

Anchetă realizată de
Cristian PĂTRĂȘCONIU

În 2021 vi s-au întâmplat i lucruri bune?

ancheta

Parc tematic

Alexandru BUDAC

Până nu demult, îi percepeam pe politicieni drept fauna de dincolo de gard, ca la zoo. Fele din Bruegel, bătrâni transpirați, incompetenți, agramați, corupți, mincinoși, cu onomastică și porecle adecvate carierelor. Indiferent de partid, doctrina lor se înscria în sloganul – lansat oare de grupul Divertis? –, „Să facem o lume nouă... nouă, nu vouă!” De vreo zece ani, s-a aruncat în ape tulburi generația nouă, generația mea, față de care nu pot să părăsesc aceeași distanță persiflantă. Pot în schimb să mă închin când constat că a preluat tafeta pe același culoar strămb. Mă trec fiorii la recunoașterea unor profiluri de sicofan și purtători de servietă din anii mei de coală și studenție. Parc au ajuns în funcții numai în ceea ce umblau invizibili pe lângă ziduri, piloți și pârâcioși ciorăle de deamuturi în ghiozdan după terminarea orelor, ca să-i vedem cum accelerează în jos pe scări sau ciorălele pasam mingea de baschet din scurt, a încățșat se îndoaie-n echer pe teren, inginerindu-le astfel resentimentele, ambițiile.

Acum? Noi, cei rupți de spate și cu probleme

oftalmologice de la atâtea judouri împins haltere în liceu, dar mai cu seamă din pricina stresului acutizat de gândul că probabil nici copiii noștri nu vor trăi într-o Românie cât de cât normal, ne uităm în uci la limbuzinele în care se duc la Parlament sau la sala de fitness ca să fac praf puștii și marmas de la tucii lor,

respectiv și dea jos din burticile de bie și sub acoperire, cum au fost de la grădini. Acest tip de om politic român, clonat de foști securități, cu CV de a-zis expert, msluit în strinatate, propit fulger tor în primării și ministere prin dubioase cârpii de afaceri, în cazul unora dintre femeile din eichier, cu suspecte relații personale, devine sacul de box al lui Răzvan Petrescu în ultimul său volum de proză scurtă, *Cu itul japonez* (Polirom, 2021).

După patru ani de la *Mandarina*, l-am regăsit pe Răzvan Petrescu mai furios, mai îndârjit, dar în formă. Cu excepția primei povestiri, perfect orchestrată „Jaf armat” – am scris despre acest *heist*, unicat în ficțiunea românească, la momentul primei apariții, în antologia *Rubato* –, și a paginilor finale de mulțumiri în răspuns, celelalte proze se înscriu în satira politică. Dacă nu sunt vizate explicit figuri publice – primarul și soția lui franuzoaică din pricina ciorălelor Bucureștiului în plin iarnă în furtună, îngropat în gunoarie („14 grade”), Ministrul Sănătății care suferă de suficiență provoacă un lanț de tragedii în pandemie („Profesionistul”) –, politicianismul e atacat din interiorul breslei scriitoricești, ca în „Disidentul”, unde naratorul se arată dispus la tot felul de compromisuri ca să obțină premiile internaționale râvnite sau ca în „Lista de a teptare”, comedie neagră și fantezie revanardă despre scriitorul silit la indemnizația de merit a Asociației, care îi lichidează confrății, a încățșat și crească ansele.

Răzvan Petrescu speculează abil contactul dintre grotesc și comic, situația absurdă cu consecințe reale. În *Cu itul japonez*, mai mult decât în volumele precedente, personajele sunt asumate caricaturale. Autorul le tratează ca pe bătrâni, zdrobindu-le pe canava, atent ca pata lăsată acolo să se usuce artistic. Linia melodică specifică fiecărei povestiri, atât de importantă altădată pentru Răzvan Petrescu, e anihilată aici de situații morbide, descrise pe același ton. Prozele comunică tematic printr-o parodiare conspiraționistă a poliției secrete. Fosta Securitate, SRI-ul, grupurile de afaceri se topesc într-un fel de masonerie dăcopată, cu eminente orwelliene purtând nume de tarabostes.

Nu lipsesc parabolele cu poant metafizică (duc spre *non sequitur*). Medicul de artă turnător – ocazional, preot – îl închină pe Christos într-o cușcă, studiindu-l intrigat, așa cum procedau raniile îngerului din „Un domn foarte bătrân cu niște aripi enorme” de García Márquez, și îl provoacă la discuții culturale. „Pastorală” merită citită ca o alegorie amară despre tărâșmă. În „Ultimul set”, pe Ion Iliescu îl vizitează Moartea ca să-l chestioneze despre victimele Revoluției și mineriade, iar fostul președinte se apar

invocând umilințele suportate pe vremea când îi căra lui Ceaușescu mingile și rachetele de tenis. Exact cum vă spuneam. Bieții de mingi sunt despoși de mâine.

Uneori, aluziile se vădită. Am remarcat trăsătură satirică contemporană de a lua în derâdere persoanele, și mai puțin în ideile politice (primele ies din prim-plan, celelalte rămân, deci pot fi mai primejdioase pe termen lung). În literatura americană ultimilor ani, rar se întâmplă să nu apară Trump de undeva, motiv agasant. Am simțit în povestirile lui Răzvan Petrescu o influență nouă, aceea a lui George Saunders. Nu știu dacă e fast, întrucât Saunders are idei ce-și iau ochii, stil rece, însă îi lipsesc înzestrările narative. Răzvan Petrescu s-a impus în ficțiunea noastră tocmai prin poveștile concepute riguros stilistic, și are mai mult umor decât congenerul său american. Unele pagini din „pagat” – depravarea în crescendo a femeii modelate după portretul mediatic al Elenei Udrea – și degradarea fizică a naratorului din „Farurile trenului” mizează prea apăsător pe hiperbola deocă să-și atingă efectul scontat.

Mi-a lipsit melancolia jazz a prozelor anterioare, dar, ca toți scriitorii valoroși, Răzvan Petrescu nu-și dă voie să-l aprecieze pe bucurii, ci numai integral.

Var german

Nu sunt sensibil la mitologia supereroilor. Sunt doar curios. Precaut. Uneori, amuzat. Ca mulți de vârsta mea, am crescut cu *Pif*-urile preluate de la tați, pe care le tranzacționez între colegi și prieteni în funcție de personajele favorite – Dr. Justice, Rahan, Teddy Ted, Fanfan la Tulipe, James West, Bob Mallard ș.a. –, frământându-mi instrumentul eroi dintr-o publică ie comunistă. În orice caz, am rămas receptiv la benzile desenate europene, mai degrabă decât la cele nord-americane. De altfel, primul meu Batman – o singură pagină în alb și negru, descoperit prin clasele primare într-o revistă auto, regret nespuse că s-a pierdut și nu știu numele artistului – vorbea italiană. După '90, când am intrat în mâini edițiile Marvel (francezești), eram deja prea mare și pasionat de filme ca să mai prind microbul.

Unul din motivele care îmi distrug confortul în prezența supereroilor îl reprezintă propaganda agresivă. Cei mai cunoscuți dintre justii iarși în cap și chilo și-au născut în cel de-al Doilea Război Mondial – și-au înmulțit în Războiul Rece –, odată cu instituirea PR-ului, având misiunea de a-i mobiliza pe combatanții americani, dar și pe tinerii de acasă, împotriva inamicului japonez, german, sovietic. Megaproducțiile de azi nu fac altceva. Între timp, s-a perfecționat tehnologia de răspândire a ideologiei dominante, și, periodic, se schimbă dușmanul. Mai mulți și cineții și-au pronunțat asupra procesului de infantilizare întrucât de filmele cu supereroi, persiflând excesele de CGI, ce practic le scot din arta cinematografică, așa cum o știam. Nu văgrăbiți și le subestimați.

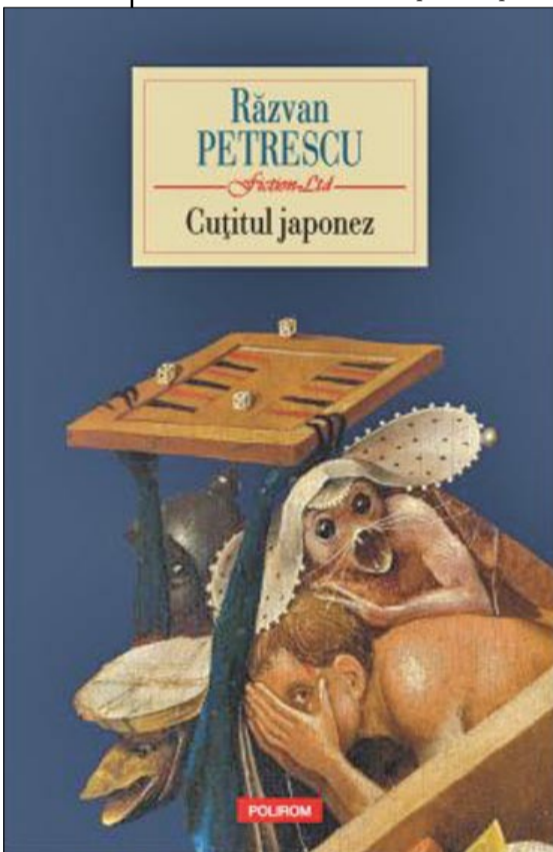
Începând cu Siegfried Kracauer, critici și istorici de cinema au subliniat principala inovație adusă de *Triumph des Willens*, documentarul despre congresul Partidului Nazist de la Nürnberg, din 1934. Într-o perioadă când artiștii din branșă se adaptau la dificultățile tehnice generate de introducerea sonorului, Leni Riefenstahl a rupt filmul de sensul narativ, substituind discursului strident efecte vizuale și auditive, aspect în eles imediat de Chaplin, care a parodiat în *The Great Dictator* insidiosul truc tehnic. Moștenirea lui Leni Riefenstahl pulsează oriunde imaginea – inclusiv în reclame – mobilizează mase, în virtutea faptului că nu transmite nimic special. Teoria propagandistică o regăsim deja la Platon. Nu susținem că minciuna politică, prezentată ca un mit, îi convinge întâi pe conducători, și apoi pe supuși, și nu se teme că schimbarea stilurilor muzicale periclitează instituțiile statului, în vreme ce modul doric scoate la iveală spiritul războinic? Când vizionez francize unde fâlăie pelerine, str-

lucesc insigne pectorale și sunt flexați mușchii în potop de fanfare, în absența oricărui scenariu coerent, nu pot să nu mă gândesc la regizoarea Reich-ului, obsedat în felul ei de forme pure.

În vara anului 2000 am petrecut trei săptămâni la Nürnberg. Am văzut Zeppelinfeld Stadium, unde s-a filmat *Triumph des Willens*, și coloseul (Die Kongresshalle). Spre deosebire de alte construcții istorice – Frauenkirche, casa lui Albrecht Dürer, ziduri medievale, cartierul felinarelor roșii –, vestigiile lui Albert Speer erau lăsată programatic în paragină. N-am să fiu ipocrit. În prima zi când am ajuns acolo se desfășura un campionat feminin de *beach volley*, jucătoarele stăteau la fileu în costume de baie Day-Glo, numai la naziști nu mi-a stat mintea. Îmi amintesc un rus în vârstă, probabil veteran, atipic în peisaj, cu ochii înlăcrimați, fotografiat de nepot și sprâjinindu-se de ușa ruginită de dea înspre tribuna *Führer*-ului. Pe fostul aerodrom văia un festival cu motocicliști și marșuri de epoc, scâmbiri rock de carne cromate, caroserii Streamline ori ascuțite aerospațiale, și haine de anii '60. Prin mulțime băntuiau și *bikers* cu obrăzuri negre, etalând cătușele pe model SS. Îmi priveam de la distanță, însă la vârsta de atunci, în atmosfera respectivă, i-am perceput că pe niște sperietori de carnaval, de parcă a fi nimerit într-o planșă din *The Adventures of Phoebe Zeit-Geist*, banda desenată satirică, avangardistă, realizată de Michel O'Donoghue și Frank Springer.

Într-o dimineață cu ploaie, am vizitat muzeul din buncărul de sub tribună, iar culorile și reveriile *pulp* s-au stins. Înregistrările din timpul procesului de la Nürnberg, buclate în difuzoare, făceau spațiul și mai claustrofobic. Două lucruri mi-au rămas nealterate în memorie: sub o vitrină, manualele cu ilustrații antisemite pentru elevii germani de coală primară, iar într-o încăpăstrare strămtă, o colecție de fotografii private cu Hitler în tot felul de posturi și grimase, patologic de narcisiste, pe care dictatorul le folosea ca să-și studieze și să-și pregătească aparițiile publice. Asemenea dileme de imagine sunt rezolvate acum ușor – pentru liderii politici, dar și pentru simplul cetățean – de Facebook, Instagram și media *deepfake*.

Mă gândesc adesea la mulțimea colorată și expansivă ce se transformase în plajă o parte din ora. Cânta, dansa, tura motoare și bătă minge printre ruinele unui regim monstruos, fără teamă că ar putea trezi subțiri vreun zombi în uniformă Hugo Boss, întrucât participanții își separea libertatea era de la sine în eleas. Nu sunt determinist, nu cred că istoria se repetă. Dimpotrivă. Mă îngrijorează lucrurile pe care nu le pot anticipa, surprizele magicianului tehnocrat, pelerina supereroului ce-și contemplantă splendoarea. (A.L.B.)

Modernitatea, o Lume Nouă

Alexandru COLAN

Pe fondul întârzierii noastre istorice fa de suratele europene, desenul literar complicat al perioadei 1889-1947 din *Istoria critică a literaturii române* a lui Nicolae Manolescu polarizează contrastele anterioare de o parte și alta a unei falii mentalitare occidentalist-traditionaliste, recognoscibil, deja, în „conflictul Maiorescu și Hasdeu”, și manifest în adversitatea Lovinescu și Iorga, „maiorescieni și protocroniți”, „chiar și după 1989”. Cursul demol al limbii noastre literare, ascunde, de fapt, linii de înalt tensiune pe care se ciocnesc cureni ideologici puternici. Uovoiul individualist-subiectivist, imprimat de simbolism, legitimat canonic și triumfor în romanul *ionic*, al cărui contrapunct naționalist va atinge, din punct de vedere, incandescența extremismului în deceniul patru, se va vedea blocat de barajul Cenzurii postbelice.

Din tânăr familia a Literelor, poezia este vâstarul precoce. Desprinzându-se de neoromantismul cobucian și cel „declarativ, patetic” al lui Goga, aceasta ramifică în versiunile simbolismului muzical (tefan Petic), olfactiv (Dimitrie Anghel) și comercial (Ion Minulescu), c tre purismul visat de Macedonski, și parcurge, sub reflectorul lui Marinetti, Jarry sau Rimbaud, treptele avangardei (1912-1945), coborând în surrealism. Cu o luciditate de-mitizant, autorul privește contribuțiile marilor inovatori ai codului poetic printr-o fereastră cronologică, și ne oferă antologice tablouri dinamice (tranzitia geniului arghezian, de la „pământescul, germinat, viermuială” *Cuvintelor potrivite*, reprezentate în tonurile lui Virgil Pădăreț și Pallady, c tre negru-Daumier al *Florilor de mucigai*).

Cu toate că se maturizează greoi, regina secuniară mâne, totuși, proza. Profesorul Manolescu examinează reciclarea temelor și a motivelor, genealogia procedurilor, luminează difuz scene (Mihail și Tincu a plutind într-o barcă, în *Via la mare*). Evoluția tehnicilor nulei, care tinde, din izolismul lui Delavrancea, c tre fantastul eliadesc, și ale prozei scurte, care se dezvoltă pe cile realismului sentimental-erotic, miticului voiculescian, poeticului sau paradoxalului, și găsesc una din cele mai reușite expresii în sagacitatea procedurală și stilistică ale lui Anton Holban. O meticuloasă analiză prilejuiește itinerariul romanului. Pagini memorabile, de o mare eleganță teoretică și frumusețe literară și a teaptă lectorul dornic să înțeleagă compunerile romanești, de la altitudinea paradigmei *doric-ionic*, care excede, complementar, antinomiile receptivității.

Exegețul descrie sinusoida *doricului*, afirmat plenar la Rebreanu, care se întoarce în *Concert din muzică de Bach, Enigma Otiliei*, și *Bietul Ioanide*. Spre deosebire de *Ion*, construit pe *pattern-ul* ficțional al unei „lumiști sturante”, în care neutralitatea auctorială se relevă printr-o „hipertrofie a perspectivei”, în *doricul psihologic* al *Pădurii spânzura ilor* obiectivitatea rezultă din pluralitatea punctelor de vedere asupra realității „redușe la zero”. Remarcabil reglat, atenția acordată detaliului sesizează emisiile conotative ale unui termen („parc”), c tre spânzura de incertitudine și introduce narativ „un personaj dilematic și indecis”. Fuga lui *ionicului* bergsonian-proustian, de nuanță stendhaliană, pe care delicatele domnișoare ale Hortensiei Papadat-Bengescu se îndepărtează de primele generații burgheze, capătă consistență în atmosfera „sincerității” camilpetresciene, primele aerul „libertin” odată cu „improvizațiile” textuale jazz-istice ale lui Holban, și încercătură „postpsihologică” prin introspecțiile lui Blecher.

Din întreaga operă românească a lui Mircea Eliade, exponent al generației orbite de radiația politicului, sunt selectate doar două sau trei reușite. Lui Nicolae Ma-

nolescu și se pare importante, de asemenea, clarificarea acuzațiilor de fascism și antisemitism care l-au urmărit pe autorul *Itinerariului*. Similar memoriilor acestuia, abundente în texturi resentimentare și polemice, jurnalistică modernitățile, scripitoare, pe alocuri, transportate cu sine aciditatea umorilor și respirația insalubră a unor vremuri amestecate.

Arta critică a personajelor atinge excelența. Privit de aproape, tapiseria lor tipologică, care animă o Realitate ficțională modernă tot mai vastă, pare esut cu firul de așchii prin care protagoniștii plătesc *hybrisul* auctorial al obstinației originalității. Suprafața cea mai generoasă le aparține eroilor sadovenieni: „înfrânți” refugiați în natură, capitaliștii „uzurpatori”, eroinele suicidare și personajele-animale, figurile istorice și cele „lucrate insuficient”.

Un loc aparte îl ocupă Vitoria Lipan și Despot-Vod. Pornind de la distincția *doric-ionic*, interesante rezultate ar putea furniza paralela între personajele rural-senzualiste ale lui Rebreanu, cele „jucate” în compunerile cinesciene — cu figurile progresiv secătuite de viață sufletească ale ciclului Hallipa, *dandy* vanitos-elitiști camilieni sau intelectuali lui Holban, circulând pe intervalul dintre oglindile lui Racine și Proust.

Modernitatea prospectează noi teritorii stilistice și de limbaj. De la „frază ca un estuar, lenă, greoaie” a începuturilor, Nicolae Iorga ajunge, spre sfârșitul carierei, „la tezisul care usucă frazele, storcându-le ca pe niște rufe”. Propozițiile „scurte, sincopate, care anticipează monologul realismului psihologic”, ale lui Delavrancea, le revine, în 1946, „paganiniada verbală” argheziană, „când uoară, jucăușă ca fulgii, când grea ca piatra de moară”. La rândul său, autorul *Istoriei critice* alternează stilul tipic cu confesiunea și anecdota, exprimarea frustrată („cercetătorii au srit calul” în analiza lui Eminescu, ansonetele minulesciene probează o „limbușie neostoită și care le transformă într-un bla-bla-bla pe teme sentimentale”), cu citatul savuros, asumat pedagogic (la Hoga) sau ironic-piperat.

Respectarea postulatelor hermeneuticii — subiectivitatea, eficiența comprehensivă, fidelitatea față de text — îl obligă pe autor să streze centrul de greutate al rezonabilității, mai ales când e vorba de cazuri sensibile, cum e publicistica politică „lamentabilă” a *Divinului*. Textul parcurs pare a se desprinde cu repeziune din matricea lui biografică, pe care o absoarbe (în cazul Lovinescu), o concurează (la Iorga, Goga, Macedonski), sau o folosește ca sursă (la Duiliu Zamfirescu). Schi a fizionomică a lui Mihail Sadoveanu, în chip de „Buddha autohton”, amintește de grafica reușită de Mihail Zamfir în recenta *Scurta sa istorie*. Extensiunea scriiturii se precizează, de asemenea, în ambianța epocii în care aceasta își desfășoară comerțul. Cel mai adesea, criticul bucureștean înlocuiește abordarea *cronologică*, ce restituie firul operelor curgând într-o *continuitate naturală* pe abscisa maturității Tradiției, cu o lentilă *retro*, fixată în contemporaneitate, care scoate la lumină *contrastul, discontinuitatea, diferența literară specifică*.

Privit în felul acesta, istoria literaturii își pierde prezentarea clasic-finalistă, și apare ca un relief accidentat, dodecafonic, cu depresiuni și crește, în care doar scriitura supusă *originalității* își află locul — un canion multiseclar apropiat celui imaginat de Eugen Negrici.

Volumul mare și plusvaloarea estetică ale producțiilor modernității stimulează *s sofisticarea interpretării*. Lectorul capitoului „Secolul XX” al *Istoriei critice...* sesizează permutarea rapidă a rolurilor auctoriale (istoric/critic), fapt care ar putea fi asociat dezvoltării accelerate a canonului — și creșterii *vitezei spiralei* care unește etajul istoric cu cel hermeneutic al modelului helix. Investigația istorică se transferă repede în cercetare hermeneutică, iar roadele acesteia pot angaja reflecția estetică. Mișcări imprezibile în sus din cor-

pusul comentariului critic profilează concepte de felul moralității în artă, în timp ce parantezele social-politice anticipează limburile compromisului politic, sau deschid niște interogative care tematizează globalizarea.

Rotirea fusului *modelului helix* în sensul istoric-opus, atrage un număr tot mai însemnat de surse, referințe și declarații trimiteri spre o *Realitate livrescă* în expansiune. Cu toate că îl panoramează sub zodiiile capricioase ale curentelor și gusturilor epocii, profitând de amplitudinea crescută a *operelor de autor*, domnul Manolescu ne invită să privim textul în *istoria literară particulară* a creatorului său. Pe de altă parte, explicitate sau oculate între rândurile *Istoriei critice...* regsim nenumărate îndemnuri la meditație. *Examenul receptivității* anterioare deschide, de exemplu, un foarte generos culoar — dacă istoria literaturii cuprinde succesiunea operelor care *au supraviețuit* timpului, am putea să ne întrebăm: ce transformă textul într-o *opera perennis*?

Încă de la început, un lucru pare limpede: anduranța cronologică poate fi pusă în corespondență cu *plurivalența* produsului estetic. Sunetul poemelor eminesciene sau argeziene, considerăm domnul Manolescu, străbat veacurile, și își arată, fără a conține, fețele noi, care se activează într-un mod *natural*. Acest fapt s-ar putea petrece întrucât, dincolo de voalurile inefabilului, *opera perennis* conține, în

sămânță, *adeverul artistic*, acel atom de Via configurat în specie estetică. *Textul viu* își conservă, prin urmare, *veracitatea*, și-o însușește, camuflat în substanța livrescă, mai departe, într-un spațiu comun pe care l-am putea numi *Realitate literară*.

Întuim manolesciană a *Realității literare* — figurat ca „negativ al (realității n.n.) concrete” — o regăsim, de altfel, afirmat în analiza romanului *Ion*, și în tranziția sadoveniană târzie „de la literar la literal”, prin care „evenimentele devin text, realitatea carte”. Ne-am putea reprezenta *Realitatea literară* din unghiuri complementare. Ontologic, ea constituie *mediul de viață al omului de Litere*, în care acesta respiră oxigenul ideilor și își îndeplinește ritualurile, sub cerul guvernat de *Inconștientul literar* colectiv. În calitate de explorator chemat să cerceteze adevărul din albia textuală, criticul este un cetean de vază al acestei *Realități literare*, am putea spune chiar că, metodologic, *Realitatea livrescă* îi slujește ca *circumstanță* algoritmului canonic — ori modelului dublu helix. Din punct de vedere estetic, Realitatea literară este un *orizont al Realității culturale* generice (concept vecin celui de „lume a treia” al lui Andrei Cornea, ori „lumiști simbolice”, a lui Ernst Cassirer), care se referă la Universul *omului cultural* pe care acesta și-l construiește în jur, pe măsură ce evoluează.

Privind-o printr-o prismă dinamic-evoluționistă, am putea observa faptul că modernitatea și-a descoperit Realitatea livrescă — și s-a autodescoperit — pe măsură ce și-a creat marea literatură și marea cultură. A fost revelația unei secundare Lumi Noi. În diferență, totuși, de munca geografilor, autorul și criticul modernității și-au topografiat Lumea lor Nouă *în măsura în care ei au creat-o, involuntar, împreună*, consacrand un desen care continuă și azi.

Chart a poeziei

Alexandru RUJA

Daniel Cristea-Enache este un observator atent al mi c rii literare actuale i un avizat comentator al apari iilor editoriale, pe un palier extins, de la scriitori clasiciza i la cei din contemporaneitatea imediat . Al doilea volum din *Linia de contur* cuprinde cronici literare având în aten ie volume/antologii de poezie. Daniel Cristea-Enache explic în *nota autorului* felul în care i-a organizat volumul. Optând pentru a ezarea cronicilor în ordinea debuturilor editoriale ale autorilor, volumul urmeaz i o cronologie a vârstelor, dinspre — s observ m — George Bacovia i Tudor Arghezi până... Teodora Coman sau Ciprian Popescu. Nu este u or s urm re ti, s cuprinzi, s scrii despre volume de poezie dintr-o atât de extins plaj a apari iilor editoriale. Pentru volumul *Linia de contur*, Daniel Cristea-Enache a fost distins cu premiul *Scriitorul Anului 2021*.

Cronicile lui Daniel Cristea-Enache sunt limpezi în exprimare, concentrate în argumentare, f r expresii metaforizate, cu o desf urare enun iativ destul de u or de urm rit. Claritatea expresiei critice nu atenuaz , îns , for a atitudinii critice, care se manifest constant

i în aprecierea unei c r i, dar i în amandarea acesteia, când este cazul. Criticul este mereu la post, urm re te apari iile editoriale, le selecteaz , le comenteaz , nu ocole te debutan ii ori pe tinerii autori, fiind parte activ din mi carea literar actual . Pentru fiecare, Daniel Cris-

DANIEL CRISTEA-ENACHE

Linia de contur

Spandugino

tea-Enache caut s g seasc un element definitoriu, o paradigm individualizatoare, o imagine caracteristic , care s -i asigure doza de originalitate în interpretare. Modalitatea este valabil i pentru scriitorii consacra i, despre care s-a scris mult i la care exist riscul de a c dea în repetarea unor opinii, situa ie pe care criticul dore te s o evite.

Comentând poezia lui G. Bacovia (*Dincolo de simbolism*), vorbe te de un *cod bacovian*, care odat g sit poate fi descifrat i interpretat. Observa ia potrivit c reia „simbolist în punctul de pornire, poezia lui Bacovia se deschide spre modernism i expresionism, avansând pe o direc ie care va fi a poeziei, în general” este nu doar exact , dar i generatoare de interpret ri inedite, iar o desf urare mai larg a comentariului pe axa expresionist a poeziei bacoviene ar fi fost benefic .

Expresionismul i-a fost apropiat lui Petre Stoica (a tradus din poezia expresionistilor europeni) i o parte a poeziei sale urmeaz linia unei asemenea orient ri. Dar criticul nu merge pe latura exploziei vitaliste, a desc tu rilor frenetice, ci pe aceea a poeziei narative, care face fotografia liric a unui spa iu cunoscut, emblematic i relevant. Cronica la poezia lui Petre Stoica (*Calendarul îng lbenit*) este bogat în idei, scris cu implicare, cu decelarea unor elemente care-i configureaz poezia („...reabilitarea familiarului, a banalului, a cotidianului, a domesticului diurn ca sfere fundamentale ale biografiei i ale poeziei.”). Nici la Ioan Alexandru (*Un poet pierdut*), criticul nu discut linia expresionist , de i comentariul are în aten ie, mai ales, primele volume, cu o clar direc ie expresionist .

La Geo Bogza comentariul se fixeaz pe poezia de tinere e (*Tân rul Bogza*), a ezând mecanismele desc-

ir rii pe *Poemul Invectiv* i *Poem ultragiant*, dar cu o anume doz emo ional i reactiv („...genera ia mea a fost intoxicat cu *Cartea Oltului*...”).

Critica poeziei din *Linia de contur* nu este plan i placid , cum întâlne ti la unii comentatori de poezie, ci stratificat , cu puncte de vedere incitante, provocatoare. E o critic vie, pe care o urm re ti cu interes, chiar dac nu împ rt e ti întotdeauna punctul de vedere exprimat sau nu rezonezi cu tensiunea comentariului. Un exemplu îl constituie cronica la poezia lui tefan Aug. Doina (*V mile poetului*). Începutul, atr g tor i captivant prin felul în care este scris, pune în discu ie o problem , care nu prive te doar poezia lui Doina , anume, aceea a interesului public pentru literatur , pentru scriitor, etc.

Explica ia dat de Daniel Cristea-Enache r -mâne valid , numai c ar trebui nuan at i completat . Nu cred c pot fi puse împreun , ci trebuie analizate separat, nici în cazul lui Doina , nici în cazul altui scriitor, problema *interesului public* pentru opera literar i *problema interesului i atitudinii criticii* literare fa de oper i autor. Interesul public s-a restrâns în general pentru literatur sau, poate, publicul s-a specializat i s-a diminuat numeric. Cu toate acestea, sunt c r i (inclusiv ale lui Doina) care se epuizeaz repede (cauza nu poate fi exclusiv tirajul redus). Dac declinul interesului pentru poezia lui tefan Aug. Doina este „dat de însu i registrul poeziei lui Doina , înalt, aulic, destul de „îndep rtat”, într-o epoc în care aproape orice poate fi accesat rapid”, poezia lui Doina fiind „prea filtrat cultural”, — cum scrie Daniel Cristea-Enache — atunci acei cititori nu au aplecarea de a se apropia i de a în elege marea poezie.

Interesul criticii (adev rate!) pentru poezia lui tefan Aug. Doina nu cred c a sc zut, ci frecven a interven iilor critice este mai redus , pentru c , lucru normal, ritmul public rii unor volume/edi ii nu mai este cel din timpul vie ii poetului. Dovad c exist interes st chiar cronica din această carte. Întrebarea lansat de Daniel Cristea-Enache este, de fapt, o evaluare axiologic , r spunsul fiind intrinsec întreb rii: „...oare o poezie nobil i meditativ , alegoric i mustind de cultur , rimat i ritmat impecabil, polimorf în interiorul aceluia i text i unitar la nivelul întregii crea ii — oare o asemenea poezie chiar nu poate interesa publicul i nu-i poate înv a nimic pe tinerii de azi?”.

Tot criticul este acela care d posibile direc ii ale actualit ii poeziei lui Doina . Daniel Cristea-Enache a ales pentru analiz dou poeme: *Scribul întârziat* i *Omul cu ochii plesni i*, iar linia analizei urmeaz un scop, de a ar ta c poezia lui Doina este inteligibil , poate fi în eleas i p truns chiar în sensurile mai de adâncime, c Doina nu este „un poet obscur, ininteligibil, inaccesibil cititorilor care nu au *codul*”. Se unesc în această cronic empatic discursul critic elevat i penetrant, pozi ionarea didactic , valen a educativ i perspectiva istoric , toate într-o convergen a unei concluzii exacte.

Când este cazul, verbul prinde tensiunea unei consistente înc rc turi critice, cum se întâmpl în comentariul la volumul *Anii t cerii*. Poezia arghezian este am nun it analizat , se compar textul tip rit cu textul din fotocopiile manuscriselor, se descoper flagrante inadverten e, imixtiuni nepermise în reproducerea i organizarea textelor: „Cea mai flagrant eroare este aceea de a segmenta abuziv corpusul unui poem scris

de Arghezi pe mai multe pagini i de a considera versurile scrise pe pagina ce urmeaz în suit ca formând un poem de sine st t tor, f r titlu (!)” — scrie Daniel Cristea-Enache i d multe exemple de asemenea erori. Nu tim cui apar în i cine î i asum asemenea multiple erori în leg tur cu editarea unor inedite poezii ale lui Tudor Arghezi („...tomul nu întrune te condi iile de profesionalism ale unei edi ii critice i este sufocat de discursuri parazitare, într-un limbaj de lemn...”), dar înclin m s credem c nu lui Baru u T. Arghezi. Între timp, afl m c manuscrisele argheziene au fost transferate de la Arad la Biblioteca Academiei.

Accentele critice, distan rile ori desp r irile apar cu claritate. Înainte de intra în comentarea poeziei lui Sorin M rculescu face o exact diagnoz a „infla iei autohtone în genul poetic”, cu argumente pertinente, cu o expresie acid , dar nu ireveren ioas , cu o bun cunoa tere a situa iei poeziei în momentul actual, cu o clar op iune pentru poezia valoroas i o delimitare f r rezerve de veleitarism, f r a da nume, pentru c „numele veleitarilor sunt oricum inter anjabile”. Aproape metodic, Daniel Cristea-Enache se refer la infla ia „poetic ”, prezentând fiecare „simptom” i conturându-i specificul.

Nervul critic al cronicarului se observ cel mai bine aici, în respingerea avalan ei de tip rituri sub titulatura de „poezie”, în atitudinea critic fa de infla ia de „poezie”. În fond, actul critic are i o finalitate curativ , de îns n to ire a climatului literar, iar critica lui Daniel Cristea-Enache face i acest lucru. Criticul caut , g se te, nume te i argumenteaz fiecare „simptom”. Primul ar fi „sub irimea volumelor aruncate pe pia ca într-o înc p toare pubel .” Desigur c nu pentru „cantitativism” pledeaz aici criticul, ci pentru apari ii editoriale care s fie reprezentative, din care s se poat distinge o imagine revelatoare, s se poat constata dac într-adev r *autorul este poet*.

Celelalte ar fi „alibiul conceptual utilizat pentru toate deficien ele i precaritatele artistice”, „lipsa unor lecturi f cute de „poe i” din al ii, oricare al ii în afara lor în i i”, credin a c „pot p c li critica, a a cum i-au p c lit editorul, prefa atorul, postfa atorul...”, iar „simptomul ultim (dar nu cel din urm) al versificatorului infla ionar este agresivitatea cu care întâmpin rezervele i obiec iile critice, dup a ternerea unei dedica ii calpe. E suficient s nu te fi impresionat un volum al „poetului” pentru a fi urm rit, ani întregi, cu o ur ieftin i o energie invers propor ional cu înzestrarea autorului *neîn eles*”.

Cronicile la poe ii mai noi arat c Daniel Cristea-Enache are bra ele deschise a teptând s apar ... *Poetul*. Dar precaut ia este aici starea proxim . De i Daniel Cristea-Enache i i exprim f r re inere opinia, accentuând, când este cazul, pe ceea ce nu-i place, sau nu consider c s-ar încadra unui palier axiologic, critica practicat de el nu are durit i în exprimare, nu este virulent polemic , nu agreeaz conflictul, sau, cum spune într-o cronic , „sânge intelectual împr tiat în tablou...”. Cu un titlu sugestiv — *Linia de contur* — volumul lui Daniel Cristea-Enache ofer o imagine cuprinz toare a spa iului poetic românesc.

* Daniel Cristea-Enache, *Linia de contur*. Cronici literare II. Editura Spandugino, 2021, 1033 p.

În labirint

Debutul editorial al lui Gligor Sava (4.IV.1938, Arad — 24.VII.2012, Arad) — *O poveste care se spune încet* (1981) — a avut girul unei prefe e semnate de tefan Aug. Doina : *Un debut întârziat*. A scris mult, dar a publicat ponderat, chiar parcimonios. Revine editorial la mult timp dup debut i public volumele *Firavul melc, sim ind amenin area* (2003), *Întotdeauna Cain îl ucide pe Abel* (2003), *i vodca r gu e te-n derbedei* (2005). Postum, i-a ap rut integrala poetic editat în cincisprezece plachete de versuri.

Vagant prin varii locuri, practicând diverse meserii, cu lecturi libere, f r un studiu organizat, Gligor Sava era un îndr gostit de poezie. A r mas mereu în *margi-*

nalitate, ridicând-o la nivel de motiv poetic. Poeziile lui nu au filtru cultural, fiind foarte adesea izbucniri temperamentale, exced ri ale unei atitudini, uneori de revolt , alteori de blând contemplare. Poezia lui Gligor Sava, în mare parte, merge dup modéle în structurarea poeziei. *Modelul Nichita St nescu* func ioneaz i germineaz poezie.

Gligor Sava l-a citit cu aten ie i pe tefan Aug. Doina — poetul baladelor — i urmeaz linia baladesc , încercând figurarea parabolic prin multiple modalit i. Inserarea tragicului i a momentului sacrificial din *Balada b trânului pescar*, apropiere poezia lui Gligor Sava, prin preluarea modelului, de balada lui Doina : *Trandafirul negru*. În balada lui Doina , inventivul gr dinar din rile de Jos devine victima propriei crea ii, a visului transpus în realitate: trandafirul negru. În balada lui Gligor Sava, b trânul pescar e victima propriului vis „cu pe ti”, metamorfozat în „realitate” crud . (A. R.)

Temele minii i a sufletului

Alexandru CRAMĂN

Orice nou apariție editorială semnată de Ana Blandiana este așteptată cu interes și are toate ansele de a deveni un eveniment. Fie că publică poezie, proză sau eseuri, Ana Blandiana îi ancorază scrisul în jurul unor universalii, care au ajuns să definească nu doar un parcurs scriitoricesc, ci mai cu seamă un model moral, etic și cultural pentru o figură care a simțit datorită chemării de a se implica în viața cetății. Aplecarea asupra acestui model înlesnește infinit mai mult decât apropierea unei întrupări a libertății. În fapt, parcursul biografic al Anei Blandiana se suprapune Istoriei, cu toate mutațiile socioculturale și politice din a doua jumătate a secolului al XX-lea și ale primelor decenii ale noului mileniu. O lectură atentă a paginilor Anei Blandiana echivalează, a adăuga, cu o încercare pe deplin asumată de înțelegere a Istoriei și de plasare a acesteia în coordonatele unei sensibilități și a speranței în libertate.

În vacuumul provocat de terminarea volumului *Sor Lume* și în repausul pandemic al stărilor de urgență, Ana Blandiana a răspuns unei provocări lansate de Serenela Ghițeanu: sondarea propriului parcurs biobibliografic. Câteva zeci de întrebări, unele de dimensiunile unor veritabile analize pline de vervă intelectuală, atent formulate, au stârnit răspunsuri iluminatoare pentru aspecte mai puțin cunoscute ale vieții omului-Blandiana, mai ales, pentru potecile mai puțin batrinite în interpretarea și receptarea operei scriitoarei-Blandiana. Acest dialog plin de substanță s-a materializat în volumul *Cartea cu delfini. Convorbiri cu Ana Blandiana*¹, în fapt un exercițiu de alchimie a două sensibilități distincte, unde pagini remarcabile de memorialistică sunt dublate de (auto)analize ale unei opere ce și-a probat deja dimensiunea canonică.

Simplificând, s-ar putea lesne afirma că dialogul dintre Ana Blandiana și Serenela Ghițeanu este despre literatură, și că substanța volumului vine din cugăturile primeia asupra propriei opere. Însă nu trebuie ignorate sub nici o formă paginile referitoare la lumea ce face posibil acest literatură, la mecanismele politice, culturale și sociale ce se cer transpuse, sondate ori deciptate prin intermediul filtrului auctorial. *Cartea cu delfini* conține, în bună măsură, un cod estetic al scrierilor Anei Blandiana. Acest aspect este vizibil, bunăoară, și în structura cărții: volumul are cinci secțiuni semnificative, nucleul fiind opera („Poezia”, „Proza”, și „Eseurile”), înconjurat de retrospective (secțiunea de început, „Biografice”) și aprecieri asupra prezentului și viitorului (secțiunea de final, „Lumea noastră”).

Titlul incitant al volumului nu face decât să completeze acest component estetic, recuperând un citat al lui N. Steinhart: „A spune că Ana Blandiana este un delfin. Ca și faptul că delfinului, scrisul Anei Blandiana este aerodinamic, cu totul merit vitezei și înaintării; grație și silării. Jucău, blând, prietenos, sprinten; arcuit, precis; și că se poate de misterios.” Prin alegerea acestui titlu, se realizează o boltă peste timp care o remarcă despre delfin din *Autoportret cu palimpsest*: „gândul la delfin este gândul la o lume mai bună, la o natură mai blândă, la un univers mai frumos, la basmele cu binele care învinge, la mitul cu Apollo venind spre Delphi pe spinări înduioșate de delfini.” *Cartea cu delfini* devine astfel, încă din titlu, un bastion al binelui, frumosului și rezistenței în fața asperității istoriei.

În toate cele cinci secțiuni ale volumului pot fi identificate periodic afirmații axiomatice rezultate din profunda analiză sinelui practicat de Blandiana, înlesnit de întrebările riguroase calibrate ale Serenelei Ghițeanu. În secțiunea „Biografice”, autoarea povestește despre trezirea conștiinței ei de scriitor și ticlu-

irea primelor semne ale manifestării apetenței pentru literatură. Rezolvarea unei probleme de matematică printr-o „povestire, cu vorbe, nu cu cifre” este percepută din exterior drept „o sfidare la adresa matematicii din partea unei eleve cunoscute în toată școala pentru că scria versuri”, însă pentru Blandiana nu este decât „un omagiu pe care literatura îl aducea cu umilință matematicii”. Această originalitate a abordării spune multe despre un spirit liber, care mizează pe o interiorizare profundă a talentului trezit timpuriu.

După publicarea primelor volume de versuri, conștientizarea faptului că a fi scriitor este și o meserie este pusă sub semnul întrebării din pricina statutului distinct al poetului în ecuația creației: „Profesiunea este ceva ce țin de tine, și mi-ai o chemare spre domeniul respectiv și o alegi te pregătești pentru ea. A fi scriitor înseamnă a te așeza la masa de scris sau la computer și a scrie până te dor mâna și spatele, și a continua a doua zi de la ultima propoziție scrisă. A fi poet este cu totul altceva, nici nu știu, de fapt, spun că, în orice caz ceva ce nu depinde de tine. (...) Sunt scriitor și sunt poet, două lucruri care aproape nu au legătură între ele, doar unele sunt aceleași.” Paginile despre deșteptarea conștiinței scriitoricești și a prezenței tot mai accentuate în spațiul literar drept reprezentant al aizeciilor alternează cu cele despre sinusoidalele istoriei, ce prilejuiesc componenta memorialistică trainică a volumului.

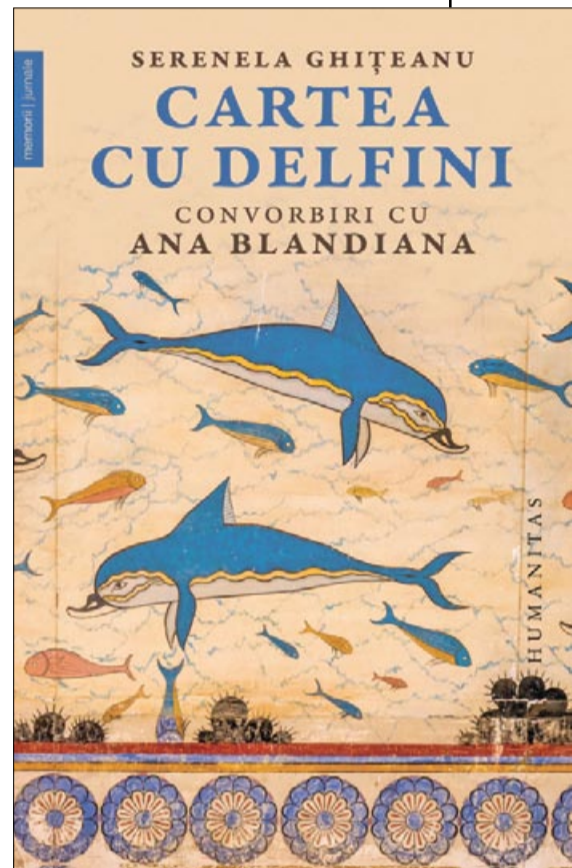
De pildă, cumpărarea primului tranzistor în preajma Primăverii de la Praga și implicata dobândire a unor libertăți neașteptate: „A fost pentru prima oară când am înțeles că libertatea este o noțiune vectorială, că *deveni liber* este ceva diferit, mult mai intens decât *a fi liber*”. Componenta istoriografică este repetat elevată prin afirmații cuprinzătoare ce reușesc să dea măsura unor epoci și a ambientului societății în momente de răscruce: „intensitatea istoriei care a împresurat în două decenii începutul anilor '90 poate fi greu explicat altfel decât psihanalitic. Gândindu-ne la felul în care s-a dezvoltat revoluția (a fost un șoc pentru că nu a fost urmarea acțiunilor noastre, ea pur și simplu s-a produs când nimeni nu o mai spera), ocul manipulatorilor devine succesiv, începând cu inventarea terorii tilor, ne-au dezechilibrat psihic, trebuie să recunoaștem că am fost ani de zile un popor scos din câmp, aproape nebun.” În plan public, joncțiunea dintre Istorie și biografie se realizează prin implicarea „aproape sinuciga” în viața cetății, prin demersurile Alianței Civice și a Memorialului de la Sighet. Însă aceste demersuri sunt doar materializări ale unui crez de curs lung: „Vedeți, una dintre multele mele utopii, de dinainte și de după '89, a fost convingerea că a fi bun nu este doar mai frumos decât a fi rău, ci și mai util.”

Secțiunea dedicată poeziei dă măsura talentului critic al Serenelei Ghițeanu, care-și construiește interogațiile sub forma unor analize aplicabile asupra textelor Anei Blandiana. Acestea sunt menite să ofere un comentariu substanțial celor neînținși și, mai cu seamă, să contextualizeze direcțiile poetice ale autoarei pentru a sublinia miglosul demers de construcție din spatele textelor. Având această structură de rezistență analitică a Serenelei Ghițeanu, Blandiana desfoară o riguroasă și prunzătoare confruntare cu sinele poetic, pentru a scoate la suprafață nucleul dur al propriei creații lirice. Considerațiile sunt de natură formal-stilistică („ambianța noastră comună, murturisită cu mândrie, era să refacem legătura cu marea poezie interbelică, decupând și eliminând din istoria literaturii române, ca pe o paranteză toxică, proletcultismul”), cât și tematică („contemplarea naturii este o formă de a încerca să înțelegem miracolul, misterul care o zămislește și îi dă sens”) sau afectiv (poemele pot fi „o descărcare nervoasă, o formă de răzburare, un descântec împotriva răului, un mijloc de magie albă sau un blestem”, iar „scrisul însuși

este o neliniște frământată, pentru că este o venă nesigură”).

În vreme ce poezia devine redută la rezistență și refugiu din calea unei Istории tot mai apăsătoare, proza și eseurile sunt (pre)texte ale confruntărilor nemijlocite cu nucleul dur al realității. Chiar și în prozele „fantastice”, autoarea atrage atenția cititorilor că „istoria a fost cea care a declanșat disperarea din care a izvorât totul”. Secțiunile dedicate prozei și eseurilor prilejuiesc destăinări legate de raportarea la propria operă, propunând unghiuri de abordare nesesizate de către critica literară.

De pildă, vorbind despre volumul de proză scurtă *Proiecte de trecut*, autoarea se declară „legată într-un fel aproape sentimental de această carte, mai mult decât de oricare dintre cărțile mele de versuri. Probabil pentru că în ea se împletesc și capătă formă artistică

mai multe dintre temele care m-au obsedat înainte, și după: tema delfinului, tema îngerului, Horea, Robinson Crusoe, Tata.” Totodată, aici apare și ideea scrierii unei cărți ferite de „cenzura interioară”, nedestinată publicității, utilizată de Ghițeanu spre chestionarea asupra perioadelor de cenzură exterioară, când Ana Blandiana a avut interdicție de semnătură: „Ca să ajung la întrebarea dvs. «cât de greu este să scrii în aceste condiții?», răspunsul cinstit este: nu este greu. Este greu să trăiești în astfel de condiții, nu să scrii. Dimpotrivă, scrisul devine forma prin care reușești să trăiești, să supraviețuiești, și nu-ți pierzi mințile.” Cu alte cuvinte, scrisul nu este decât o manifestare a libertății.

Rugată să ofere o definiție a libertății, Ana Blandiana afirmă cu aplomb: „Adevărata libertate este libertatea spiritului critic. Un om liber este un om care își permite să are curajul să gândească singur totul, să treacă prin capul lui și să judece cu mintea lui tot ce te înconjoară. Libertatea spiritului critic este implicit liberul-arbitru.” Ca atare, nu ar trebui să surprindă că amenințarea cea mai mare la adresa libertății spiritului critic identificată de scriitoare în ultima secțiune a cărții, „Lumea noastră”, este corectitudinea politică, „o formă violentă de cenzură politică, de îngrijire a libertății și prin spaima pe care o generează în societate – o încercare neascunsă, la vedere, de a deturna și perverti gândirea liberă, esența democrației.”

Pe lângă a fi un veritabil elogiu adus libertății, *Cartea cu delfini* este realmente un volum-portret, un opus de (auto)analiză a vieții și operei uneia dintre figurile emblematice ale literaturii române din ultima jumătate de veac. Prin îndreptarea și aplicarea spiritului critic asupra propriului parcurs, Ana Blandiana dovedește că asupra de măsura că „tot ce este firesc și miracol”, aidoma vieții și scrisului, este „izvor scificare din celălalt, ca un fel de ouroboros care se încolțește și crește din sine însuși.”

¹ Editura Humanitas, București, 2021, 240 p.

Conversa ie la delfinariu

Dan C. MIHĂILESCU

Cine va persista în convingerea că, odată cu *Fals manual de manipulare* și *Sorlume*, Ana Blandiana își va fi epuizat mrturiile și mrturisirile, va fi copleșit, uluit și încântat de intensitatea, varietatea și profunzimea introspectivă, ca și de luciditatea sincer autoevaluativă din suita dialogal realizat de Serenela Ghișeanu în *Cartea cu delfini. Convorbiri cu Ana Blandiana* (Humanitas, 2021). Față de maratonul mrturisitor din cele două florilegii memorialistice, te-ai fi așteptat ca dialogurile de aici să fie doar o partid de jogging-în-tandem, cât un tur de parc. Or, cartea de față este, dimpotrivă, exact corolarul de care trebuia să beneficieze acum această excepțională energie confesivă revărsată cu forță și grație în tot mai surprinzătoare tipare imaginative.

Marele merit al Serenelei Ghișeanu, dincolo de arta conversației, subtilitatea bine provocatoare și acribia documentării, este mutarea accentului de pe orizontală biografică pe verticală bibliografică. De aici, cum se va vedea, biografele continuă să explice meandrele operei. Așa se întâmplă, de pildă, prin recapitularea traseului rubricilor poetei, de la „Amfiteatru” la „Contemporanul” până la „România literară”. Reporterul, care conduce pașii de dans, presupune cu exactitate ce, cât, de ce și cum se cunoaște din impresionantă activitate civică a reputatei, mult admiratei și mult învidiatei scriitoare, spre curată bucurie a interviuatei, redeschide larg înghititor porțile către poezia, proza și eseistica acesteia, urmând ca revelațiile din coridoarele existențiale să se supună devenirii estetice, înzestrării temperamentale, convingerilor moral-politice, contextului generațional și încercărilor social psihologice – și nu invers, cum se petrece, din păcate, în majoritatea inițiativelor de acest gen din viaa noastră literară.

Așa se face că, în iscodirea tematistă a poeziei și în cutreierul prin simbologia fantasmatică a prozelor, ai uneori senzația că Ana Blandiana dialoghează cu Ion Pop, cel mai adecvat, constant și empatic exeget al ei, pentru că la capitolul eseistic al memoriei, al decorticării moțenirii comuniste și, mai ales, când vine vorba de incriminarea exceselor isteric-ucigător-anarhizante ale corectitudinii politice de azi, să ai impresia că scriitoarea îi are ca

interlocutori pe Horia-Roman Patapievici și Mircea Mișie, ori pe acel Andrei Vieru din *Elogiu frontierei*, într-atât este de puternic, explicit și energizant convingătoare complicitatea intelectuală dintre întrebări și răspunsuri.

Ca metaforă obsedantă, *libertatea* subsumează temele și motivele acestei creații. Altminteri, titlul ar fi putut foarte bine să fie „Cartea cu îngeri și fluturi”. Dar caracterizarea făcută cândva de N. Steinhart (și reprodusă acum pe clapet), în stilul său nonconformist dar cu smerenie dăruit monahului Nicolae de la Rohia, deopotrivă plastic, revelatoriu și strălucitor admirativ, era într-adevăr incontestabil: „Dacă mi-ar fi îngăduit, în dorința de a-și găsi scriitoarei o definiție câtă și de puțin potrivită, să folosesc termenul ce mi se impune, aș recurge la unul din cele două calificative: ridicol ori impropriu, de nu și ireverențios – aș spune că Ana Blandiana e un delfin. Ca și furtura delfinului, scrisul Anei Blandiana e aerodinamic,

cu totul merit vitezei și înaintării, grației și slăbiciii. Jucător blând, prietenos, sprinten, arcuit, precis și cât se poate de misterios. Așa și vocația Anei Blandiana. Anevoie și a hotărâții dacă și mai degrabă semnatară unor texte pline de farmec, ironic-emoțional – melancolic, sau o forță virulentă, o clarvăzătoare, o mesageră dreptății”.

Convorbirile s-au desfășurat, ne destăinuie Serenela Ghișeanu, în condițiile noului „arest la domiciliu” impus de pandemia covidului din 2020-2021: „cu greu s-ar putea imagina un moment mai propice al începerii unei discuții cum vrem să fie a noastră decât această liniște izolată din care nu tim când și cum vom putea ieși, dar care oferă un spațiu generos introspecției și meditației, întoarcerii în timp”.

Exact așa se și derulează secvențele, iar incurșiunile în amintire, ca și elanurile introspectivă capt reliefuri sporite, cromatice noi și rame altfel adecvate, de la cucerirea, în copilărie, a bibliotecii dezafectate a Episcopiei Greco-catolice din Oradea și arestarea tatălui până la evocarea seriei de neuitat când Ana Blandiana, Nae Prelepceanu și Romulus Rusan l-au însoțit pe Ioan Alexandru la Topa Mic, satul natal al viitorului mare imnograf creștin, unde au răstăcit pe dealuri, au copt porumb și au povestit spaime cu grozăvii închipuite în copilărie. Astfel de scene, ca și îmbierea blagiană a copilei în grăul din hambar conduc direct în inima operei, la fel ca mrturirile despre facerea unor texte emblematice precum „Reportaj” sau „Biserica fantomă”.

și pe cât de revelator este palierul existențial, pe atât de acut doveditoare sunt scenele exponențiale pentru viaa artistică din ceaușism: recapitularea solidarizării de breaslă în jurul *Reconstituirii* lui Lucian Pintilie, sau preluarea a tot regizorului Mircea Șucan pentru filmele sale *Meandre* și *O sut de lei*, paralel cu admirația pentru talentul lui Dan Năuș, ca și nu mai spun de cât de semnificativ devine contrapunerea unor nume ca Wajda și Sergiu Nicolaescu în planul larg al satelitismelor moscovit-naționale.

Cititorul anume înzestrat cu un detector de detalii va găsi întregite aici, de la Ion Gheorghiu Maurer și George Iva cu la Constanța Buzea și Adrian Dohotaru, ori, nenumit, Stelian Moșiu, dar va găsi mai ales reconfigurarea lui august 1968 în lumea scriitoricească (deși, pentru mine, la fel de exponențial grăitoare rămâne secvența de la pag. 53, cu tânărul care îi mrturisește poetei, în vlmăgul Pieștii Universității din iunie 1990, cum, venind acasă de la miting, a găsit frigiderul golit de mama care-i lăsa un bilet printre rafturile pustii cu mesajul „Du-te și mănâncă Ana Blandiana”).

și totuși, aceeași Serenela Ghișeanu care ține cum să ajungă la evocarea „culturii voluntariatului” în sfera Alianței Civice și care înregistrează definiții memorabile ale interlocutoarei, precum „Răutatea mi s-a părut dintotdeauna o formă virulentă de prostie”, reușește și performanță, într-un total lăudabil, de a etala constelația poetică eminesciană-blagiană *somn-vis-natur edenic -iubire*, sau de a scoate în fața rolului pleoapei în visele din vise, ori de a contrapune cu luciditate „vârsta neliniștii” „vârstei exigenței etice” – cea din urmă fiind formularea lui Nicolae Manolescu. Paginile 91-94 cred că rămân referențiale pentru oricare viitoare exegeză a poetei, după cum capitolul dedicat prozatoarei (mai cu seamă pp. 129-137) vine cu notații instructive privind relația reverie morală – alegorie politică, fantastic – onirică, și după cum ajung să-și facă dreptate și *Sertarului cu aplauze*, scriere cam văduvită exegetic, din păcate.

Meditații amare nasc întrebările privind împușinarea poeziei contemporane – dar mai întâi împușinarea catastrofală a cititorilor, răspunde Blandiana –, în vreme ce incriminarea autocenzurii nuanțată bogat relația scriitorime-Putere (v. p. 142 și urm.). La pag. 174 găsim o binevenită disociere între rostul terapeutic și consecințele patologice ale băcșiei valahe, consumând cu atitudine de fecundă ambiguitate a lui I.D. Șirbu. Doar că, o pagină mai departe, Ana Blandiana extinde discuția către teoria celor două Români, extrasă din cele două Franțe ale lui Mihai Ralea. Ea se întreabă dacă nu cumva există simultan și două Ungării sau două Americi, chestiune demnă de o continuare eseistică, la fel cum este și cu isteria contemporană în exhibarea intimității (p.208), sau compară ia dintre 1848 și 1989 (de la p. 221).

In sfârșit, ce se impune cu vigoasă demnitate atenției este desfolierea rezervelor față de excesele corectitudinii politice ale extremei stângi, cea care „ascunde sub trenea ei târât prin praful istoriei disprețul discriminării pozitive față de valori, demența rescrierii istoriei și mai ales erodarea libertății nu numai de expresie, prin introducerea insidiosă a spaimei – de marginalizare, de izolare, de eliminare – în untrul rușinat al unor state de drept și al unor populații cioră îndelunga libertate și încredere în corectă funcționare a mecanismelor societății le-au cultivat o formă de naivitate și de lenie care asigură acum manipularea”.

Serenela Ghișeanu are meritul de a fi metamorfozat un prilej de reverii înseninând resemnarea în turnir cavaleresc de nobilă cinstire a blazoanelor libertății dintotdeauna.

Încruciri

Graia la BENA

Pe Mihai Du escu l-am citit încă de la debut. Era anul 2010 când a publicat *i toată bucuria acelor antriți*, carte distinsă cu Premiul „Mihai Eminescu”. Teme uzate (copilăria, adolescența, moartea tatălui) erau trecute prin ochiurile unei imagerii personale și integrate unei logici poetice care, la acea vreme, purta semnul singularității. Când deslușit, când purtat de o mi care lichid, montajul discursiv aduga rememorării nostalgice surprinderea unui prezent alienant, distorsionat de mediul corporatist. Pentru prima dată, corporația se înuruba (tematic) în poezia românească.

Cu franceza un avantaj (2014), consumerismul și corporatismul preau să se fixat între preocupările autorului: poemele imprimau recurența stereotipurilor și apăsătorul deficit de intimitate, în timp ce următoarele erau determinate de modificarea limbajului în structura de adâncime a umanului. Iar când o bună parte din public paria pe continuarea traseului poetic al lui Mihai Du escu, scriitorul a semnat romanul *Uranus Park* (apărut tot în 2014), o narațiune realistă despre afacerile imobiliare din București de la începutul anilor 2000.

Abia recent a revenit Mihai Du escu cu o nouă carte. A teptarea a meritat. În *Bureți de fag* (Editura Trei, 2021) scriitorul izbutește să se reinventeze, deși unele articulații comune cu paginile lui mai vechi se dovedesc (încă) funcționale. Temele esențiale sunt recunoscutibile: recuperarea spațiului copilăriei, evocarea figurii paterne, supraviețuirea într-o societate care (comunistă sau postcomunistă) tot din suprafețe în el toare și alcituiește. Dintr-un unghi sociologic, *Bureți de fag* cartografiază partea de lume unde s-a format o întreagă generație. Mai exact, zăgăvese un spațiu intermediar, aflat între rural și urban.

Radu (sau Ducu) este născut prin anul '50, într-un sat din Teleorman. Este un copil sărac, a cărui ambiție îl împinge să-și continue studiile.

„- Tovarșe diriginte, eu vreau să mă fac ambasador!”

S-a lăsat liniștea, după care bomba a explodat: au răsunat, mai puțin în dirigențele. [...]

- Măi copile, ambasador nu *te faci*, a început Marțacșor, cînd, silabisind nemilos. Nu există, măi, coală pentru o asemenea ocupație! Ce-o să ai în capul tău, mucii...? Tu trebuie să-ți alegi o profesie... o profesie utilă și viitoare tale familiei! Ia loc!

«Hai sictir, în gura mării de broscu...», a bolborosit Ducu undeva în adâncul sufletului, în timp ce și-a mulumit cu o privire cuviincioasă [...]. De fapt, cel mai mult îi dorea să ajungă ofițer de Securitate, să se pună în slujba țării cu toată abnegația lui de băiețândru de nouăzeci și șase ani și să prindă spioni».

Ofițer nu a ajuns Ducu – și din cauză că originea lui nu era atât de sărăcășică pe cât credea. Tatăl lui, nea Sic, „și șnopsa în bătaie pe la doi copii și de la Sfânt, de veniseră să-și ia pământul și vitele și-l obligaseră să se lească, ca să le dea lor tot ce muncise – el, cu la bătrân și cu socrul-său.” Cu toate greutățile, Ducu a urmat o facultate în București. Era, ca atât, alții din generația lui, băiatul de la sat care a ajuns inginer la oraș – o izbândă în ochii celor captivi într-un destin nefast. Dar ce era un destin (ne)fast în România comunistă? Cum s-a inoculat comunismul în societate, cum a profitat de tropismul oamenilor și s-a masecat într-un demers mesianic? Cum a beneficiat de dublul discurs sau cât de mult a exploatat oportunitățile individuale și indiferența colectivă?

Sigur, romanul nu răspunde, punctual și lămuritor, la toate aceste întrebări. Nici nu este rolul lui să o facă. Însă ficțiunea cu inserții biografice pe care o scrie Mihai Du escu atinge (oblic și parțial) câteva probleme fundamentale dintr-o epocă de care avem cele mai diverse atitudini. *Bureți de fag* nu este o poveste vindicativă ori o înșelare de tragism epopeic, a căm nu este nici o evocare pioasă. Prelungește întrucâtva tonul neutru care străbatea din poeme și îl duce, de data aceasta, printre arcele unei realități în lumini și umbre, care se desfac în straturi de adevăr, iluzii și vis.

Visul cuprinde, circular, întreaga narațiune: „La început, până la pomana de patruzeci de zile, îl visa mereu. Îl visa viu și în situații normale: mergeau să adune prune împreună, storceau struguri, puneau puțină

cu varză murată pentru iarnă. Îl visase odată că a venit să-l vadă la internat și i-a adus un pui fript, dar asta nu se întâmplase – în patru ani de liceu, nu venise nimeni din familie pe la el. Pe atunci, bătrânul lucra pe câmpier la niște hoteluri pe litoral și ajungea rar acasă; cât despre maică-să, nici gând, că nu-i ardea ei să se iasă de vizite. Asta, fiindcă nu le prea plăsesă de soarta lui. Intrase acolo, destul! De-acum, ce puteau să-și mai facă? Că și de la ei din otânga intrau la liceu? Doi-trei, și se întorceau în sat de parcă și-ar fi lovit careva în moalele capului.”

Dacă visele care-l chinuie pe Radu, bătrân matur, deschid povestea, capitolul final pleacă de la un vis urât al lui Ducu, pe când era copil. Sunt într-o arenă (i)realități. Între aceste borne se derulează narațiunea – povestea lui Ducu și a soției lui, Angela, povestea fiului lor, Vlad, a bătrânilor de la țară, a unor colegi de serviciu, a gestionării de la Alimentară. Ramificațiile se pănesc întreg spațiul narativ, pentru că fiecare dintre ele devine punctul *origo* pentru creionarea alteia, pe principiul vaselor comunicante în care intră istorii personale, traume, iluzii, conflicte, compromisuri, relații de gen, ciocniri între generații – pe un fundal contorsionat de radicalism utopic și mistificare.

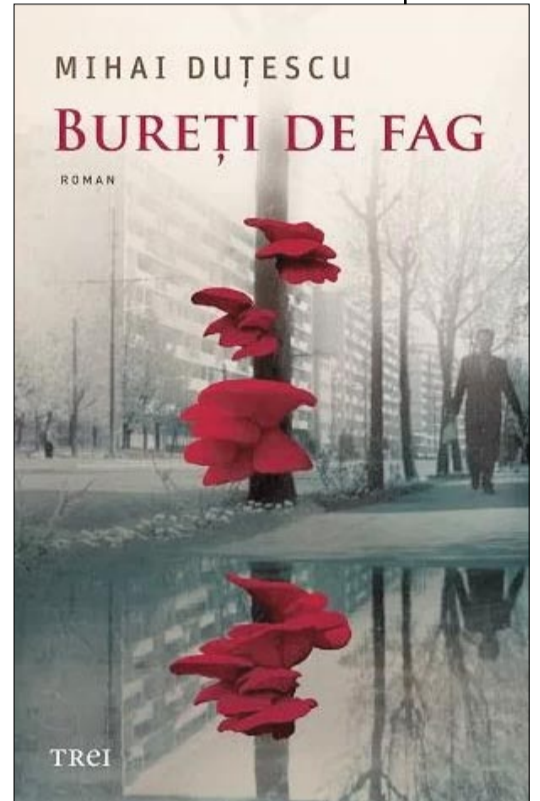
Dublă perspectivă impulsionează mecanismul narativ din *Bureți de fag*, roman în care episoadele trec fluid dintr-un înșelător înregistrul larg al realității ori fac saltul de pe palierele variate ale individualului în depozitul destinat figurilor generice. Această mobilitate constituie corespondența narativă al spațiului interstital în care se situează Radu. Plecat din sat încă de când era elev, nu-l părăsește, de fapt, niciodată cu totul. Face drumuri frecvente, cu maică-să, între București și otânga. E acasă în ambele locuri, deși se simte, totodată, înșelător. Realitatea obiectivă și instabilă, refuză paradigma fixității și a certitudinii, pe care umanul o caută îndărătnic. Lucid sau buimac.

Experiențele lui Ducu (în calitate de fiu, soț, tată, inginer, cetățean într-un sistem totalitar sau într-o societate liberă), împreună cu evoluțiile celorlalte persona-

je, arată cum este posibil supraviețuirea într-un teritoriu al apăsătorilor. Sau cum este posibil existența într-un perimetru străbătut de crevase morale (ca turnarea unui coleg la Securitate), fără compromisuri individuale spectaculoase, dar cu o cedare pe cât de banală, pe atât

de insidioasă, pentru că acțiunile neașteptate asupra organismului social, a a cum gazele de luptă otrăvesc după momentul inhalării lor: indiferență. În general, oamenii nu vor să cunoască lumea în profunzime.

Ca întotdeauna când scriu despre proză, evit să dau detalii despre desfășurarea epică. Notez însă, apăsător, că *Bureți de fag* este o poveste în care montajul fluid (subtil regizat), flexibilitatea actului narativ (prelungind dialogul în stil indirect liber), pluri-perspectivismul și, mai ales, adecvarea stilistică generează un puternic efect de autenticitate. Vârste diferite, vigoare și devitalizare, control și deznădejde, instinct și rafinare își tergăpănesc la îndemână hotarele, se preling în cruce șiându-se unele cu altele, a a cum se amestecă între ele ciupercile. O reușită greu de trecut cu vederea.

Simfonia sincerității

În ultima vreme, poezia care și-a făcut loc pe scena literară atrage atenția prin disponibilitatea spațiului afectiv, expus în linia confidențelor ce părăsesc, nu odată, vectorul ironiei. Totuși, concepută ca mod de viață (pe urmele lui Gilles Deleuze) și integrată în procesele de alcătuire a subiectului ori în mecanismele de răspuns la o experiență traumatică și, ironia și-a pierdut din energia critică. Parcurșul istovitor prin albia *mainstream*ului a erodat-o și a lăsat cale liberă postironiei – explicate de Lukas Hoffmann pornind de la scriitorii americani grupați în jurul conceptului de „New Sincerity”.

La postironie m-a dus cu gândul sinceritatea vocilor din cartea Anei Șandulescu. După un roman și mai multe traduceri, autoarea semnează în 2021 o carte hibridă, un exercițiu narativ-poematic la granița dintre genuri. În esență, *La topirea ghețurilor* (Casa de pariuri literare) cuprinde o confesiune pe două voci. Lia și Espera își imprimă emoțiile într-un discurs pe cât de ispitit de recuperarea individualității și afectivității (ca replică dat depersonalizării), pe atât de tentat de oglindire, dedublare și pierdere de sine. Ca atare, conștientizarea artificialității mediului din care transpar stările completate de acroarea sferei unei noi sincerități: „realitatea îmi scapă printră rânduri. // O breșă în copilărie, un capitol peste care am sărit, / o lecție neînșelată, un flux illogic al fenomenelor, / o interpretare greșită a realității, concluzii pripite sau / lipsa concluziilor cu totul.” (24. *Espera*) În acest teritoriu, ironia nu este trecut cu vederea, ci preschimbată în obiectul unei rezistențe voluntare, iar afectul (în loc să fie excizat) este incorporat într-o confesiune organizată la răspântia unor teme esențiale: incertitudinea și a teptarea, tulburarea și vindecarea. Forța de coeziune a temelor determină un flux confesiv abundent, în care sinceritatea și zguduirea, pe alocuri, de tremur convulsiv, de tentația abandonului sau de un impuls formator, intensiv.

Încercătura personală și cultivarea angoaselor, înrdinate în zone de siguranță pierdute într-un „seism antropologic” (după cum scrie *Espera* într-un poem) sau într-o înșingurare străbătută de inserții postuma-

ne: „La ce bună cuminenia asta mai asurzitoare decât spațiul unui coșciug? Încropesc programe, planific într-un *loop* infinit, amân deciziile, nu acționez defel [...] singur, mi-am pus gratii la viață.” (4. *Lia*). Traiectul personal se amplifică într-o poveste de familie, însă din incizia esurilor emoționale ale biografiei pleacă (h)arta unui limbaj care sporește fisurarea gravă a existenței: „Îmi este străduință în cuvântul *p rinte*, / eu am avut parte doar de gazdă, la nivel conceptual / de două brațe, mereu aceleași două brațe, / doar corpurile difereau, / în timp ce umanitatea era crescută cu mai mult / de zece degete bătute și de ordinul *fii art*.” (6. *Espera*).

Confesiunile reflectă absența și trauma pe pânza unui imaginar profund senzorial, în care convergența suporturilor și instrumentelor prezentifică inactualul și mersul portană etico-estetică. „Oricum, cele mai înșelătoare scenarii sunt / acelea în care ducem lama de cuțit la limită / în care apropiem pensula de evalet, / în care împingem vârful creionului în carne.” (17. *Espera*). Între tânguirea Esterei după „p rinte și pansament” și auzul sensibil al Liei (care, pictând, percepe „zgomotul pielii atunci când este străpuns”) se strecoară reflexia dualității (ca intimitate și refuz al intimității, comunicare și noncomunicare, apropiere și distanță) – integrată în perspectiva amplificativă din care este construit întregul discurs. De aceea, dincolo de murturisirea încercate de amenințarea fragmentării identitare, autoreflexia se deschide în mici arje analitice care fac ca meditația asupra intimului să se întregască prin evocarea nevoii de oglindire, a nevoii de sens și de real într-un cadru ontologic tot mai alienant, tot mai obiectificat.

Poartitură care suprapune paradoxul simultaneității și individualității pluralității, confesiunile mizează pe o mobilitate a privirii care, în mare parte, se ține punctul de echilibru când stările tensionate sunt gata să erup. *La topirea ghețurilor* nu are ambiția să înnoveze imaginarul. Sugerează, în schimb, o coregrafie complementară a viziunilor și o simfonie a sincerității. La capătul lor, orchestrația sensurilor este generată de capacitatea de insolitare a oglindirii. (G.B.)

Proximitatea nimicului

Valentin CONSTANTIN

Pe frontispiciile cl dirilor publice care ad postesc tribunale sau facultăți de drept suntem obișnuiți să găsim propoziții în latină, mai lungi sau mai scurte. Ele reprezintă fie convingeri condensate ale populației judiciare, fie asigurări în avans pentru justiabili (despre imparțialitate, independență, egalitate ș.a.). Li se asociază uneori, *faute de mieux*, o imagine a doamnei cu balanța, o doamnă legată la ochi ca într-un joc al copilăriei.

Poți citi *Jus ex injuria non oritur* (Dreptul nu se naște din ilicit) sau *Judicium sempre pro veritate accipitur* (O hotărâre judecătorească trebuie privită ca exprimând adevărul). Din păcate, n-am citit pe frontispicii și preferatele mele, *Lex non curat de minimis* (Legea nu

se ocupă de nimicuri), *Minimum est nihilo proximum* (Minimumul este în proximitatea nimicului) sau, la limita corectitudinii politice, *Maximus erroris populus magister* (Poporul este marele maestru al erorii).

Înalta Curte de Casație și Justiție a României, partea de pe strada Bătești nr. 4, oferă pe frontispiciul intrării clienților și o profesiune de credință cu totul și cu totul neobișnuită. De la credo-ul fixat pe ziduri s-ar putea revendica mai multe discursuri despre excepționalismul nostru judiciar. Există așa ceva? O să judecă și singuri.

Iată însă ce scrie acolo: „Aducem un pios omagiu domnului Sorin Moiescu, președintele Curții Supreme de Justiție între anii 1998-2000 care, prin eforturi deosebite, pînă în ceasul din urmă, a reușit să obțină ca acest imobil să fie locul Curții Supreme de Justiție a României” (*sic*).

Cînd am citit prima oară acest cvasi-epitaf mi s-a tăiat respirația. M-am simțit ca la Curtea de Apel București, atunci cînd am încercat să scap pe cineva de discriminare chiar în sala care se numește „Istrate Micescu”¹. Epitaful lui Sorin Moiescu nu este epitaful unui mare judecător, dacă vreți, echivalentul autohton al lui Oliver Wendell Holmes, Felix Frankfurter sau Benjamin Cardozo. Nu, nici pe departe. Este epitaful cuiva responsabil de o manevră administrativă grandioasă prin care un ansamblu de judecători dobîndise un adpost decent. Deși nu este prea clar ce înseamnă

„prin eforturi deosebite pînă în ceasul din urmă”, sintagma asupra creia vreun simț opresc este „la curtea Curții Supreme de Justiție a României”.

În primul rînd, clădirea de pe Bătești nu a fost un loc prea norocos. Curtea Supreme de Justiție a dispărut repede, prin revizuirea constituțională din anul 2003 și a fost înlocuită cu o instituție sensibil diferită, cu o Înalta Curte de Casație și Justiție. În al doilea rînd, la scurt timp „la curtea” încetase să mai fie un loc primitiv. Ironia sorții, sau poate altceva, a făcut ca la scurt timp de la instalarea judecătorilor, clădirea să nu mai facă față necesităților. Culoarele elegante s-au umplut treptat de inestetice dulapuri de tablă ticsite cu dosare, grupurile sanitare destinate publicului judiciar începeau să rivalizeze cu cele din grădini, iar apa potabilă o puteai procura contra cost, de la câteva aparate uzate și triste. Judecătorii lucrau în condiții incomfortabile, mai peste tot domnea o lipsă cronică de aer. În zilele de judecată publicitatea dezbaterilor devenise o reglementare neplăcută pentru toată lumea.

Ce a determinat această schimbare accelerată a nevoilor? Ei bine, Înalta Curte de Casație și Justiție (în continuare, Înalta Curte) a ajuns să numere în jur de 120 de posturi de judecător. Niciuna din instanțele plasate în vârful piramidei judiciare în cele 198 de state membre ale Națiunilor Unite nu se poate nici măcar apropia de acest număr. Acesta înseamnă altceva este excepționalismul judiciar românesc. Cum s-a ajuns la acest excepționalism suspect? Există vinovați? Eu cred că s-a ajuns aici prin alocări arbitrare de competențe. Cu alte cuvinte, cei care doresc explicații ar trebui să privească mai întâi ce tip de cauze judecă Înalta Curte în primul instanță și ce tip de atac judecă.

Ambele coduri de procedură conțin cîte o normă care reglementează competența flexibilă. Altfel spus, legislatorul poate oricînd atribui sau retrage competența Înaltei Curți. Pentru puritatea statului de drept, astfel de norme sînt puțin compatibile cu o separare reală a puterilor în stat, asta deoarece legislatorul posedă un control prea larg al agendei Înaltei Curți. Celor înzestrați cu memorie bună le reamintesc că Italia ne-a oferit tuturor la sfîrșitul secolului trecut un exemplu în legătură cu ceea ce poate face un legislator furios din agenda judecătorilor de la Curtea Constituțională. Prin alocări discreționare de competențe și cu titlu de represalii, politicienii au reușit să sufocă Curtea.

Principalul vinovat pentru situația actuală a Înaltei Curți este aadar legislatorul. Nu numai prin atribuirea nejustificate de competențe (prin legi speciale), ci și prin menținerea unor legi care au provocat avalanșe de cauze repetitive. Legea este întotdeauna un mod de producție normativă experimentală. După un timp mai lung sau mai scurt de la promulgare, defectele legii sar în ochi. Uneori, legea provoacă tensiuni sociale și creează un număr exagerat de diferende. Reacția sa nu toată nu este aceea de a mări numărul judecătorilor, ci de a reforma legile care au creat valori succesive de diferende.

Totuși, rămîne faptul că majoritatea cauzelor pe care le judecă Înalta Curte (în primul instanță, în apel sau în recurs) probabil că nu ar trebui să le judece. Voi da un singur exemplu. De ce ar trebui să judece Înalta Curte în primul instanță infracțiunile deputaților, senatorilor, membrilor Parlamentului European sau a membrilor Guvernului? Doar pentru că legislatorul a reușit să strecoare în legislație privilegiile care îl interesau?

La noi, reacția judecătorilor la supraaglomerare a fost și este aceea de a pretinde crearea unor noi posturi. Așa a apărut o spirală abundentă de judecări: pentru un nivel ridicat de cauze pe rol, un corp profesional abundent. Deja o secție a Înaltei Curți a părăsit de cîteva ani „la curtea” lui Sorin Moiescu. Poate nu o să vină să credeți, dar nimeni nu a îndrăznit să discute dilema care se profilează clar la orizont: avem o problemă cu locul sau avem o problemă cu numărul de judecători din locul acesta?

Poate că ar trebui să lămurim cum și de ce a devenit Curtea Supreme de Justiție a României, Înalta Curte de Casație și Justiție a României. La revizuirea

Constituției din anul 2003, cineva s-a gîndit că trebuie să revenim neapărat la „tradiția noastră juridică antebelică” și la denumirea anterioară. Una din numeroasele noastre reforme retrospective. Nimeni nu cred că a acordat importanță faptului că majoritatea statelor cu care vrem să semnăm (cu excepția notabilă a Franței) nu înlocuiesc curțile supreme cu instanțe de casație.

De ce este important să ai sau să pstrezi o Curte Supreme de Justiție? De ce trebuie ea să cuprindă un număr redus de judecători, să spunem de maximum 15? Răspunsul este simplu. Pentru că o Curte Supreme de Justiție este concepută ca să poată decide în plenei ei. Pentru a satisface pe deplin acest deziderat, probabil că numărul de judecători ai Curții Supreme de Justiție din Statele Unite, 9, este numărul optim. Dar de ce trebuie o curte să decidă în plin? Pe de-o parte, pentru autoritatea hotărîrilor. Iar autoritatea hotărîrilor este importantă mai ales atunci cînd se tranșează chestiuni de principiu. Una este autoritatea unei hotărîri adoptate în plin și alta este autoritatea unei hotărîri care aparține unui mic grup de judecători din cadrul Curții. Pe altă parte, o hotărîre în plinul Curții îi oferă certitudinea că importanta chestiune juridică care a ajuns în fața Curții a fost analizată de toți judecătorii. Și, pe cale de consecință, decizia majorității, ca și opiniile dizidente sau concurente atașate la decizia majorității, au atins toate chestiunile relevante.

O instanță care cuprinde un număr mare de judecători (și aceia specializați) trebuie să lucreze în forma iuni mai mult sau mai puțin restrînsă. Este un handicap la care s-a ajuns, după reforme nefericite, și la Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Atunci cînd o forma iune a Înaltei Curți se pronunță într-o chestiune de interes general, de exemplu, în legătură cu interpretarea unei legi care a provocat confuzie printre judecătorii plasați la etajele inferioare ale sistemului, o face cu un număr de judecători care nu reprezintă mai mult de un sfert din total. Am putea fi oricînd îndreptățiți să afirmăm că într-o altă compunere a forma iunii judiciare care a decis, soluția putea fi alta.

În fine, o instanță cu 120 de judecători întreține un anonimă cvasi-absolută. Iar apetitul pentru anonimă este, pe de-o parte, un rău în sine, iar, pe de altă parte, o manie contagioasă. De exemplu, la Înalta Curte atunci cînd propriile hotărîri sînt comunicate publicului larg, numele părților din proces este ascuns. O asemenea măsură este valabilă ca excepție strictă, de pildă cînd ar fi afectați minori, reputații sau secrete. În rest, practica „anonimizării” este de un arbitrar desvîrșit.

Probabil că la o Înalta Curte producția de sentințe, decizii și hotărîri pretinde judecători harnici și competenți. Însă pentru o Curte Supreme ai nevoie de modele. De inteligență și de care sîntem constrînși să le admirăm indiferent dacă le împărtășim sau nu preferințele politice, adică preferințele bazate pe valori. Stilul unui judecător reputat creează argumente care dacă nu sînt întotdeauna convingătoare, sînt întotdeauna plauzibile. Pînă la urmă, stilul reprezintă fundamentul autorității epistemice a unei decizii judecătorești. În principiu, hotărîrile unei Curți Supreme sînt fcută să dureze. Nu și consumă efectele la scurt timp după punerea lor în executare. Tinerii judecători, studenții de la facultățile de drept sau măcar profesorii lor ar trebui să cunoască numele, biografiile și opera judecătorilor de la o Curte Supreme. Vom reuși vreodată să avem o Curte Supreme cu care să ne mîndrim?

În acest moment, partizanii *status-quo*-ului cred că surclasează partizanii schimbării. Proba concludentă o reprezintă absența contestării din dezbaterile publice. Ultimul argument împotriva schimbării, sau poate primul, va fi acela că Înalta Curte, odată înscrisă în Constituție, este intangibilă în absența unei revizuiri. Iar după experiența din anul 2003, orice revizuire a Constituției trebuie privită cu rezerve.

Poate ar trebui să explicăm de ce am început cu epitaful de pe frontispiciu. Pentru că este foarte greu de explicat. Pentru că nu este compatibil cu nimic.

¹ Personajul s-a ilustrat în principal ca artizan al legislației noastre antisemite.

Universurile paralele

Mediul linBUNOU

Trăim, probabil, în cea mai efervescentă perioadă a omenirii. Ultimii 30-40 de ani au avut o dinamică explozivă, generată, în principal, de evoluția tehnologică. Aceasta nu a influențat doar modul nostru de viață, prin co-generarea unui nou tip de om, *homo tehnicus*, ci a produs și profunde schimbări sociale, comportamentale sau economice. Îmi aduc aminte cum în anii '80-'90 citeam despre cele mai bogate persoane din lume și prima poziție era ocupată de sultanul Bruneiului. Familia acestuia acumulașe averi timp de secole, clienți, terenuri, bijuterii, bani, lucrări de artă și orice altceva se considera a fi bun de valoare în acea perioadă. Desigur, astfel de bunuri reprezintă și astăzi valori în sine, ce pot fi capitalizate și valorificate dar, tot astăzi, valoarea însumată a unor astfel de bunuri este net inferioară în comparație cu contravaloarea acțiunilor la bursă sau a monedelor virtuale. Acum 50 sau 100 de ani, și cu atât mai mult cu secole în urmă, era extrem de previzibil cine sunt cele mai influente persoane, cine sunt cei mai bogași și pământeni, bogăția și influența transmițându-se din generație în generație. Totul era mult mai predicibil ca astăzi.

Noutatea ultimilor zece de ani este că, într-adevăr, cel puțin în unele țări cu democrații dezvoltate din Europa, America de Nord sau Asia (desigur și Australia sau alte câteva state) bastionul de mare al se află în rucsacul fiecărui soldat. Dacă privim la biografiile celor mai bogași oameni din lume în anul 2021 (Jeff Bezos, Elon Musk, Bernard Arnault, Bill Gates, Mark Zuckerberg, Warren Buffett, Larry Ellison, Larry Page, Sergey Brin, Mukesh Ambani)¹ o să constatăm că foarte puțin dintre aceștia aveau drumul bătătorit spre bogăție. Marea majoritate au plecat, practic, de la zero și au ajuns la averi impresionante, bazându-se pe propriile idei, fiecare dintre ei având o componentă importantă a capitalului generat de aplicațiile informatice.

Câteva evenimente sau descoperiri științifice din ultima sută de ani (mecanica cuantică, tranzistorul, internetul - www) au dus mai apoi la inventarea unor tehnologii și aplicații care au schimbat în mod radical și fundamental evoluția speciei noastre (Windows, Apple, telefonii mobil și mai apoi aparatele de tip smartphone, Facebook și alte instrumente de social media, presa online, serviciile bancare și administrația online etc.).

Desigur, întrebarea firească este încotro ne îndreptăm și care va fi evoluția domeniilor ce stau la baza societății - știința, educația, apărarea... Filmele SF nu ne mai impresionează, multe din elementele vizionate acolo sunt realități deja integrate sau în stadiu de prototipuri, de la intervenții chirurgicale la distanță, la învățământul online (acelerat și de perioadă pandemic pe care încercăm să traversăm), la dronile de dimensiuni mari sau foarte mici care răspund nevoilor militare până la recentul Metavers anunțat de Mark Zuckerberg și care ne va plonja într-un univers virtual unde se îmbină inteligența artificială (IA) cu realitatea augmentată (RA).

Este uimitor cum industria IT a evoluat și s-a dezvoltat. Un domeniu, inexistent acum 100 de ani, a schimbat iremediabil evoluția societății noastre. Din domeniul larg al IT-ului voi menționa o zonă aparent îngustă, care, prin resursele

utilizate și prin specialiștii implicați, este însuși un domeniu puternic interdisciplinar, ce aduce laolalt matematicieni și informaticieni, fizicieni, designeri, artiști sau ingineri de diverse specialități. Este vorba despre industria de jocuri, industria de *gaming*.

Jocurile pe calculator au un istoric ce coboară până în anii '70, când au apărut primele aplicații simple, azi am putea spune chiar rudimentare, și care vizau plimbatul unor bile dintr-o parte în alta a ecranului monitorului, alb-negru, desigur². Mai apoi, lucrurile au evoluat, jocurile au căpătat personaje. Personal, mi-aduc aminte pe Super Mario sau pe Pac Man. Altele se regseau pe dispozitive autonome la care, ai domniilor smart-phone-urilor de azi, se pierdeau ore în urmă pentru atingerea nivelurilor superioare (a se vedea Tetris, un joc ce a animat anii '90). Apariția PC-urilor, din ce în ce mai puternice, a plimbatului grafic performant, au dus jocurile pe calculator la un nivel superior: utilizatorii nu mai pierdeau ore în fața dispozitivului ci, la propriu, zile întregi.

Anii 2000 sunt celebri prin apariția și lăsatul la o parte al jocurilor, unde calculatoarele se închiriau cu ora și unde consumul de cafea și Coca Cola era însemnat. Din perioada anilor 2000 am mai multe amintiri care îi vizează pe tinerii, studenții în cazul acesta, care au devenit dependenți de jocuri. Fiind prodecan al Facultății de Fizică, responsabil și cu activitatea studenților, am primit, la un moment dat, vizita prin ilor unui student. Acesta se declarau îngrijorat de faptul că biata lor era singuratic, necomunicativ, inclusiv când mergea acasă în vacanță, că stătoată ziua închisă și „lucra” la calculator. Am solicitat la secretariat situația colorată a acestuia și, în fața mea, am intrat într-un mare impas. Studentul nostru era abia în anul al 2-lea de studii, nicidecum în cel de-al 4-lea an, terminal, cum credeau prin ilor și s.

Mi-am luat inima în dinți și le-am comunicat acestora informația că de eleganță și discret am putut. Mama a început să plângă cu sughi-uri, tata s-a făcut galben. Am luat rapid un pahar cu apă și l-am oferit mamei. După a făcut mai mult rău, căci s-a înecat cu apă și a avut convulsii. Ce mai, câte pe ce și-i dea sufletul să mine în birou.

Intr-un final, situația intră în normal și prin ilor se împacă cu această situație după ce le-am explicat că în viață există lucruri mult mai grave decât faptul că biata lor a repetat doi ani de studii. După câteva zile am avut o discuție serioasă cu studentul nostru, am aflat, nici mai mult, nici mai puțin, că motivul pentru care neglija școala erau jocurile pe calculator. Aadar, iată, *avant la lettre*, că dependența de acest tip nu s-a inventat la apariția dispozitivelor smartphone, ea era deja aici. Astăzi, jocurile au intrat în alt teritoriu - disputele online, grafică excepțională, campionatele europene și mondiale cu premii de zeci de sute de mii de euro, creșterea exponențială a numărului de jucători (miliarde la nivel mondial³), toate creează premisele mutării în universurile paralele.

Ne vom muta cu toții acolo?

¹ <https://www.investopedia.com/articles/investing/012715/5-richest-people-world.asp>

² <https://start-up.ro/de-ce-este-gaming-ul-una-din-industiile-de-viitor-in-romania/>

³ <https://financesonline.com/number-of-gamers-worldwide/>

Drumul către 1989-1991

Madimir TISMINEANU

Atunci când discutăm revoluțiile din 1989, trebuie să ne referim și la evoluțiile elor sociale din Occident de a anticipa sau prezice colapsul leninismului ca sistem mondial. Ecul nu trebuie văzut ca universal. Anumiți autori, printre care Ken Jowitt și Leszek Kołakowski, insistaseră demult asupra descompunerii morale și culturale a regimurilor de tip sovietic și asupra declinului atrăgător și stimulator-mobilizatoare, carismatice a creșterii oficiale.

Drumul către 1989-1991 a fost pregătit de activitățile mai puțin vizibile, adesea marginale, dar determinante pe termen lung, a ceea ce numim societate civilă: *Solidaritatea* în Polonia, *Carta 77* în Cehoslovacia, grupurile neoficiale pacifiste, ecologiste și pentru drepturile omului din RDG, Opoziția Democratică din Ungaria.

Când examinăm ruinele leninismului, trebuie să evităm orice abordare unilaterală, monistă. Altfel spus, nu există niciun factor care explică în mod independent colapsul. În egală măsură, politica și economia, cultura și tensiunile sociale insolubile au concurat deopotrivă la erodarea iremediabilă a acestor regimuri. Însă ele nu au fost autocauze oarecare, ci și-au bazat singura pretenție de legitimitate pe „biblia” marxist-leninistă, odată ce aura ideologică încetată să funcționeze, întregul edificiu a început să se clatine.

Ele au fost, pentru a folosi termenul atât de relevant al sociologului Daniel Chirot, „tiraniile ale certitudinii” și însuși diminuarea treptată a angajamentului ideologic în rândurile elitelor conducătoare — odinioară un adevărat entuziasm messianic — a accelerat procesul de descompunere internă a regimurilor leniniste.

Într-un anumit sens, revoluțiile din 1989 au reprezentat o ilustrare ironică a faimoasei definiții a lui Lenin privind o situație revoluționară: cei de la conducere nu mai pot menține puterea prin vechile metode, iar cei conduși nu mai vor să accepte aceste metode. Ele au fost mai mult decât simple revolte, pentru că au atacat chiar fundamentele sistemelor existente și au propus o reorganizare completă a societății.

Este util, poate, să ne reamintim și că partidele comuniste nu erau la putere ca rezultat al unor proceduri legal-rationale. Nu alegerile libere le-au adus în poziții de conducere, ci ele și-au câștigat falsa lor identitate datorită pretențiilor ideologice (și teleologice) potrivit cărora ele reprezentau „avangarda” clasei muncitoare și, în consecință, aveau de îndeplinit o misiune de emancipare universală.

Odată ce ideologia a încetată să mai reprezinte o forță inspiratoare și membrii influenți ai partidelor conducătoare — produse ale sistemului de nomenclatură și, în același timp, beneficiari ai acestuia — și-au pierdut angajamentul emoțional față de promisiunile marxiste radicale, forțele leniniste au fost condamnate să se prăvălească.

Aici se cuvine să ne amintim de rolul efectului Gorbaciov. Într-adevăr, climatul internațional generat de undele de șoc ale politicii de *glasnost* și *perestroika* inițiate de Mihail Gorbaciov după alegerea sa ca secretar general al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, în martie 1985, a permis o manifestare fără precedent a disidenței deschise și a mobilizării politice în Europa Centrală și de Est.

Deși este adevărat că, în primii doi ani de conducere (1985-1987), strategia lui Gorbaciov față de Europa de Est a fost aceea de a încuraja schimbări moderate în interiorul sistemului, fără a lua în considerare posibilitatea ca partidele comuniste să renunțe la pozițiile lor privilegiate, după 1988 lucrurile au început să se schimbe în mod considerabil.

Denunțarea de către Gorbaciov a perspectivei ideologice în politica internațională și abandonarea „perspectivei luptei de clasă” au schimbat principiile relațiilor dintre Uniunea Sovietică și Europa de Est. Doctrina Brejnev a suveranității limitate a fost practic abandonată exact la douăzeci de ani de la formularea ei, în august 1968, când a fost plămădită o justificare a înfringerii Primului Verii de la Praga (experimentul „socialismului cu față umană” al lui Alexander Dubček) de către trupele Tratatului de la Varșovia.

După cum spunea și o glumă care circula în 1988 la Praga și în alte capitale est-europene: Care este diferența dintre Gorbaciov și Dubček? Niciuna, dar Gorbaciov începeu să se schimbe...

Între Indii și Americi: Ilha Terceira

Oristina CHEVREAN

Cu patru ani în urmă, mânat de pasiunea crescând pentru Portugalia *altfel*, dincolo de ilustratele din însoțita Lisabon sau înspumatele Algarve (a nu se înlege că nu le-a îndrăgi necondiționat!), descopream un vis. Insulele Azore, pierdute parcă în Atlantic, la răscruce de drumuri între Europa, America și nu numai. Cu amestecul de teamă, neîncredere și speranță al începutului de nou an pandemic, în primele zile ale unui ianuarie 2021 întunecat, am decis că amânam destul. Nordul Portugaliei rămăsese neexplorat, biletele de avion ademeneau fără mult succes clienții săși din încremenirea unei ierni a spiritului, poate chiar mai mult decât a trupului. Gazd ideal, Porto de borda de apartamente spectaculoase, triste și goale, nedo-

rite de cei ce nu îndrăznesc să pluiască în vremuri de restrițe. Cu inima în dinții gândului la vaccin, am riscat. Iată-mă, la mijloc de august, revenit după două săptămâni de explorare cu toate simurile a Portugaliei profunde și, aparent, inepuizabile.

La început de mai, certificatul european se contura drept garanție a unei veri precaute, dar deschis clienților. Am îndrăznit. O escapadă de week-end către două părți ușor accesibile a arhipelagului portughez (prima, São Miguel, ni s-a dezlăuit acum câțiva ani); Terceira, insula vulcanică cu o bogată istorie, punct strategic în traversarea oceanului, tranzitoriu, însă și capital constituțional arii. Vom sta în inima ei, la Angra do Heroísmo, cu un centru istoric și împrejurimi naturale incluse în patrimoniul UNESCO. Pe bună dreptate? Avem trei zile și jumătate la dispoziție să descoperim. Zbor direct, orizonabil, două ore de planare pe aripile vânturilor atlantice. Emoții inerente bombardamentului cu mesaje, indicații, somații de la compania aeriană: regulile se schimbă mereu, locuitorii din Azore își folosesc autonomia pentru a se apăra de invazia virusului mortal, printr-o stricte mai mare chiar decât în zona continentală, ce ne-a impresionat deja prin maturitate și responsabilitate. (N.B.: La momentul scrierii, Portugalia a ajuns lider mondial la vaccinare!)

La sosire, fluxuri separate: unul pentru verificarea certificatelor, celălalt pentru dispoziții la PCR gratuit, pe loc, și autoizolare până la primirea rezultatelor. Aproape inexistenți. Medici alături de personalul aeroportu-

lui. Zâmbete pe după viziere, coduri scanate scrupulos: bun-venit în Paradis. Încântare că la o mare victorie: din avantajele și dezavantajele incertitudinii. Manuel, ofițerul trimis de gazd, ne așteaptă cu treizeci de minute de introducere, din mers, în cultura locului, semnificativ influențat de îndelunga prezență americană. O aflăm instantaneu. Se vorbește engleza fără probleme, mulțumim și au rude în Statele Unite, rutele imigrării au fost (străbătute în ambele sensuri de mult timp încoace. Jazz-ul se împletește cu muzica portugheză, iar ansamblurile folclorice sunt la ele acasă pe „Insula Festiv”, cum își mai spune arealul verde și plin de voie-bun molipsitoare. Vacile pasc libere pe pajiștile dealurile văzute din avion. După ospitalierii noi trei amici, de aproape le poți vedea zâmbetul și fericirea contopirii cu mediul. Totul *eco*, totul *bio*, fără compromisuri.

Ne vom convinge de convingerile azoreene curând. Ne așteaptă în prag Helder Xavier și Fatima, cuplu de pensionari activi și sociabili, ce și-au transformat parterul în B&B și-i tratează musafirii ca pe membrii familiei. Culcușul tradițional, cu paturi, scrinuri, comode și dulapioare vechi, de lemn masiv, îți amintește de casa bunicilor din cu totul altă provincie a bătrânei Europe. Plăcile de faianță azurie, esențele cu modele migloșe împletite din noduri, mobilierul de rafie și terasa cochetă, de unde, printre clădirile colorate, se întrezărește un petec de ocean: toate-i indică precis unde te găsești. Dar oare ce vei găsi, cu adevărat? Din primul moment, deschiderea și zâmbetele unor oameni ce vor să-ți împartă cât de mult posibil din universul idilic. Domnul ne instalează confortabil în fotolii, scoate tacticos un dosar și ne explică ce e de văzut și făcut, cu hărți, obiective de varii feluri și cărțile de vizită aferente. Ne-a ajutat deja să rezervăm un tur ghidat al insulei: îl așteptăm cu nerbdare.

La cinci minute după ce ne credeam dotate cu toate cunoștințele necesare pentru a ne aventura: propunerea. E ora prânzului, noi am sosit. Doamna s-a ocupat de curățenie, domnul de superbaghetă din din spate (ne putem servi din portocale, smochine, oregano, lămâi și alte câteva tufe de plante aromatice printre care mămăligă). Ce-ar fi să ieșim împreună la unul din localurile lor favorite? Acceptăm fără rezerve. În câteva minute suntem îmbarcați în mașina familiei către *Canadinho*, restaurant unde îți faci veacul o mână de localnici, printre trofee și fotografii de la coridele locale, pasiune prețioasă și documentată cu grijă în Terceira. Mă surprinde obiceiul săngerilor într-un areal al dragostei și respectului pentru animale; trebuie să studiez tradiția. Până atunci, patru feluri de pește proaspăt îți faci apariția ca prin minune. Gazdele insistă să facă cinste cu brânză și vin autohtone. La a doua primire, cine să mai vrea la hotel?

Regalul nu se oprește aici. Helder are o vinerie după-amiază tăhnită la orizont. Ghid *ad-hoc*, hotărât să se asigure că nu ratăm ceva în turul „pentru turiști”. Mai întâi, are de făcut un comision: vizităm o fermă de animale ce ocupă un deal întreg, cu parcele inegale delimitate de fămoasele ziduri de piatră înalte de aproximativ un metru, ce străbat insula. Fără liant între rocile clădite cu atenție, construcțiile rezist de peste secole. Fascinant. Pe domeniu se construiește de zor: îngrădirile pentru fiecare tip de vieuitoare (există și bazine de pește), adposturile, grajdul „colna”, cum i-am fi zis în copilărie la țară, masa lungă, pe care se rănduiesc subit farfuriile și cniștele de tablă. Doar am venit în vizită, musai să fim omenite! Cei câțiva muncitori se bucură de berea rece adusă de Helder și ne servesc cu gesturi largi cu apăsare, cantalup zemos, prăjitur de casă. Greu de aduș, greu de refuzat.

Proprietarul nu-și încapă în piele de mândrie că ne face turul: are și grădini de plante aromatice, de unde-i oferă lui Helder câteva din ce-i lipsește acasă. Măine e ziua lui, urmează petrecerea. Bucuria autentică de a primi musafiri și a-și arăta dragostea pentru ce e al lor o vom simți pe tot parcursul sejurului; Jorge ni se va alătura mai târziu la încheiere. Conducem mai departe. Nu se poate însera într-o zi nespecifică de seară pentru Azore fără a admira priveliștea de pe Monte Brasil: peninsula-munte de formă vulcanică de la marginea

ora ului, unde drumeștii iubitorii de natură. Pe lângă aerul tare, de arie protejată nu doar prin lege, ci și prin bunvoință în elepciunea trecătorilor, pantele înverzite se revarsă spre ocean în mii de ciripituri: nu cred să fi auzit vreodată asemenea cor de triluri! Cât trecem de la un *miradouro* la altul, pentru a observa insula de pe înălțimile cele mai înalte, întâlnim locuitorii de seamă. Raeslbatică, iepuri, un soi de mistreți, surpriză, o câprioară cu pui ne taie calea fără emoții, ca la ele acasă. Ne-apucăm să fotografiez, va trebui să mă credeți pe cuvânt.

Muntele slab este îmbălnțit cu balustrade de lemn și drumuri largi, menite să-l facă accesibil fără a-i deranja ecosistemul. Din ce am văzut până acum, cu succes. Oceanul îl înbrăzește din trei părți. Din vârf se vede de jur împrejur: din Angra cea multicoloră dincolo de capetele insulei, spre celelalte din (relativ) apropiere, Pico și São Jorge. Căiva nori îi proiectează contururile pe un luciul tulburat imperceptibil de briz: imaginile se întipăresc pe binecuvântata peliculă a memoriei, mereu indicat de întrebări prin mărțurii scrise. Întru consolidarea sentimentului de bine și fixarea primelor impresii, poposim la Quinta dos Acores, mândria locuitorilor: de n-ar fi week-end, am vedea, prin panouri înalte de sticlă, întregul proces de producție a lactatelor. Acum, utilajele se odihnesc. Savurăm înghețata aleasă cu grijă din soiurile exotice-decadente pe terasa magazinului de prezentare: un prag în coasta dealului. Monte Brasil se ridică jos, la poale, punctând marginea golfului în lumina blândă a înserării. Ce întâmpinare!

După o seară pe terasa generoasă, liniștea inegalabilă a nopții terge orice urmă de oboseală a clienților. Mă bucur că facem turul în prima zi plină: vom vedea toate obiectivele majore rămase după prezentarea amabilă a gazdelor. La 8.20, conform instrucțiunilor, tiza mea, Cris, ne preia cu un minibus confortabil, curat, perfect adaptat condițiilor. Suntem primele, ocupăm locurile de onoare, în fața, de unde se poate admira în voie. Conversația curge; vom fi doar cinci. Preluăm o familie de portughezi (mamă, tată, fiu adolescent din Setubal) din celălalt oraș mare, Praia da Vitória, mai degrabă perceput drept stațiune de vacanță datorită unicei mari plaje de nisip din Terceira și portului cu activități de yachting. Dăm peste cap itinerariul anunțat, adaptându-ne componenței echipei de exploratori și începând din est. Cercetăm atent când rezervăm experiențe pe unde ne poartă cărțile: Cris nu ne va dezamăgi.

V-am povestit că ne-am luat avânt cu brânza cremoasă și prăjiturelele Dona Amelia din dotare? În afara combinației delicioase de făină de porumb cu ouă, miere, scor și oară, unora melasori stafide (inițial fuseser cunoscute drept „Indianos”, datorită condimentelor aromatice), dulciurile tradiționale din Terceira, pudrate cu zahăr fin, i-au câștigat renumele după ce au fost oferite Reginei Amelia în timpul vizitei istorice din 1901. De atunci, o onorează în orice meniu de patiserie locală. Avem, deci, suficientă energie. În vârful colinei, Miradouro do Facho ne așteaptă cu o vedere splendidă asupra plajei și golfului Praia da Vitória, străjuită de Monumento do Imaculado Coração de Maria. O statuie din bronz înalt de asemetri, pe un pedestal de albastru, se înalță spre zece: sfânta protectoare a orașului privește în zărilor străbătute odinioară de navigatori și exploratori celebri.

Câteva minute în leagmul singuratic, cu vântul în păr. Deși se pare că turismul revine în această vară, un calm desvârșit ne înconjoară. Plăcile de lemn ori faianță colorată se marchează grijuliu fiecare punct de interes se contopesc cu peisajul, fără asaltul curioșilor. Peștele larg și relaxant și când devin drumuri lăturale, de coastă sau creastă, hortensiile sunt pe uscat. Recunoaștem floarea ce ne punctase întregul sejur la São Miguel cu albastru-liliachiu unic, dar nu ne va marca la fel ederea, acompaniat mai degrabă de impunătoarele corole galbene ale unei regine pe care nu reușim să o identificăm. O vom căuta acasă, cu fotografiile în fața.

Tot la capitolul culoare, practicăm un joc al atenției provocat de ghida ce ne istorisește despre micile clădiri pictate în combinații vii și diverse: sunt *imperios* (do *Spirito Santo*), mici monumente ce stau în centrul unui festival anual al prieteniei, dăruirii și convivialității, sub semnul spiritului sacru al locului. Aspectul de casă și de pușcă îl face la fel de atrăgător precum celebrele ad-

posturi triunghiulare, acoperite cu stuf, din Santana, Madeira: sunt peste aptezeci. Obiceiurile ce le înconjoară și grija cu care localnicii le folosesc pentru a produce alimente pentru nevoia (de regn uman sau animal) se întipăresc în minte. Singurul ghinion (ce se va transforma, poate, în amintirea romantică a excursiei) e ploaia fină, abia din senin asupră-ne exact când atingem mult-ădatul punct de observație de la Serra do Cume.

Deși sperăm la celebrele fotografii cu platforma ce plonjează deasupra văii ca într-o mare verde, cu valuri desenate de zidurile de piatră vulcanică până la adevăratul Ocean, nemulțumim cu o serie limitată de instantanee zgribulite, cu umbrela în prim-plan. Porto ne-a învățat că în el torii și pînă trunzi torii e acest tip de burni; nu ne expunem, mai avem ore de mers, nu știm cum va evolua situația. Ulterior, realizăm farmecul jocului de stropi, ceașci și raze de soare, ce transformă pozele în propria noastră versiune a acestei noi insule cu patru anotimpuri într-o zi. Spre deosebire de mai intempestivul São Miguel, Terceira nu arată decât două, revenind, binevoitoare, la vară odată ce coborâm printre eolienele tot mai dese, erpuind printre petecele de teren ce dau aspectul tipic insulei. Plouă încă la São Sebastião: oprim la cea mai veche biserică, cu fresce datând din secolul XVI, și admirăm binecunoscutul Império do Divino Espírito Santo. E punct-cheie al procesiunilor despre care auzim tot mai multe, nucleu al vieții unei populații credincioase și recunoscătoare pentru orice binecuvântare și s-ar da. O observăm la fiecare pas. Cum s-a putut îndispui, când în jur totul zâmbește?

Trecând prin Porto Judeu, auzim despre Pedro Francisco Machado, erou al Revoluției Americane, purtat de un destin întortocheat către Lumea cea Nouă tocmai de pe aceste meleaguri. Legende sunt interesante și cosmopolite în Terceira, teritoriu al influențelor și confluențelor culturale. Până și acest „port al evreului” stârnete controverse prin versiunile ce-i explică numele, legate, măcar parțial, pare-se, de era marilor descoperiri și modalitățile diverse de colonizare. Cris se ferește, precaut, de a da drept sigur vreoa poveste din multe care circulă prin arhipelag. Totuși, pentru oameni de literă, e palpabilă și urmăreașă, cu ochii minii și propria fantezie cultural-lingvistică, toate cele ce putea-se-vor fi întâmplat cândva, demult, la mijloc de Atlantic.

Oprim, succesiv, la mai multe plaje de unde se vede perfect Ilhéus das Cabras (da, Insulele Caprelor): de fapt, un singur ostrov nelocuit, în largul rîmului sudic. Tot de formaie vulcanică, are două „cocoașe” la suprafață, asemenea profilului unei balene. Parile separate de un canal îngust ar putea fi admirate la o plimbare cu barca (se poate naviga cu delicatele și primiciile grote de la bază). Ne propunem să rezervăm direct în port. Dacă azi nu există doritori de trai izolat, iar forma iunilor stâncoase au rămas integrate ca atare în zona protejată a Parcului Natural din Terceira, se spune că locul era folosit odinioară drept punct pentru capre de pînă storiile locale, de unde și denumirea ce supraviețuiește practicilor. De aici încolo ne putem declara deja inițiat: intrăm pe teritoriul explorat deja al turiștilor de gazda noastră, din jurul Anghiei do Heroísmo.

Oprim la Praça de Toiros, arena cea mai nouă, inaugurată în 1980 pentru a găzdui manifestările legate de tradiția coridelor. Cum bînuim, aflăm aici se practică predominant *toirada à corda*, confruntare cu taurii struni prin frînghie, ce n-are drept finalitateuciderea animalelor din îndrăgita rasă *brava da ilha Terceira*, ci eliberarea și întremarea lor înainte de alt eveniment similar. Coarnele le sunt îmbrăcate, pentru diminuarea riscurilor, iar exemplarele se cresc în anumite părți ale insulei; poate vom avea norocul să le observăm în libertate. Continuăm traseul pe Monte Brasil. E sâmbătă, ceva mai mult și cei ieșiți în natură, ceva mai puține încrederea naturii de a-și expune odraslele: ieri am fost răsfățați. Câteva opriri la micile ieșinduri secrete expun, rînd pe rînd, ca din cutiie magice, porci iuni ale teritoriului ce poate fi mîngăiat cu privirea.

Mai puțin și batic și spectaculos decât São Miguel, insula dă sentimentul unei tihne și a ezării aparte în timp și în spațiu, ce ne face să apreciem momentele de respiro și ritmul pe care ni-l va împune ederea: destul de ponderat pentru a permite imersiunea și apropierea autentice. Mă întreb cum ar fi o vacanță aici: apogeu al odihnei, presupun. E senin până departe, ziua

terge amintirea rafalelor de pe creste: poate chiar ele fixează Serra do Cume definitiv în memoria afectivă. De aici, cucerește alternarea molcomă a curbilor sinuoase, unduirii tipice Terceirei, pictate-n verde, albastru, auriu. Zidurile mute, salutarile ostetii, forturile din punctele strategice ale insulei poartă ecouri ale unui trecut bătios, în contrast cu idilicul pastoral ce ni se înfățișează azi.

Trecem, totuși, pe lângă Fortăreața São João Baptista, ascultând istorii ale vulnerabilității arhipelagului în calea marilor pirați și corsari din Occidentul continental, nevoii de apărare eficientă, luptelor de secole și valurilor de interese ce au marcat arealul ce poartă însemnele bătăliilor vremurilor. Azi, Muzeul Armatei e organizat în aer liber, pentru a aminti de cele trecute și a avertiza împotriva tentațiilor viitorului. Știm doar, lumea învață prea puțin din greșelile. Încetul cu încetul, prindem frânturi din misterul la vedere: Terceira a jucat un rol esențial în Al Doilea Război Mondial. După ce a servit britanicilor în lupta cu submarinele germane, a devenit bază americană de trimitere a trupelor către Europa și Africa de Nord și (aero)port de tranzit. Mare parte a securității și prosperității localnicilor a fost asigurată de protecția SUA. Retragerea treptată a acestora în ultimul deceniu a lăsat un gust mai degrabă amestecat, o nostalgie anxioasă, resimțită în felul în care se deapănă poveștile „cu americani”.

Istoria relațiilor postbelice e destul de întortocheată pentru a ne asigura lecturi incitante la întoarcere. Momentan, ne bucurăm că pe Lajes pot ateriza și avioane de pasageri: nu încetează senzația descoperirii unei zone a frontierelor diverse, la debutul timid al deschiderii către exterior. Pare un privilegiu, o inspirație să vizitezi acum. Te întrebi cum vor evolua lucrurile în câțiva ani, în câteva decenii. Până atunci, ne așteaptă festivalul promis: prânzul tradițional la Quinta do Martelo, proprietate îngrijită, ce păstrează caracterul rustic al unei ferme de tradiție, muncit și locuit. Încă perile rezervate servirii mesei au ferestre larg deschise spre terasele ce dau, inevitabil, spre ocean: oriunde te-ai afla întrevezi, cu coada ochiului, marea Atlantică.

Așeză și la o masă generoasă, cu veselie de ceramică și dantelărie de mână, ne scoatem amintirile (se poartă mereu, peste tot; nimeni nu protestează, dimpotrivă). Încingem o conversație portughezo-inglezo-română și ne descoperim nu doar compatibilitățile lingvistice (vorbim atât de mult de intercomprehenșiune zilele acestea!), ci și varii afinități personale pentru spații geografice, tipuri de culorie, specialități culinare. Pentru ele ne aflăm aici. După aperitive delicioase, servite din boluri și spândite printre farfuriile (identificăm cu precizie doar măslinele, brânza proaspătă, untul și un fel de salată de porumb), o oală de *caldo verde* și un vin roșu de Pico deschid apetitul pentru *star-ul zilei*: dintr-un recipient de lut scos direct din cuptorul de piatră unde și-a petrecut ziua bolborosind uor, tocana de vită și spândește o aromă ce te face să suspectezi că vom reuși să dovedim cantitatea generoasă. Poate.

Incredibil dar adevărat, a se întâmpla: fărâgăb, savurând carnea ce se desprinde de pe oase în făși aromatice, cu un amestec inubiliabil de *verdinho* (versiunea de Terceira a *vinho verde*), înmuind pâinea dulce, galbenă, specifică, în sosul gros și de care magia gustului nu s-ar îndeplini. Nu mă credeam în stare să mă entuziasmez de o tocniță, cu atât mai puțin în una fără legume ca garnitură, dar *alcatra* și adevărate faima. Nu mai e nevoie de nimic! La insistențele gazdelor, găsim loc pentru un desert cu brînză și portocale, perfect echilibrat. Ne trecem impresiile elegante, cu o pană, în cartea de oaspeți, realizând că e un loc unde nu am fi avut cum ajunge (sau chiar bînuie că exista) pe cont propriu. Pare un final potrivit de zi.

Dar nu. După o scurtă vizită de finalizare a periplului gastronomic la Queijo Vaquinha, fabrica de brînzeturi de unde nu poți pleca fără un suvenir comestibil atent ambalat pentru transport (după degustare, alegem sortimentul uor picant), ne mobilizăm pentru a contracara atacul caloric (de excelentă calitate,

de altfel). Ne îndreptăm spre un alt obiectiv pe care, eu una, l-am tratat cu oarecare reticență: Algar do Carvão, pe teritoriul provenienței vulcanice unic în lume, de vechime milenară. „Miracolul” ce se produce e coborârea în craterul unui vulcan stins, unde rocile magmatice și bazaltice creează un relief subteran spectaculos, modelat de lava și pus în evidență minimalist, dar eficient, de speologii ce administrează rezervația. Terasile acoperite de flori și ierburi dintre cele mai diverse și lacul subteran mă cuceresc: nu regret că m-am „îngropat” aici, deși spațiile cavernoase nu intră în zona mea de confort.

Odată ieșiți, mai descoperim ceva (surprizele se înlanșează și tiam la ce ne-am înscris). La Furnas do Enxofre, pe o rețea de punți și podele de lemn, ai ocazia să rătăcești în voie, dar și în siguranță, prin parcul vulcanic presărat cu *fumaroles*: crăpături ori chiar guri de mari dimensiuni în pământ, prin care măruntăie insulele fumegănețate. Cu tulpile aproape atingând solul fierbinte, învlușiți în aburii sulfuroși ai zonei, avem parte de încă o experiență rară, uor neliniștitoare, dar extrem de atractivă, mai ales în cadrul natural special, îmblânzit de specialiști cu facilități și panouri informative pentru neinițiat. Dacă raiele și lebedele s'lbătime vazăte la popasul din muni ne-au primit cu entuziasm, la revenirea din împărăția vulcanilor, în susul dealurilor, semeși și întunecași, o turmă de bivoli și marcheză, demnă, supremația peste teritoriul ce se îndreaptă, încet, spre amurg.

Prindem ultimele raze de soare la Biscoitos, porcel cunoscut nu doar pentru tradiția viticolă, ci și pentru renumitele piscine naturale pe care crestățele roci negre le formează într-o serie de scobituri și golfulu e în lănuite de-a lungul malului. Despre ite de oceanul intempestiv de propriile ziduri, bazinele clădite atrag familiile cu copii, tineretul și turiștii aflași în căutare de oziplăcută la o altfel de plajă. Mici platforme amenajate facilitează accesul și tranziția dintr-un spațiu într-altul. Valurile se sparg de colurile neregulate ale promontoriilor dinspre larg: un loc unic, unde norii pufoși se reflectă în crestele înspumate ce își se tern la picioare, cuminite subit de intrarea în adposturile verde-albe strui dintre stânci. Soarele se lasă, completând poezia unui moment în care reușim să uicăm, deodată, în jur, pentru prima dată, aglomerație. Revenim prin armăniul după amiezii târzii la Angra cea multicoloră. Ne așteaptă, mâine, să o explorăm îndeaproape, așa cum știm că merită. De Terceira ne-am îndrăgostit deja: o cutie a minunilor, sculptată de om și natură în moduri ce o fac să nu se asemene altădomă cu nimic altceva.

Între Indii și Americi: Ilha Terceira

18

Ambasadorul Dracula

Marius LAZURCA

Cum stau lucrurile în Mexic? România nu e foarte bine cunoscut aici, la drept vorbind, de ce ar fi? Sigur, cei mai educați o plasează în Europa, unii dintre mexicanii tineri e membru a UE, mai puțin însă ar fi capabili să ofere o referință concretă și cert despre noi: vreun nume de scriitor, un savant celebru, vreun produs – industrial sau culinar – cu care România s-a putut identifica în lume. Și totuși, România nu e complet necunoscut publicului larg, iar imaginea ei – fundamental pozitivă – se rezumă la câteva nume prestigioase și la omniprezenta Dracula.

În ceea ce îl privește pe Dracula, referințele pe cât de inexacte – mai curând Bram Stoker și Hollywood, decât istorie medievală, pe atât de mult guloare în fond. În mintea mexicanului generic, prin ul sanguinar evocă imediat o Românie de taină, în care cronică se varsă în legendă, pe un fundal de pături tenebroase și castele proptite în coaste abrupte de munte. În conversație, mexicanii îl amintesc spontan pe Dracula convins și sintetizează miraculos întreaga istorie românească și-o aduce, cumva întregă, în prezent.

Sunt cunoscuți și călători sportivi: regretatul handbalist Gheorghe Gruia și voleibalistul Gabriel Cherebiu, veniți în Mexic în anii '70 pentru a da acestui stat echipe naționale competitive. Tot după olimpiada traversat Atlanticul și doamna doctor Magdalena Ionescu, discipolă a Anei Aslan și geriatru celebrisim al unor nume sonore din elita mexicană, inclusiv al câtorva președinți.

Niciunul din cei de mai sus, nici măcar Dracula, nu poate totuși rivaliza cu Nadia. Aureolat și ea de legendă după nota perfectă de la Montreal, Nadia a hrănit în Mexic visurile a mii de fete, a stimulat ambiția a sute de prieteni și a dat gimnasticii o reputație în fond nesepărată. *Nadie como Nadia* – nimeni ca Nadia – sintetizează într-o aliteră deopotrivă fascinantă, tenace până azi, a mexicanilor pentru sportivă noastră, și sporul de prestigiu de care România încă beneficiază în Mexic.

Pentru un diplomat, toate cele de mai sus sunt foarte importante. În ciuda superficialității lor evidente, stereotipurile despre România furnizează inițiativa politico-diplomatică un avantaj, un punct de plecare imposibil de neglijat: este vorba despre rezervorul de bun voință, permanent și mereu la dispoziție, la care orice diplomat va face sistematic apel în exercițiul misiunii sale. Această observație trimite către o realitate fundamentală

relațiilor internaționale, adică faptul că statele nu interacționează între ele într-un mediu aseptice, perfect neutru sau „obiectiv”, ci într-un ecosistem format cel mai adesea din prejudecăți, stereotipuri, *idées reçues*. Că vor sau nu, că o știu sau o ignoră, statele proiectează pe scena globală imagini rezumate despre ele însele, și mereu ingrate ale propriului profil integral: Germania se confundă cu ideea de tehnologie, Elveția evocă soliditatea sistemului bancar, Italia sugerează – asemenea Franței – sofisticare artistică, rafinament culinar și excelență vestimentară.

Cum spunem, stereotipurile naționale au o naștere spontană și o viață proprie. Dacă un stat livrează economiei globale, de ani de zile, automobile deopotrivă frumoase, moderne și fiabile, acest elementar fapt economic va genera implicit și o imagine pozitivă corespunzătoare pentru statul în cauză. În același fel, când case de modă din camerele de fixare imperturbabil canonul vestimentar după an, prestigiul de arbitru global al eleganței se va transfera în mod natural în rîndurile de origine. Din acest motiv, statele importante în elegență au avantajul unei proiectii internaționale pozitive, pe cale de consecință, consolidează prin politici deliberate stereotipurile produse în mod spontan. Un stat care evocă, fără vreun efort specific, idei precum „inventivitate” și „tehnologie de vârf” va beneficia în mod natural de o platformă avantajosă de promovare a tuturor produselor sale și va fi aadar un partener dezirabil pentru comerț și investiții. Acest punct pozitiv de plecare poate fi însă întărit prin campanii de comunicare, prin conceperea și promovarea unui *brand* național specific sau, în fine, prin campanii de diplomație culturală aliniată reputației naturale a unui stat.

Imaginea unei țări în concertul națiunilor, prestigiul și unitatea internă sunt proiectii de putere, comparabile capacități statale de a produce influență economică sau disuasivă militară. Împreună cu ponderea economică și forța militară, reputația unui stat face parte din puterea generică a acestuia pe scena globală. Nu e, prin urmare, întâmplător că Joseph Samuel Nye Jr. a tematizat prestigiul ca *putere* (e drept *soft*), definind-o drept aptitudinea statelor de a convinge prin atracție și persuasiune, nu prin forță brută. S-a spus, de pildă, că Disney sau Levi's au contribuit la căderea URSS, nu doar programul de înarmare spațial anunțat, mai curând retoric, de președintele Reagan. Iată de ce, într-un mediu profund concurențial precum cel al relațiilor internaționale, fascinația echivocă a lui Dracula și zecele Nadiei sunt avantaje competitive de care nu ne putem nicidecum priva.

Cazul Tatartzy

Viorel MARINEASA

Anul 1888, luna august. Caransebe, sediul Comunității de Avere a fostului regiment confiniaș românoban nr. 13. Vestea proastă adusă de avocatul Titus Haeg: Carol Tatartzy, administratorul Băilor Herculane, se află aproape de faliment. Audiența, alcătuită din Iosif Seracin, vice-colonel în retragere, Ilie Curescu și Ion Betia, rămâne în perplexitate. Lipsite pe rând de comitetului, generalul Traian Doda, indisponibil în urma unui atac de apoplexie. „Nu va întârzia momentul când se va scrie apăsător pentru acoperirea creanțelor Comunității de Avere.” Căci asta-i situația, comitetul i-a aprobat lui Tatartzy („*gr nicher/Grenzer* de-ai noi, omul faptei, s-a minunat în timp ce Sissi când a fost anul trecut la *Herkulesbad*”) un împrumut de 30.000 de florini fără să aibă completamente garanții. Potrivire sau nu, tocmai când generalul zace la pat *suferind de paralizie persistentă*, cu facultatea de a vorbi și de a gândi în parte pierdută, Curtea cu juri de la Arad îi fixează termen de înfruntare.

Același an, aceeași lună. Karlsbad/Karlovy-Vary. În pavilionul unde își urmează cura de ape minerale, Ioan Popasu, episcopul de Caransebe, face cunoștință cu un june gentil, cu vocația pentru muzică de vârf la Conservatorul din Praga. Deocamdată, și depune talentul ca dirijor în folosul Societății Filarmonice Italiene din Makarska, o burgadă dalmatină situată între Split și Dubrovnik. Ilustrându-i numele de restaurator, arhitectul face diligență pentru a remuta secția românească a Institutului teologic din Vârșe la Caransebe, iar cu timpul chiti de-ia aduce și componenta pedagogică. Același, preocupat de a aplica noi puteri didactice coalei ce diriguia, Popasu este în căutarea unei persoane cu competențe muzicale teoretice și practice. Îl scrutează încordat pe tânărul ceh înainte de a-i face propunerea. Acesta se numește Antonius Sequens.

În 9 iunie 1872, împăratul Franz Josef dăuse un manifest în temeiul căruia Regimentul de graniți românoban nr. 13 cu sediul în Caransebe a fost desființat. Motivele: resorbirea primejdiei otomane la frontiere; temerii și precauțiile generate de stabilitatea recentului imperiu/ dualism austro-ungar. S-a trecut la a-zisă *provincializare*/ demilitarizare a zonei. Între statul austriac și comunitatea regimentară intervenit un *partaj*: comunele grănicerești „au primit în plină proprietate jumătate din domeniul forestier și alpin”, cealaltă jumătate rămânând la stat. Cele 94 de comune au stabilit să administreze împreună această avere. Așa s-a născut Comunitatea de Avere.)

Suntem iar la rezidența Comunității de Avere. Schimb de priviri între cei doi, dar și presimțirea unei schimbări de destin. Însă ocaziune pentru unii aflați la pândă. Semne rele s-au tot arătat. În iulie s-a dezlănțuit la Mehădia o vijelie cum nu s-a mai pomenit. *Uraganul urmat de rupere de nori și de grindină cât oul de găină a cauzat devastări teribile*. La Băile Herculane, coperitul hotelului Tatartzy

a fost luat de vânt și aruncat departe, peste atelierul fotografic al lui Wippler, încât l-a nimicit cu totul. Înainte de a se clarifica responsabilitățile privind credința, fișă/ prefectul Jakabffy va găsi nod în papură, de mult timp cea cu ochiul averea grănicerilor. Coincidență sau nu, în ziua de 30 ianuarie 1889, când Rudolf, prințul de coroană, și-a luat viața în cabana imperială de vânătoare de la Mayerling, fiscal comitatens va descinde la domiciliul frunții ilor Comunități pentru a proceda la sechestrarea asiguratoriei a averii acestora. Să nu uităm că taman acum generalul Traian Doda, ostașul integru, este chemat în judecată pentru *delictul de agitație și vârf în contra naționalității* prin discursurile sale electorale. De închisoare nu-l va salva decât intervenția împăratului Franz Josef, care va hotărî „a se sista procedura pusă în cursă”.

La Karlsbad, Ioan Popasu caută al mrejui pe tânărul Antonius Sequens și vin la Institutul Diecezan din Caransebe în ipostasia de magistrat pentru muzică vocală și instrumentală. Arhipstorul îl asigură că nu numai cehii sunt un popor muzical, ci și românii din Banat, cari la petreceri populare neconținut difuz cântece după cântece, când de voie, când de nevoie, iar aprișimea arhaică a jocurilor de rani și *ivlitorie a toare ale clarinetului, însoțite de prestația contra ilor cu vioara proptită în brațe, precum și de glasul adâncit al bombardonului*, amuză privirea și înflorează auzul. Negreșit, misiunea coalei este de a da un spor bun acestor aplecări muzicale prin instruire sistematică, dar și a le îndrepta spre rațiuni superioare. În cele din urmă, Antonius acceptă, nebuind că va rămâne pe veci într-un exotice înut de margine al imperiului chezarocriștii, că să prepare 42 de serii de viitori președinți învingători. Se va *români*, însă destui o să-l socotească în continuare *străinul*. O să se însoare cu o bătăna cumsecade, dar curând aceasta o să-și piardă mințile. Va compune muzică liturgică și mireană, iar cineva cu autoritate o să decreteze că respectivele compoziții nu sunt nici românești, nici cehești. N-o să se poată bucura de pensie, deoarece îl va chinui o boală atroce, în schimb o să aibă parte de necrologuri inspirate.

Estimp, Zărie Cloan, dogar, dar și stomatolog autodidact din Iablanița (un sat mai apropiat de Herculane decât de Caransebe), caligrafiază în *Notizbuch*-ul său: „*Sămbătă am fost la Mehădia cu Aiznbanu (= trenul), am stricat bani mulți, am luat opinci copilului. Ana s-a dus joi la Băile Herculane cu zmeur. A venit mai târziu după-amiază, m-am fost spărită cu vin.*”

(Textul de mai sus nu are pretenția de a fi o reconstituire istorică riguroasă. *Surse*: A. Marchescu, *Grănicerii baneni și Comunitatea de Avere*, Caransebe, 1941; D. Jompan, *Antoniu Sequens*, Intergraf, Reșița, 2003; A. Moacă, *Recunoștința profesorului Antoniu Sequens*, în „Foia diecezană”, Caransebe, 20 februarie 1938; *Ecouri streine. Uragan*, în „România liberă”, București, 3 (15) iulie 1888; *Sciriile dilei. Traian Doda sub eșecuri*, în „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, 26 ianuarie 1889.)

Principiul incertitudinii (24)

Paul Eugen BANCIU

Or enilor li se întâmpl adeseori s nu priveasc decât la nivelul ochilor lor, de team c vor întâlni pe cineva nedorit ori, dimpotriv , vreo cuno tin . Frontoanele cl dirilor mai înalte r mân s-i bucurie doar pe turi ti, singurii deschi i oric rei informa ii despre localitatea unde se afl . Pietonul autohton i i plimb sa-co ele cu gândul la ziua de salariu sau la cea de pensie, studiaz expresiile celor pe care-i vede pentru a descoperi tainele lor l untrice, triste ea, de cele mai multe ori, senin tatea unui gând trec tor i privesc în lungul str zilor stabilind cu aproxima- ie când s fac o traversare pentru a nu c dea prad vreunui accident. Vede tot ce e pe jos, chei, b nu i, uruburi, iar dac e o fiin străng toare, le adun de pe jos i le strecoar în buzunare ca pe ni te amulete aduc toare de noroc. Cl dirile din jur nu-i spun mai mult decât în alte zile. Scorjiturile lor, culoarea pere ilor, por ile, ferestrele de la parter, sunt tot atâtea repere dintr-un itinerariu pe care-l scurteaz mereu pentru a ajunge la inta propus : acas , la birou, la prim rie, la prefectur , la casa de ajutor reciproc.

Sublimal, pietrele, asfaltul pe care le vede, chipurile cunoscu ilor sau necunoscu ilor îi fac trimitere la via a lui de citadin, care arar i i d seama c în parcul din spatele unui hotel cu zece etaje cresc, al turi de copaci ornamentali i ginkgo biloba, cu frunzele în evantai, cire i de es, care înfloresc i dau în rod, c ci existen a lui de fiecare zi e num rabil în bani. Î i ridic privirea mai sus de acoperi urile caselor doar atunci când vreun elicopter al salv rii sau de dezinsc ie a ora ului îi atrage aten ia cu zgomotul motoarelor lui. Vacarmul ma inilor de toate culorile ce se strecoar una pe lâng alta la milimetru de un carambol îl fac s se simt mereu amenin at în siguran a sa, în intimitatea sa de om cu o identitate înc , pentru c dac va e ua sub ro ile uneia dintre ele, va deveni o cifr statistic de la poli ia rutier .

Luna nu o vede decât atunci când e la apogeu i are insomni, i-o înjur pe la trei diminea a, când e cu ochii injecta i de atâtea somnifere care nu- i mai fac efectul dup ora unu i jum tate noaptea, când se termin talk-show-ul de pe OTV.

i toate acestea în timp ce savan i de pe alte meridiane î i apropie cerul cu luneta, cu telescopul, cu Hubble, satelitul telescop, pentru a intra în adâncul lui, pentru a afla taina ce a stat la apari ia vie ii pe o planet cât un c tun cu patru babe i doi mo i, dintr-o provincie a unui sistem solar m rgina , ca un fel de insul pierdut în sudul Pacificului, fa de centrul galaxiei. Mofluzul citadin va zice c fiecare are dreptul s - i câ tige existen a cum dore te i cum se pricepe mai bine i c , în general, savan ii tr iesc pe o alt planet , cu ochii împ ienjeni i de ideile lor geniale, dar va fi marcat în clipa în care, seara, va z ri pe cer c derea unui meteorit. Asta pentru c tie de la bunica lui c atunci când url câinii sau cade noaptea o stea, moare cineva. E un adev r indubitabil, fiindc în fiecare clip moare cineva i se nasc cu de dou ori mai mul i, altminteri n-am bate spre zece miliarde de suflete.

Doar pentru îndr gosti i, poe i, lunateci, romantici exist cerul, dar numai dup apusul soarelui i înainte de r s -

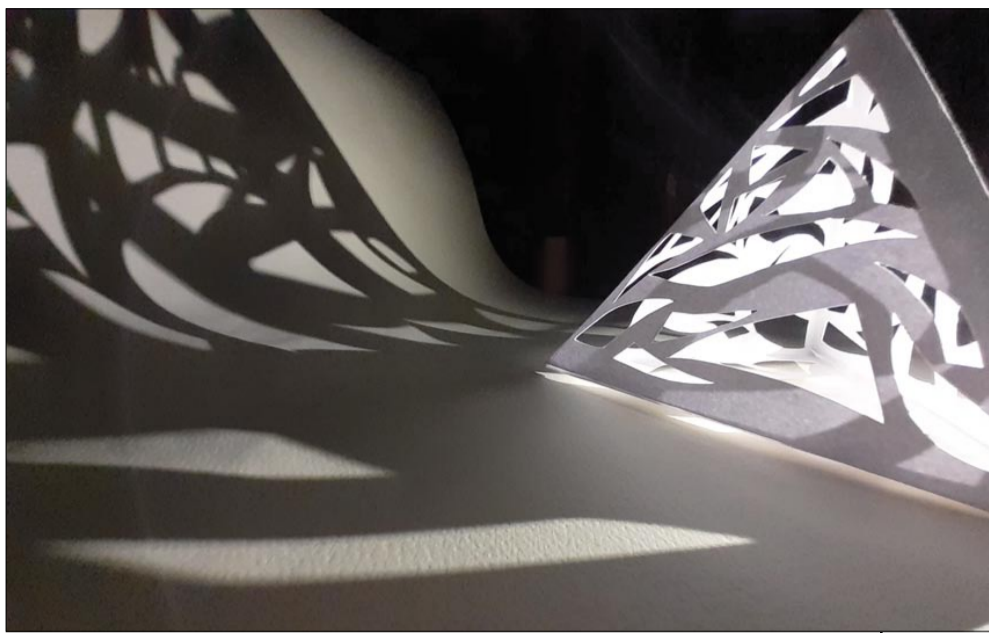
ritul lui, deci noaptea, când e spuzit de stele sau dominat de n stru nicul satelit al p mântului cu toate fazele lui, de care depind atâtea din fiin a noastr . Chinezii ne-ar spune multe, dac i-am asculta, despre rela ia dintre cer i p mânt, între care se afl omul. Bun oar , c totul e determinat de această rela ie fundamental în raportul dintre yang i yin, unde for a dominant o are masculinul cer. În interpretarea general a europenilor, yang i yin sunt cele dou sexe i nimic mai mult, pentru c tipul specula iilor noastre ra ionaliste se încurc în momentul în care fiecare dintre membrii unei familii, bun oar , va fi decriptat prin trei semne i yang i yin, cu o dominant doar în func ie de sex, printr-o art combinatorie care, pân una, alta, ne scap .

Teluricul citadin e efeminat prin defini ie, de vreme ce rela ia lui cu cerul se rezum la cald, rece, insomnie, moarte. Aromele sensurilor orientale nu le putem descifra, dându-le o cu totul alt turnur în momentul în care un psihiatru-filosof ne va spune c privim cerul cu pl mâinii, pentru c cerul e culoarea aerului i psihicul nostru reac ioneaz ca un claustrofob ce tr ie te permanent cu teama c i se va lua respira ia.

În aceste condi ii citadinul e deja sufocat de fumul propriilor gânduri sau ig ri, iar pl mâinii lui func ioneaz ca o pomp din gum sau plastic, mecanic, f r s mai doreasc s - i împrisp teze speran a c va mai respira privind cerul. Alt dat , în vacan e sau prea târziu, la pensie, devine atent la toate tirile despre cer, despre ploile de stele din constela ia Perseu, care vin cu exactitate în 12 august i- i continu joaca pân pe 20 ale aceleia i luni, despre meteori ii care cad în martie i august, despre asteroizii, cei 675 num ra i, care vin din neant pe direc ia p mântului s -l transforme într-un bol de foc, despre comete i alte întâmpl ri cere ti. Dar toate acestea sunt subiecte ale unor filme terifiante, marca Hollywood, cu care citadinul se însp imânt noapte de noapte în fa a micului ecran cu o bucurie funest , greu de explicat.

Fascina ia cerului de zi o dau norii, de prim vara pân toamna, cei care au stat la temelia gândurilor poetului-filosof Petru Cre ia, pentru care cerul se întâmpl deasupra noastr , într-o joac a aerului, luminii soarelui, albastrului zilei i vaporilor de ap cuprin i între malurile înalte ale v ilor de munte. Imagini-gânduri, imagini-fiin e, imagini-plante. Jocuri de iele, taine indescifrabile deasupra unei indiferen e generale mâna te de nevoia imediat de a trece spre ziua de mâine cu optimismul prudent al celui ce se tie urm rit de cineva de pe p mânt i care sesizeaz absen a soarelui doar atunci când îi dispere umbra.

Fascina ia cerului de noapte o dau stelele, imensa Cale Lactee i galaxiile de la cap tul sudic al s u numite Norii lui Magelan, constela iile surori cu zodiile fanare, în deplasarea anual a sistemului solar, dar mai cu seam sentimentul nimicniciei în fa a infinitului întunecat. Citadinul va refuza aceste imagini, mul umindu-se s priveasc fotografiile telescoapelor-satelit ap rute în revistele de tiin , ca pe ni te mesaje despre o alt lume, mai bun , unde s-ar retrage sufletele celor disp ru i sau doar ca pe ni te picturi abstracte datorate unui pictor celest, undeva la marginea dintre religie i tiin .

Jurnal de familie

19

Pia BRÎNZEU

5 septembrie 1888. Bunicul Nicolae Brînzeu are cinci ani. St cu fratele lui pe pragul casei p rinte ti de la Coroe ti Jiu, un sat de lâng Vulcan. Începe s plou . Vântul bate vijelios i se porne te o furtun mare: deodat , se vede un fulger puternic i se aude o detun tur . Tr znetul love te coala i în ea pe înv torul care st tea la taifas cu doi prieteni. Din fericire, dasc lul nu e atins mortal i îl va chema peste câteva zile pe bunicul la coal , ca s - i înlocuiasc fratele, de care era nevoie în muncile din gospod rie. Bunicul era mic i sl bu , deci numai bun pentru înv tur , un noroc de care a profitat în cariera lui de viitor intelectual.

coala din sat era o construc ie simpl din bârne, cu o singur sal de înv mânt, o camer -buc t rie pentru înv tor i o c mar . Când statul maghiar a amenin at c închide toate colile din Ardeal dac s lile i ferestrele lor nu au dimensiunile prescrise, întregul edificiu s-a transformat într-o cl dire mai modern , cu ferestrele l rgite i cu o locuin separat pentru înv tor.

Deoarece Nicolae era prea mic ca s vin singur la coal , înv torul a trimis un copil dup el. Pe drum, Nicolae îl întreb :

- Cum e la coal , ce facem acolo?
- Învm , i-a r spus copilul.
- Ce înv m? a insistat Nicolae.
- Rug ciunile.

Cam asta era tot. Nu exista niciun plan de înv mânt, nici registre colare sau matricole. Manualele se reduceau la un abecedar vechi, iar copiii înv au unii de la al ii. Adic cei mici de la cei mari. De i bunicul era printre cei mai mici, a reu it s primeasc la sfâr itul anului premiul I, onorat cu dou zeci de cr i ari de argint. Pe atunci tiin a copiilor se r spl tea cu bani. Ne tiin a, în schimb, era pedepsit cu joarda.

Dup primele clase primare, Nicolae i i continu înv tura la ora . Tat l dalege coala maghiar din Ha eg, de i în familie nu s-a vorbit niciodat ungure te. Totul a pornit de la ideea unui vecin: „Azi nu mai po i tr i în Ardeal f r s tiim limba maghiar ”. Nu foarte încântat, copilul i i ia desagii în spinare i o porne te dup tat pe jos, pân la Dealul Babei, unde petrec noaptea la un unchi, iar diminea a trec dealul, iau trenul pân la Meri ori i de aici la Ha eg. De i s-au deplasat doar cincizeci de kilometri, aventura a durat aproape dou zile.

Ajuns la o gazd unde mai erau i al i copii unguri, Nicolae le înva foarte repede limba, ceea ce îl determin pe tat s -i cear înv torului o favoare: s -i înscrie feciorul în clasa a doua. Învm torul se las convins dup ce îl ascult pe Nicolae citind un text în maghiar i când, la sfâr itul anului, Nicolae e din nou premiant, îl trece direct în clasa a IV-a.

De acum înainte, bunicul va c l tori mereu cu trenul. Calea ferat din zona Petro ani-Ha eg a fost construit cu câ iva ani înainte de muncitorii str ini adu i din Austria, Italia, Slovacia i Boemia. Erau numi i *baraberi*, nume ce venea de la *Bauarbeiter* (lucr tor în construc ii) i prin care se deosebeau de b tina ii numi i *momârlani*, cuvânt ce i se pare bunicului a fi o probabil reduplicare a cuvântului *mârloi*, sugerat de înf i area greoaie a românilor cu cojoacele i c ciulile lor din timpul iernii. Tot în memoriile sale, bunicul i i mai aminte te c avea nou ani atunci când a a teptat sositrea primului tren, lipindu- i urechea de in ca s aud locomotiva de departe.

i la dus, i la întors acas , bunicul încerca s economiseasc bani. Biletele erau pe zone. Dac ar fi mers direct de la Ha eg pân la Petro ani ar fi pl tit 40 de cr i ari, dar dac pleca cu un bilet de 15 cr i ari pân la Livadia, se d dea jos acolo i lua dup mas trenul tot cu 15 cr i ari pân la Petro ani, f cea o economie important , cu care i i achita urm torul bilet, de la Petro ani la Vulcan. Din cauza asta se mai iveau i buclucuri pe parcurs. Odat s-a întors acas împreun cu un coleg de clas pentru a s rb tori Cr ciunul anului 1894. i-au întrerupt c l toria la Livadia, a a cum o f ceau de obicei, dar dup ce au stat o jum tate de zi în frig, trenul de dup -amiaz a întârziat i, când au ajuns la Petro ani, garnitura pentru Vulcan plecase. Era ora zece seara i au fost da i afar din gar . C utând un loc cald, au g sit o cârcium în apropiere. Mai erau doar doi oameni acolo i, curio i, i-au întrebat de ce vin doi copii singuri, noaptea, într-un asemenea loc. Bunicul le-a povestit ce s-a întâmplat i atunci, milos, unul dintre ei i-a invitat s -l înso easc . Era gr jdarul Societ ii Miniere din Petro ani. I-a dus cu el, le-a f cut un culcu cald în ieslea cu fân a grajdului i i-a l sat s doarm pân la ora cinci, când au plecat la gar s ia trenul de Vulcan. Cei doi copilandri aveau doar unsprezece ani!

Citind pove tile bunicului, care par ast zi dintr-o cu totul alt lume, mi-am amintit de Mihail Gorbaciov: el nu a c l torit niciodat cu trenul pân la vârsta de dou zeci de ani. Abia în 1951, când a plecat la Moscova pentru studii, a ie it întâia oar din satul s u natal, aflat undeva la poalele mun ilor Caucaz. Rela ia târzie cu trenul nu l-a împiedicat s ajung una dintre cele mai mari personalit i ale planetei...

pic tura de cucut

20

Sabotajii lui Macedonski

Robert ERBAN

– Ai reu it s dormi, Migi?
 – Nici m car o clip ! Nici una! Toat noaptea a înjurat, a scrâ nit din din i, a rupt!
 – Cumplit a fost... Mai sinistru decât acum patru nop !
 – Oho, nici nu se compar ! Atunci, dup ce a spart cana, s-a potolit i a avut spor la scris. A fost parfum... Oare unde aud ei asemenea înjur turi, unde le înva ? În Japonia, fostul nostru st pân rar rostea un cuvânt urât, dar mite s injure...
 – Da, Hidari, dar î i aminte ti seara de 4 august. Ar fi fost mult mai bine s injure, a a, ca poetul.
 – Nu trebuie s mai vorbim despre seara aceea! Cum ne-am în eles?
 – Iart -m , de la oboseal ... Abia m în... i am tot încercat s uit. Îngrozitor!
 – Crezi c mie mi-e u or, Hidari? Nu am fost tot stropit cu sânge? Nu?!
 – Cum a b gat sabia în el, cu amândou mâinile, cum a r sucit-o... Zile în ir n-am mai putut s merg, pur i simplu, ce co mar!
 – Te rog, opre te-te! Dac nu- i f cea sepuku, n-am fi ajuns aici, la mama naibii. A fost un mare la !
 – La ?! Cum spui asta? A fost un b rbat adev rat!
 – Gata, înceteaz , Hidari, gata...! Ajunge. Ai reu it s cite ti ceva de pe hârțiile pe care le-a aruncat spre noi?
 – Nu, era întuneric...
 – Eu am citit.
 – Nu pot s cred! Vorbe ti serios?
 – Foarte. Fii atent: *Prin vitrine a ezate./ În cartierul Ioshiwara./ Vezi p pu i nenum rate/ Cât de lung este vara.*
 – Dar de unde tie el cum e în Ioshiwara, c doar n-a fost în Japonia?
 – i-am mai spus: î i imagineaz , se viseaz acolo, ca noi. i cred c a v zut i ceva fotografii. Sau desene, ori stampe.
 – Nu sun r u deloc, dar deloc! Oare ce l-a enervat atât de tare, de a înjurat a a?
 – Cred c strofa urm toare... Avea ni te t ieturi dese. Ceva nu i-a ie it.
 – Ce? tii ce?
 – Nu sunt sigur, n-am v zut bine, hârția era mototolit . Dar b nuiesc c rima de la *Ioshiwara* nu i-a convenit.
 – Adev rul c nici *vara* nu-i o mare surpriz , dar merge.
 – A a-i. E, acolo, la a doua strof ... A încercat *povara, amara*, cred c i *sara*... Sigur a scris *comoara*.
 – *Comoara*, cu *Ioshiwara*? chioap rim , Hidari, chioap r u, ca primul nostru st pân, îl mai îi minte?
 – Migi, acum începi tu?! Stop! Da, de la asta i-a s rit mu tarul, de la rim .
 – i cum a nimerit-o?
 – Nu am v zut, dar l-am auzit. Tu nu?
 – A spus acelea i lucruri de zeci de ori, mârâia continuu, vorbea urât, cum s în minte?
 – Ascult : *Sunt aproape-ase nate./ În obraji le arde para/ Prin vitrine a ezate./ În cartierul Ioshiwara.* Hmm, ce zici?
 – B i, frate, e chiar bun! Sun excelent. Dar nu m prind de o chestie: ce par s ard ?
 – Pierdem timpul... Amândoi suntem rup i, iar eu n-am chef s fac exegeze pe poema st pânului.
 – Te rog, Migi...
 – i eu te rog. Mai bine gânde te-te la un plan ca s dormim la noapte. Mi-e team c o s scrie din nou. Trebuie s -l împiedic m, altfel cr p m.
 – Fii zen, se rezolv . O s facem ce ne pricepem noi cel mai bine, ce-am f cut întotdeauna: il sabot m.
 Textul înso e te vitrina cu sabotajii lui Macedonski, afla i în patrimoniul Muzeului Na ional al Literaturii Române

Plăcerile cărții-obiect cărți preioase

Radu Pavel GHEO

Cînd nimere te peste o edi ie rar a vreunei c r i, oric rui bibliofil îi sticlesc ochii i îl cuprinde dorin a de a o avea – iar negustorii de c r i tiu foarte bine, în func ie de intensitatea acelei sticliri, ce sum ar fi dispus s cheltuie pasionatul ca s ajung în posesia ei. Pe de alt parte, pasiona ii de c r i vechi sau rare tiu i ei cam cît valoreaz i pre uiesc c r ile c utate sau dorite. O pia de carte veche a existat i în România interbelic i s-a p strat într u cîtva, firav, i în perioada comunist , chiar dac în acei ani anticariii autentici se r riser i activau – atît cît o f ceau – *underground*, cu clien i cunosc u i i verifica i.

Nu m îndoiesc c o pia de carte veche, pentru colec ionari i cunosc tori, s-a men inut mereu, dar parc abia în ultimii cîva ani ea a devenit vizibil i accesibil – s-a democratizat, dac pot spune a a cînd m refer la cea mai necititoare na iune din Europa. Mai mult, de vreun an, doi, pre urile din domeniu au început s creasc accelerat, dup legile fire ti ale cererii i ofertei, ceea ce iar i e de mirare pentru cea mai necititoare na iune din Europa – de i poate c pentru o anumit categorie social , cu venituri medii i mari, edi iile rare sau bibliofile în vreun fel sau altul reprezint i o form de investi ie, de teaurizare.

Evident, pia a de carte veche i/ sau rar din România î i are specificul ei, propriile ei valori i, implicit – cînd vine vorba de comercializarea propriu-zis – propriile cota ii i marje de pre . Sumele care se vehiculeaz în cazul unor volume rare ale autorilor români pe pia a intern sînt mult sub cele cu care sînt cota i autorii str ini pe pia a de carte rar global . Dac vorbim exclusiv de literatur cult , de literatura de autor – adic except m tip riturile rare în limba român din secolele XVII-XVIII, care sînt în general c r i religioase (i aproape întotdeauna de patrimoniu) –, n-o s g sim nic ieri pre uri precum cele cu care se pun în vînzare volume ale unor autori canonici din literatura universal .

De exemplu, prima edi ie din *Marele Gatsby* al lui Francis Scott Fitzgerald, care nu este chiar atît de rar (a ap rut în 1925 în cîteva zeci de mii de exemplare), se vinde cu sume între 75.000 i 150.000 de euro *f r* autograful autorului, dar *cu* coperta original , ast zi faimoas în întreaga lume. Prima edi ie din *Fiesta* lui Ernest Hemingway, din 1926, se vinde i ea cu peste 100.000 de euro. Un exemplar din prima edi ie a romanului *Ro u i negru* al lui Stendhal, ap rut în dou volume în 1830-1831, dep e te 60.000 de euro. Prin compara ie, cea mai valoroas carte pe care am descoperit-o pe pia a noastr de carte rar este, cum se poate b nui, prima edi ie Maiorescu de *Poesii* a lui Eminescu, cea din 1884, care s-a vîndut recent la o licita ie cu 14.000 de euro. Nici nu este cea mai mare sum pl tit pentru aceast carte legendar a literaturii române: la un moment dat, cu

cîva ani în urm , pe aceea i edi ie s-au pl tit 18.000 de euro – i, lucru important, nici unul din ele nu avea copertele originale, lucru care mai reduce din valoarea unui exemplar.

Îns cazul *Poesiilor* lui Eminescu este o excep ie. Volumele publicate în prim edi ie de ceilal i mari clasici ai secolului al XIX-lea nu ajung la asemenea sume. Volumul de *Teatru* al lui Caragiale din 1890 se vinde la licita ii cu sume între 1.000 i (rareori) 2.500 de euro. La fel stau lucrurile cu Slavici i Ion Creang . Am v zut o dat o licita ie la care s-a ajuns la 2.500 de euro pentru un exemplar din *Dou bilete pierdute*, o bro uric publicat de Caragiale în 1901, în care autorul a folosit titlul ini ial al nuvelei *Dou loturi* – dar aici avem de-a face cu o carte rar , publicat în tiraj restrîns, deci mult mai greu de g sit i, în consecin , mult mai rîvnit de bibliofili. Nu pot totu i s nu spun c aceste pre uri, oricît de mici par ele în compara ie cu acelea ce se vehiculeaz în lumea bibliofililor din afara grani elor, sînt relevante doar pentru pia a intern – ceea ce e de în eles. Un pasionat de carte din afara României cu greu ar pl ti fie i cîteva sute de euro pentru un exemplar, oricît de rar, din primele edi ii publicate de Eminescu sau Caragiale. Ace ti autori sînt, în toate sensurile, valorile noastre na ionale.

Chiar i a a, uneori apar distorsiuni greu de în eles, ce în de specificul local. Un exemplu bun ar fi Eugen Ionescu/ Ionesco, unul din scriitorii români cu o extraordinar reputa ie interna ional . Un volum de teatru din edi ia ap rut în perioada postbelic la Gallimard (unul singur, al III-lea, din 1980), s-a vîndut anul acesta la o licita ie din Bucure ti cu 350 de euro. Avea i autograful autorului, îns un volum similar, tot cu autograful autorului, se poate cump ra la Paris chiar i cu 150 de euro. E drept c astfel de exemplare sînt mai numeroase acolo, în Fran a, i mai rare în micul nostru Paris. În schimb, în cazul lui Cioran – dac tot am început s vorbesc despre autorii români converti i la Fran a i francez – edi iile în francez cu autograful au cam acelea i pre uri i la noi, i pe pia a interna ional .

Pe de alt parte, cum spuneam, am remarcat în ultima vreme o sporire a interesului bibliofililor români pentru c r ile rare sau de colec ie, care s-a reflectat imediat în pre . Dac , de exemplu, acum vreun an i jum tate o prim edi ie din volumul *Nu* al lui Eugen Ionescu (ap rut la Editura Vremea în 1934), cu copertele originale, a fost pus în vînzare cu vreo 80 de euro i a durat vreo lun pîn s îl cumpe re cineva, la ora actual valoarea lui de pia s-a dublat – pentru un exemplar *f r* copertele originale. La fel, un exemplar din edi ie din 1921 a volumului lui Ion Barbu *Dup melci*, cel pe care autorul l-a retras din libr rii, nemul umit de ilustra iile lui M. Tei anu, se putea cump ra în urm cu vreun an cu 200 i ceva de euro. Acum pre ul lui variaza în jurul sumei de 1.000 de euro – i e de în eles, fiindc e una din c r ile rare de pe pia a româneasc . Îns despre c r ile rare de la noi sper s am ocazia s mai scriu.

Pece ne baz m încultur

Claudiu T. ARIE AN

Reeditările majore din aria umanistă autohtonă sunt destul de rare în ultimele decenii, așa că orice eveniment de acest fel merită evidențiat cu asupra de măsură. Ioan-Aurel Pop prezintă ca pe un „mic produs al erudiției de după 1700 pierdută pentru o vreme din zestrea noastră” ce devine o mare operă de restituire, făcută după regulile „tinerii ei” volumul lui Franciscus Fasching, *Vetus Dacia. Dacia veche*, ediție îngrijită de Ana-Cristina Halichias, revizuită înscrisp iilor Florin-Matei Popescu, revizuită traducerea Ioana Costa, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2020, 392 p. *Vetus Dacia* era o dizertație colectivă elaborată în mediile ieziuite ale universității clujene pentru promovarea unui grup de studenți și a apărut la Cluj în 1725, fiind atribuit „promotorului” Fasching, preot la Societatea lui Isus, doctor, profesor și senior al facultății de acolo și dedicat „preaștrăcutului domn Ladislau Jósika, baron de Brnică”, el însuși binecunoscut la origine, cultivat colaborator „din neamul valahilor”.

Cele ase capitole ale textului latin reflectă stadiul cunoștințelor din epocă, cuprind informații argumentate după izvoare antice despre împărțirea geografică, populațiile, limba, istoricul și monumentele din străvechia Dacie au fost inițial traduse de regretata clasicistă Mariana Bălușkultéty, ce descoperise opusculul într-un anticariat, al cărei valoros demers recuperator apare acum desvârșit și complinit de actuala editoare, colegă de la Universitatea din București. În plus avem în volum ca utilă dezvoltare și ediția bilingvă a unei recenzii făcute de umanistul sas Georg Soterius sub forma unor pasionate *Annotaciones* (Observații) privitoare la *Vetus Dacia*.

Un nou piatră de hotărâre a gândirii filosofice mondiale a început să apară în „foileton” la noi (Arthur Schopenhauer, *Parerga și Paralipomena. Scrieri I muritoare și întregitoare ale operei mele*, trad., note Vladimir Lazurca, Editura Humanitas, București, 2021, 214 p.) ca primul volum din cele ase preconizate a cuprinde această veritabilă capodoperă a „înțeleptului mizantrop din Frankfurt”. Fiind chiar ultima sa creație majoră, plasată sub motto-ul latin *Vitam impendere vero*, Schopenhauer (1788-1860) a intenționat, la maturitate, să întregască printr-o suită de adugiri și comentarii uriașul edificiu intelectual din *Lumea ca voință și reprezentare*.

Proiectul său cu titlu alambicat (pentru cei nededați cu filologia clasică) ce nota varietatea intervențiilor și a amplificat în timp mult peste planul inițial, nu este străin nici de dorința de a nu lăsa loc la (prea multe) interpretări greșite sau msluiri ale ideilor sale, oricum controversate și cu potențial exploziv: ceva în spiritul acelor *Retractationes* (Revizuiri) cu care Augustin încerca spre sfârșitul carierei de harnic polihistor să evite deliberat ereziile și rătăcirile

doctrinare, fie ele involuntar inspirate din scrierile sale.

A rezultat un admirabil caleidoscop eseistic ce îmbrățează cu pecetea talentului său inconfundabil și a stilului mordant tematici variate și surprinzătoare precum istoricul filozofiei, teoria culorilor, religia, politica, stilistica și lingvistică, cultura sanscrită, eternul feminin, zgomotele sau temeuriile educației. Tot aici au apărut inițial și neprețuitele lui *Aforisme asupra înțelepciunii în viață*, ce s-au impus, în foarte scurtă vreme, ca „manual al burgheziei educate” din întreaga Europă, iar autorul lor a fost acreditat drept cel mai citit filosof modern de către scriitorii, cu influențe copleșitoare și durabile asupra multora dintre ei, ca să ne oprim, *exempli gratia*, doar la Maiorescu și Eminescu ai noștri, ce credeau cu îndârjire, citându-l, că „cel mai mare om din lume nu este cuceritorul, ci acela care se stăpânește pe sine însuși”.

Extrem de oportun în contextul nesfârșitelor războaie mediatică și lupte aprige pentru supremație asupra minților și timpului nostru duse între diverse rețetele de a-zis socializare de masă ne apare culegerea de studii, articole și savuroase intervenții ale inconfundabilului Umberto Eco, *Despre televiziune*, ediție de Gianfranco Marrone, trad. Aurora Firă-Marin, tefania Mincu, Oana Silițeanu, Editura Polirom, Iași, 2021, 413 p. Deși, aparent, cutia magică pentru vizionarii imaginii este subiectul principal, în realitate genialul semiotician, istoric de artă, analist politic, eseist și romancier se ia la trântă cu tot ce înseamnă manipulare și standardizare într-o mediocritate a mijloacelor de comunicare (și, prea des, de aneantizare și reificare culturală) în masă, de care pot fi incriminate toate canalele respective.

Puțin lume tie că tânărul Eco și-a început cariera ca redactor la RAI, una dintre cele mai prestigioase rețele de televiziune din lume, a căror texte redactate între 1956 (anul primelor transmisiilor TV pe teritoriul Italiei) și 2015, cu doar câteva luni înainte de plecarea la cele veșnice, vădesc profesionalismul și competența contribuțiilor sale teoretice sau ale arjelor polemice ce nu pot fi puse nicidecum la îndoială. Cum subliniază editorul, pornind de la convingerea semiotică a înrădăcinării unei „poetici a mistificării” specifice neo-televiziunii „ia naștere și se întreprinde lupta să neîncetate împotriva diverselor tipuri de populism mediatic, indiferent dacă sunt legate de televiziune sau de internet”, prin care acestea din urmă au adoptat, din rațiuni strict lucrativă și de sporire a audienței, politica struțului ce-și ascunde capul în nisip opacă la misiunea lor inițială, de finanțare și deconectare a educației a maselor „lăsându-i posteriorul la vedere în fața unui telespectator plin de curiozitate și nedumerire”.

Cum se vede, umorul cald și ironia multă toare fac mereu casă bună în textele acestui veritabil maestru al gândirii critice moderne și al medierii spirituale între toate epocile marii culturi. De citit și ruminat cu folos!

A Typing Job

Adriana CÂRCU

Prima perioadă de omaj a venit ca un trăsnet, pe când încă nu apucasem să deslușesc mecanismele capitalismului. Printr-o întâmplare fericită, găsise o slujbă de secretară la o firmă americană de computere, la doar trei săptămâni de la venirea în Germania. Nu văzusem în viața mea un computer și nu știam „ce vrea el de la om”, necum și pot vrea eu ceva de la el. Singura mea calificare era faptul că vorbeam englez și știam să scriu la mașină. Sau cel puțin așa afirmasem atunci când mi-a fost pusă întrebarea. În România, îmi băzusem la mașină planurile de lecții și traduceri pentru *Orizont* și cam atât. Deci, mai precis, cunoșteam tastatura. În prima dimineață de lucru m-am așezat în fața computerului și l-am privit cu o spaimă mocnită, fără să îndrăznesc să ating de nimic.

Fusesem deja niște gafe antologice atunci când, în timp ce eful meu îmi prezentase aparatul din birou: l-am întrebat dacă faxul transmite documente și în culori sau dacă pentru a xeroxa ai nevoie de vreo pregătire specială. Aceasta din urmă, de bun seamă, o reminesc a vremurilor când un prieten bun ne xeroxa la Universitate, într-o acțiune plină de mister și importanță, cîrî în engleză. Ba mai mult, atunci când eful meu m-a rugat să-i fac o copie, am dispărut în biroul meu și m-am apucat să bat documentul la mașina de scris aflată acolo. Pentru mine, la vremea aceea, a copia un act asta însemna. Când, după vreo jumătate de oră, am fost întrebat ce fac, am avut prezența de spirit și spun că m-am gândit să-mi exerseze puțin abilitățile de dactilograf. Nu-mi amintesc să fi văzut vreodată pe cineva răsând, cred că o făceau pe ascuns.

Cu timpul, am început să deprind rosturile muncii de birou și să mă împrietinesc treptat cu aparatul, printr-un proces destul de rapid, dar încă presărat cu pene. În timpul pregătirii unei demonstrații publice, care urma să se desfășoare la librăria comunității americane din Heidelberg, am primit sarcina să fac ase panouri pe care să stea scris numele aparatului respective. Neștiind că fonturile pot fi diferite, am luat o sticlă de vin și m-am prezentat acasă la artistul Valeriu Sepi, care pe atunci locuia la Heidelberg, cu rugămintea de a-mi scrie numele la Letraset. Am petrecut o jumătate de noapte sorbind din vin și privindu-l cum m-soară distanțele și cum aplică literele mari negre pe hârtie A4. Când Robert, eful meu, m-a întrebat de ce nu le-am tipărit direct, i-am răspuns că am dorit să fie mai deosebite.

O altă lecție greu învățată. Se împliniseră deja trei ani de când funcționam pe deplin, de acum pe postul de Office Manager, când am primit un telefon de la centrală că a doua zi dimineață va trebui să-i interzic accesul în birou lui Robert și să-i cer să-mi predea cheile. Știam că avusese niște conversații aprinse cu efii de la Amsterdam, dar nu auzisem de protecția datelor și de demersurile uzuale atunci când cineva părăsește o firmă. Deocamdată, aveam un conflict de loialitate, Robert mă angajase pe vremea când nu prezentam nici o garanție profesională, iar acum trebuia să-i refuz accesul în birou. Din fericire, el cunoștea foarte bine procedura terminală, așa că mi-a predat singur cheile, s-a întors și a plecat. Acela a fost începutul sfârșitului. Curând, am aflat că Robert a trebuit să plece pentru că clienții nu prelungeau contractele, biroul s-a închis după trei luni, iar eu am devenit omer.

În timp ce scriam de zor aplicații pentru slujbe pe care de fapt nu le doream, am aflat că o cunoștință, care avea un mic birou de asigurări, căuta pe cineva care timp de două ore pe zi să-i pună ordine în arhivă și să bată niște adrese la mașină. *A Typing Job*. M-am prezentat imediat și am convenit că voi lucra pe optzeci de ore, iar banii îi voi primi imediat. Important era să lucrez. Mi-am început activitatea a doua zi, într-o încăpere îngustă, ticsită cu dosare și hârtii aflate de-a valma în două rafturi de metal sau stivuite precar pe niște scaune de elate, ori pe jos. Debutul la mașină nu era nici timp, nici loc. Plin de elan, m-am apucat să descurc și să clasific hârtiile după formă și fel, fără să observ că îmi tot agățam frumosi mei ciorapi bej cu dungi aurii de vreun col de dosar sau de stativul raftului, ori de câte ori treceam pe lângă el. După ce am terminat munca, am luat banii, m-am dus direct la magazin și mi-am cumpărat o pereche identică de ciorapi. Costau exact 16 mărci.

Istoria s-a repetat pe de câteva zile. Învășam să mă grijă, dar la sfârșitul celor două ore mă trezeam mereu cu câte un fir dus. Cel puțin. Transferul banilor din buzunarul noului eful în casa de marcat a magazinului de ciorapi se producea automat. A mai trecut ceva timp până când mi-a devenit clar că jobul meu era complet nerentabil. Într-o bună zi, i-am spus efului că nu mai vin pentru că nu are rost să lucrez pe ciorapi. M-a privit mirat, dar nu mi-a pus nici o întrebare. Ne-am despărțit prieteni.

21

rediviva

Descensus fabulosa

Marian ODANGIU

Cristian Contra este un prozator, eseist, jurnalist și poet român care trăiește, de pe la începutul deceniului trecut, în Marea Britanie. După debutul din 1991 cu *Soarele maronii al Vietnamului*, roman publicat sub pseudonimul David Easterbrook, el a scris un număr important de cri, între care, *Firul de gaz*, proză scurtă (1999), și romanele *Caust*, consacrat tragediei evreilor din timpul celui de al doilea Război Mondial, cu trimitere la evenimentele din Ardealul de Nord (2001), *Cernobil, biserica de plumb*, (2008), eseurile *Deschiderea rus* (2010) și *Animalul cu 300.000 de picioare – jurnalul unui turist naiv* (2014). *Legende de insule Kiji*, este o carte pentru copii editată în 2012. În anul următor, Cristian Contra a revenit cu un volum pentru cei mici, *Scaraby*, la Editura Russell Press, Nottingham, 2013.

Freamtul Edenului scorburos. Scurtă preistorie, pseudo-eseul apărut la editura clujeană Colorama*, are mult din spiritul faimoasei comedii cinematografice din 1981, *History of the World*, scris, produs și regizat de Mel Brooks și avându-l ca narator pe Orson Welles: o polemică devastatoare sprijinită pe un infinit umor alimentează o parodie "istorică", ce are alura unei abordări serioase, pe un ton doctoral - aici - a *cestuii* genezei și evoluției ei umane, de la condiția de *antropoid arboricol* la aceea de *antropoid terestru*. Demersul poartă un motto sugestiv: "J'adore la langue des cormorans", care nu lasă niciun dubiu legat de motivația eseului.

Propoziția e, dincolo de caracterul ei anonim, suficient de transparentă pentru a înlece la cine și, mai ales, la ce face trimitere proza lui Cristian Contra: *speech*-ul rostit în fața Parlamentului european de un faimos ministru parlamentar mioritic având ca temă îngrijorătoare invazia pe bătrânul continent a... cormoranilor, păsările palmipede cu pene de culoare neagră-verzuie, împetrite cu alb pe cap și pe gât, cu cioc lung și încovoiat la vârf și coada lungă, rigidă, care au pus la pământ cândva "înfloritoarea" piscicultură românească, amenințând să acioneze a ijdieri în întreaga Europă. *Vae victis!*...

Desigur, impulsul venit din partea „palestrului demnitar român” rămâne doar un... model abstract: încă de la prima pagină, în care *vorbitorul* reia, fără a face *ipsis verbis* trimiterele respective, primul capitol din *Geneza* sau *Întâia Carte a lui Moise* din *Vechiul Testament*, obiectivul său se dovedește a fi mult mai înalt. Încordarea polemică vizează, în proporții egale, perspectiva biblică, dar și pe aceea din *Originea speciilor prin selecție naturală*... cartea din 1859 a lui Charles Darwin, care a revoluționat modul de a înlece apariția vieții pe Pământ și zorii umanității. Pentru „a concilia” cele două viziuni radicale opuse privind rădăcinile noastre comune, Cristian Contra valorifică o revelație... logică: la început, Dumnezeu a făcut s-mână, apoi pomul, uscatul, apele.

În ziua a doua, „a făcut în pom o maimu”, care ia zis și se coacă, iar în ziua următoare, „maimu a... s-a copt”. Ziua a patra a fost esențială: „Dumnezeu i-a zis

maimu ei să coboare din pom, și umblele și devin om”. Au urmat munții și dealurile, toate celelalte vieuitoare și, inevitabil, „partea femeiască”, îndemnat să crească, și se înmulțească, și umple pământul și stăpânească „peste peștii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietile ce se mișcă pe pământ”. Toate, prin urmare, în numai... ase zile, a aptea fiind, în elegeam, superflu, deci de la sine ignorabil...

De aici încolo, intrăm în *marea dilemă* pe care scriitorul îi propune să o deceleze, bazat riguros pe o interpretare *politically correct* a spectaculoasei evoluții care a dus la transformarea *maimelor hominide primitive*, „printr-o fabuloasă descendență arboricolă și descendență directă pe terenurile de vânătoare (*descensus fabulosus*)”, în om, potrivit inevitabilei legi „ori te umanizezi, ori dispari!”. Astfel, e pus la col, în numele aceleiași *corectitudinii politice*, teoria conform căreia Australopithecul ar fi apărut pe continentul negru (pe zeal), de unde s-a răspândit în întreaga lume. *Transformarea* maimelor arboricole a avut loc, a adărsimultan, pretutindeni pe glob („sincronismul antropoid”), „încă de pe vremea când aceste ființe se aflau în vârful arborilor”, indivizii și grupurile (neamurile, popoarele) ajungând să se diferenețeze treptat, prin anumite caracteristici personale, precum *curajul, temperamentul și ielnic, ezitant, neîncrezător*. Unele grupuri (neamuri, popoare) s-au dovedit mai energice și mai cutezătoare, altele mai visătoare, mai predispuse spre contemplație, înclinate spre introspecție și reverie.

În mod firesc, „pe durile, respectiv, sectorul forestier, au avut un rol esențial” în procesul de descendență, iar „codrul a avut calitatea de a fi un adevărat frate bun cu antropoidul primitiv”. Pe scurt, conchide prozatorul, „grăunța procesului de umanizare ar putea fi identificată în coroanele arborilor din pe durile primordiale”.

Între ramurile copacilor, continuă pleoara lui Cristian Contra, s-au născut diferențele *gustului și spiritului de echipă*, *Viața în scorburi* a însemnat pasul esențial către apariția *bucătăriei tradiționale*, a *celulei de bază a societății* - familia, a *vorbirii* (la început, cu accent pe aspectul de *entertainment* al acesteia), a *artei decorative* preistorice. Tot scorburi și se datorează formarea *eului și egoului hominid*, forma primitivă a *orelor de siestă* și artefactele fosilizate care s-au conservat peste milenii în (încă) nedescoperitele vestigii ascunse în straturile de carbon din adâncuri, pândite, după revoluția industrială, de „exploatarea masivă, haotică și vorace a zăcămintelor” și salvate, în zilele noastre, de „actualul trend mondial de utilizare pe scară tot mai largă a combustibililor mai pușin poluanți”.

Tot acolo, în scorburi, au fost încurajate și primele stadii ale *uteii* și ale *bârfeii*, desigur, într-o formă inocentă, incipientă și incoerentă, departe de conspirațiile și *neguroasele puneri la cale* din istoria ulterioară a omenirii... Una dintre marile invenții ale perioadei *arboricole a strămoșului nostru* comun, a fost *bucătăria*, unealtă și armă totodată, care a stimulat folosirea simultană a celor două membre superioare. Acesta a fost momentul în care s-au ivit zorii diferențierii claselor sociale, *bucătăria* fiind un însemn al poziției în fața comunității, mai ales prin strălucita lui carieră obiectuală: *vergea, baston, măciuc, ghioag, buzdugan, palo, sabie, spadă, floare* și, desigur, *sceptru*... De aici, până la prefigurarea viitoarei *lupte de clasă*, „cea care a zdruncinat din temelii omenirea civilizată”, n-a mai fost decât un pas.

Prima ei variantă, desigur, va fi fost *lupta de creanță*... *Muzica* își află originile în multiplele variante ale *fluieratului* (de atenționare, de admirație, de plectiseală, a pagubă etc.), rafinat pe măsură dezvoltării treptate a urechii muzicării a hominidului, în primul instrument muzical rudimentar din istoria umanității: *cântatul la frunză*, *individual* (în comunitățile care au promovat virtuozii și rapsozii) sau *în grup* (în cazul populațiilor de tip colectivist) întrușchipează formele incipiente ale cântecelor și baladelor de mai târziu...

Destruirea mării acestui *Eden scorburos* a început - comentează, cu argumente, Cristian Contra - odată cu *perioada marilor migrații transarboricole*, pe fondul unor profunde mutații în comportamentul și mentalitatea antecesorilor noștri și cu semnalarea celor

dintâi *fără nimeni în țară*. De-o parte și de alta a lor s-au manifestat primele dezacorduri și animozități care vor deveni, ulterior, marile antagonisme și adversități dintre popoare. O sumedenie de gesturi nelalocul lor (mimica, ipetele, strigătele, grimasele, privitul chioră și scuipatul ostentativ de semințe către ceilalți și, la urmă, bombardamentul cu fructe putrede și cotoare de poame s-labice) vor fi stat la originea *raului omenesc*, a antipatiilor și ostilităților dintre *viitoarele națiuni emergente de peste milenii*.

La temelie momentul crucial marcat de *descensus fabulosus* (coborârea din protegiitorul mediu arboricol a înaintașilor) ar putea sta un cataclism asemănător *Efectului Tungusta*, care a devastat suprafețe imense din neamrginirea siberiană și a fost resimțit inclusiv la Londra, unde mogulii presei s-au gândit chiar că ar putea profita de efectul luminos pentru a scoate în oedie de noapte a ziarelor lor...

Așa s-a cunoscut *antropoidul* - concluzionează, pe urmele unui titlu celebru, autorul -, printr-un *salt mic pentru hominid, dar un pas mare pentru viitorul antropoid*. Aceste consemnări demonstrează cu prisosință *ce tot de la ramă ne tragem și că munca lăcașului pe antropoid, pe principiul cine nu muncește, nu mănâncă*.

O întrebare cu inflexiuni ontologice rămâne, totuși: oare marele moment al coborârii din copaci nu a venit prea devreme și tot ce a urmat în evoluția umanității a fost consecința faptului că hominidul era mult prea crud, prea necopt pentru o asemenea, grandioasă transformare, mai ales că mulți par a nu fi depășit pe de-a întregul această fază? O dubitație susținută, deci, de atașamentul excesiv al unora dintre contemporani față de mediul arboricol, chiar o accentuată nostalgie după obiceiurile, deprinderile și viața printre coroanele copacilor seculari...

E important ca, marcat din când în când, să ne descălmăm frunzele și să rădem. Sau, măcar, să zămbim, fie și în colțul gurii, englezește, adică. În acest sens, *Freamtul Edenului scorburos. Scurtă preistorie* e o carte scrisă după o rețetă valabilă pentru a-i asigura un binemeritat succes.

*Cristian Contra, *Freamtul Edenului scorburos. Scurtă preistorie*, Editura Colorama, 2020

Karaoke

Adrian BODNARU

*

**Dacă afară
aș fi, la țigară,
un pizzer
cu mâinile la cer,
ai scrie pe forum
că mă ține o porum-
biță singură cuc
sub papuc?**

*

**Spune, de ce-mi
vii ca,-n decem-
brie, pe lumeni
atât de rumeni,
încât vecerni-
a pari, a iernii?**

Plutalu Huck Finn i to i cei... du i cupluta

Radu JÖRGENSEN

P rin ii conteaz . P reea lor despre ce i cum studiaz copiii în coal trebuie luat în considerare. Mesajul republican i libertarian. P rin ii s - i vad de treab . coala tie ce trebuie s tie, poate ce trebuie s poat , i trebuie s fie independent ; societatea v va cre te copiii. Mesajul democra ilor. Facem orice ca s v învr jbm. Mesajul voalat, constant-subversiv al presei americane.

Loudoun County, Virginia. CRT, trei ini iale care au schimbat soarta unei curse electorale pentru postul-cheie de guvernator al commonwealth-ului. Critical Race Theory – cea mai recent inven ie/ma ina iune a democra ilor, menit s culpabilizeze o parte a popula iei i s-o victimizeze pe cealalt – a înclinat, paradoxal, balan a în defavoarea lor. Ce s-a întâmplat? În secret, tiptil i pe c i l-turalnice, precum întoarcerea lui Vladimir Ulianov în Rusia, cândva, militan ii sociali ti au încercat peste noapte s înghesuie CRT-ul în curriculum. S fac obligatoriu studiul unei teorii care acuz albii americani de azi de toate relele tuturor raselor i grupurilor etnice din Lumea Nou de acum dou , trei i chiar cinci sute de ani.

Anul 2020 le confirmase celor de extrem stânga, puternic reprezenta i la vârful politicii americane, c o manipulare bine conceput prinde – e anul când mul i elevi i studen i s-au l sat atra i de o mi care haotic-violent , care a incendiat ora ele americane i a ordonat profanarea i d rămarea multor monumente i statui. Printre altele, cele ale du manului de clas i asupritorului... Cristofor Columb. Când, în fine, unii p rin i de revolu ionari au realizat de ce se ocup copiii lor, s-au întrebat speria i cine i unde i-a înv at s rescrie istoria cu cocktail-ul Molotov în mân .

N-au trebuit s caute mult: coala îi înv ase. Acolo, în sala de clas . Fiindc , de i inspectoratul colar a negat (noi, vai de mine!) c CRT tocmai se... implementeaz , dovezile au ap rut cu zecile i sutele. Organiza ii ad-hoc de p rin i s-au format imediat, precum cea auto-intitulat Parents Defending Education, care a descoperit recent nu numai documente clar doveditoare c multiculturalismul a deraiat complet, punând în primejdie educa ia i viitorul copiilor lor, dar i c administra ia colilor i profesorii sunt supu i ei în i la un program de reeducare. colile din Loudoun County semnaser , iat , contracte pe multe mii de dolari cu firme de consultan în materie de CRT, care s sus in workshop-uri cu personalul din domeniul educa iei, s -i înve e cum s fie anti-rasi ti. Chiar i atunci când nici urm de rasism la orizont. A a, preventiv.

Nici alte county-uri/jude e din Virginia, n-au sc pat în ultimii ani de ase diul teoriei diversit ii, de tot felul de impuneri de discrimin ri pozitive (da,

o contradic ie în termeni): la Thomas Jefferson High School for Science and Technology, unul din liceele cele mai bine cotate la nivel na ional, a fost eliminat la începutul lui 2021 clauza de competitivitate la admitere, preferându-se trecerea la o admitere ponderat pe baze etnice i rasiale. Justificarea fiind c prea mul i elevi excelen i din familii de asiatici-americani (trecu i i ei în rândul r ilor, asta e) fuseser admi i. La aceea i coal , p rin ii au descoperit c elevilor le sunt proiectate filme ideologizante despre intersec ionalitate, despre stereotipurile de care se fac ei, elevii, vinova i, ca i despre latura socio-emo ional a studiului. Eh? colile din Alexandria, Virginia, public pe websiteurile lor materiale despre cum s fie ajuta i albii s devin antirasi ti, inoculând ideea c ar fi, nu-i a a, rasi ti. Iar la gr dini ele din Fairfax County se arat filmul *De ce m simt în siguran când nu sunt poli i ti de fa* .

Negând nega ia neg rii, prin mesaje de tipul *S nu v opune i la demascarea a ceea ce nu a fost bun, cândva, în societatea american* , sociali tii sunt pe baricade pentru înlocuirea treptat , în coal , a tiin elor cu meta tiin ele. Fizica, matematica sau chimia, ca i istoria sau geografia, vor fi, dac planul le reu e te, înlocuite repede cu un melanj haotic de cursuri cu subiecte de tipul *Dansul salsa ca element de comunicare între culturi*. Cât despre biologie, e deja la timpul trecut. Al patrulea val feminist a decretat demult c genul e doar o construc ie social r uvoitoare.

Institutul Cato din Washington e autorul unei remarcabile h r i (des actualizate) a conflictelor dintre coala american , pe de o parte, i elevi/p rin i, pe de alta. Harta dovede te (i) c p rin ii, sau alte for e din afara colii, nu au, fire te, întotdeauna dreptate. Dragostea de copii îi implic i chiar îi radicalizeaz uneori. Pretinzând, naivi, cenzur . Iat câteva cazuri recente: Shallwater, Texas – un proiect/tem despre cavalerismul i etica în evul mediu a fost contestat de unii p rin i ca fiind sexist, ideea c o femeie se îmbr ca în rochie lung i era subordonat b rbatului fiind vehement respins fie i ca studiu istoric. Burbank, California – la sugestia mamei unei eleve, inspectoratul colar a anun at profesorii c nu mai au dreptul s predea la clas *Aventurile lui Huckleberry Finn*, *S nu ucizi o pas re cânt toare i Oameni i oareci*. Matanuska, Alaska – cinci c r i scoase de consiliul profesional din programa colar , printre ele *Marele Gatsby* i *Catch 22*.

Motivul? Au existat obiec ii c unele cuvinte, precum viol i incest, apar în text. Brainerd, Minnesota – o onorabil ef a consiliului de administra ie a colilor de stat s-a declarat intrigat de faptul c , de i teoria evolu ionist a lui Darwin nu a fost... niciodat dovedit , ea se mai pred azi în coal . Apropo de cenzur i abera ii: ce-o mai face profesora care refuza s predea în România sexistul roman *Baltagul*, al lui Mihail Sadoveanu?

Ne-bunul-sim istoric

23

Radu S RAN

Încerc rile oamenilor de cultur de a demasca abuzurile i lipsa de umanitate în momente-cheie ale omenirii reprezint dovezi ale bunului-sim istoric. Secolul al XX-lea, cu ale sale r zboaie mondiale i mobiliz ri de for e ale regimurilor totalitare, a fost unul în care bunul-sim istoric a suferit datorit încerc rilor de anihilare i reducere la t cere. Printre numeroasele recuper ri ale memoriei se remarc i volumul *Koba cel cumplit: râsul i cele Dou zeci de Milioane*¹ al lui Martin Amis, volumul de nonfic iune în care scriitorul britanic izbute te s redea una dintre cele mai neverosimile i, totodat , autentice reprezent ri ale Rusiei anilor 1917-1953, gravitând în jurul monstruoasei figuri a lui Stalin.

Structura tripartit a c r ii lui Amis exploreaz „Marea Teroare” sovietic dintr-o multitudine de perspective. Prima parte, „Pr bu irea valorii vie ii omene ti”, trateaz dou problematice majore: pe de o parte, Amis descrie ascensiunea la putere a lui Stalin. Amis se arat preocupat i de o alt problem stringent , cu poten ial devastator: votul de încredere, pe alocuri chiar admirativ, pe care unii dintre intelectualii occidentali îl acord comunismului sovietic, considerându-l infinit mai îng ditor în raport cu nazismul.

Îns , a a cum reg sim i în titlul primei p r i, se remarc modul în care, sub conducerea lui Lenin, vie ile omene ti devin, prin foamete i teroare, simple statistici, îndeosebi datorit convingerii lui Lenin c „po i ob ine lucruri prin constrângere, teroare i crim ” (p. 43). Amis ofer publicului pasaje întregi dedicate unora dintre cele mai brutale, traumatice (i, pe alocuri, chiar greu de digerat) metode de tortur i execu ie specifice sovieticilor, începând cu lag rele de concentrare i continuând cu adev rate afronturi aduse la adresa umanit ii, totul în numele ideologiei de partid.

Partea a doua, „Iosif cel Groaznic: Cursul scurt” (cu paralela aferent dintre Koba cel cumplit i Ivan cel Groaznic) reprezint o biografie a tiranicului conduc tor, începând cu copil ria (în care Amis subliniaz c Stalin era „genul de copil care se porecle te singur” – p.118) i continuând cu pove tile celor dou zeci de milioane de victime – Amis insist aici asupra faptului c , în realitate, au fost semnificativ mai multe. Suferin ele poporului rus ating o cruzime vecin cu paroxismul. Setea de sânge i teroare a lui Stalin, precum i lipsa total de empatie pentru oricine altcineva în afar de propria persoan , dep esc cu mult demen a dictatorial a predecesorilor s i: epur rile, deport rile i extermin rile

adversarilor politici i ideologici (uneori ace tia fiind chiar membri ai partidului, mai mult sau mai pu in apropia i) se în tâlnesc la tot pasul. Legile i principiile ideologice devin arme de subordonare în mas , iar doctrina marxist este aplicat i adaptat dup bunul plac al acestuia, subjugând inclusiv domenii esen iale, precum agricultura, tiin a i lingvistica.

Titulatura de „monstruos” devine un *understatement*, în special dac o compar m cu celebrele principii ale lui Stalin, precum „Moartea rezolv toate problemele. Nu tu om, nu tu problem ” (p.134), respectiv „Bate i, bate i i iar bate i” (p.134). Cercetarea lui Amis cuprinde referin e dintre cele mai variate, de la Soljeni în pân la Varlam alamov, Robert Conquest, Nadejda Mandel tam sau Vasili Grossman.

Cea de-a treia parte, „Când noi, mor i, înviiem”, cât i postfa a volumului atrage aten ia prin dou scrisori. Prima este adresat criticului literar Christopher Hitchens, c ruia, mai în glum , mai în serios, i se adreseaz cu formula „Tovar e Hitchens” (p. 283), repro ându-i faptul c nu s-a delimitat suficient de mult de admira ia sa pentru Lenin i Tro ki. A doua scrisoare, ceva mai personal , este adresat „fantomei tat lui” (p. 312), fiind o încercare de reconciliere din partea „fiului mijlociu”, care încearc s î i în eleag i, mai mult, s î i ierte tat l pentru capcana în care au c zut i al i intelectuali occidentali: admira ia, vreme de cincisprezece ani, pentru Uniunea Sovietic . Pe lâng acestea, se remarc i un subcapitol intitulat „Începuturile c ut rii buneicuviiin e” (termen oarecum similar cu bunul-sim istoric), în care Amis accentueaz lipsa de con tinentizare a ororilor comuniste, în raport cu victimele nazismului, subliniind faptul c Auschwitz i Belsen sunt cunoscute publicului larg, în vreme ce „nimeni nu tie de Vorkuta i Solove k” (p. 296), i c „nimeni nu tie de cele 6 milioane ale Terorii prin Foamete” (p. 296).

Koba cel cumplit: Râsul i cele Dou zeci de Milioane poate fi în eles ca o manifestare a bunului-sim istoric, prin care scriitorul britanic condamn cu fermitate i demasc abuzurile, cruzimea i ipocrizia liderilor sovietici care au creat ceea ce el nume te „o fars neagr ” (p. 298). Demersul lui Martin Amis este unul de recuperare i p strare în memoria colectiv a traumelor cauzate de comunism, denun ând capriciile psihotice ale unui regim bazat pe crim , teroare i, nu în ultimul rând, minciun : „Dictatura proletariatului a fost o minciun . *Tovar e* a fost o minciun . Revolu ia a fost o minciun ”.

¹ Trad. Radu Paraschivescu, Bucure ti: Pandora Publishing, 2021.

Întoarcerea acasă a baronului Wenckheim

László KRASZNAHORKAI

Celebru romancier și scenarist maghiar, binecunoscut publicului pentru romanele sale distopice și solicitante, adesea etichetate drept postmoderne, s-a născut la 5 ianuarie 1954, la Gyula, în Ungaria. După finalizarea studiilor universitare, Krasznahorkai s-a susținut ca autor independent. În 1985, romanul său de debut *Sátántangó* (apărut în limba română la editura Curtea Veche, 2012, în traducerea Aneimaria Pop) a avut un mare succes, ajungând imediat în prim-planul vieții literare maghiare. A scris numeroase scenarii de film bazate pe romanele sale, regizorul Béla Tarr reușind de fiecare

dat o capodoperă cinematografică. Amintim doar cele mai cunoscute: *Damna iune* (1988), *Sátántangó* (1994, distins cu *Prix de l'Age d'Or*), *Werkmeister Harmonies* (1997-2001) și *Calul din Torino* (2011, distins cu *Ursul de argint* și premiul FIPRESCI).

László Krasznahorkai a fost onorat cu nenumărate premii literare, printre care cel mai înalt premiu al statului maghiar, Premiul Kossuth, obținând și Premiul Internațional Man Booker pentru opera sa tradusă în limba engleză.

Într-o zi, i-a ridicat iar halba de bere pentru a sorbi ultima înghițitură, dar la jumătatea gestului mâna i-a încremenit în aer, la fel ca încremenirea lui cealaltă, toți cei doi zeci de ani, de la Totó până la Dji-Ti, a încremenit până în imaginea de pe ecranul televizorului montat sus, în colț, i-o dată cu asta a amuțit și sonorul, în Biker pentru o clipă a încremenit totul, mâna barmanului în aer, cu o bancnotă de o mie în ea, în timp ce se apropia de sertarul de la casă, spuma de pe berile din halbe și bulele de aer ce urcau spre suprafața și petele de lumină de pe urmele circulare luate de halbe pe tejghea, totul a stat locului ca într-un îngheț subit, pentru o clipă însă și viața a stat locului la Biker, de parcă ea, această clipă, s-ar fi scindat – de parcă o spaimă obscură, severă și atroce ar fi ieșit de undeva, perturbând întreaga existență, și toată lumea se uita în sus la ecranul televizorului, în căutarea unei explicații, caci de unde această spaimă obscură, severă și atroce, dar acolo sus nu era nimic, imaginea stătea încremenită pe ecran, dar ei continuau să se uite-n sus, și nimeni și

nimic nu știa ce va urma.

În același timp, cu Marika, cu Irén, cu primarul și viceprimarul, cu secretara-ef, cu șeful Serviciilor Comunitare, cu medicul de familie și cu domnișoara Dora și cu barmani și cu întregul cor de femei, cu dirijor și tot, și cu stafful de la televiziune cu tot cu reporterii, dar și cu vânzătorii de la magazinul de pânzeturi și cu Ibolykă neni și cu grădinarul și cu cei patru cai în ham și pe jumătate și cu rândușii care nu-și făcuseră treaba, ba chiar și cu domnul Profesor fugind și cu linzerul cu grilaj, cu toți și toate s-a întâmplat ceva, și pe deasupra fix în aceeași clipă, pentru că aceeași clipă s-a scindat pretutindeni în oraș, totul a încremenit, a paralizat de spaimă, din cauza unei terori care a suflat peste oraș ca un vânt și, cu toate că nimeni nu și-a pierdut mințile, spaima care și-a cuprins pe toți era irezistibilă și toată lumea se uita în sus, căutând o explicație, însă nu exista nicio explicație, numai frică, o frică în stare pură, frica de ceva necunoscut, și nimeni și nimic nu știa ce urmează.

Nici cei care văzuseră ceva nu s-au putut lăsa să spună nimic, pentru că nu-și dăduseră seama că au văzut un lucru în cunoștința elementară și în interpretarea elementară indispensabilă pentru a înțelege cine sunt și ce caută aici, pentru că erau unii care au văzut apariția convoiului atunci când, venind dinspre Békéscsaba, a ajuns la intrarea în oraș, și erau unii pe care priveliștea și-a surprins la Groapa-Lenon, și desigur au fost unii care, în ciuda vremii nefavorabile, tocmai se aflau acolo când, înconjurat de o mulțime de barbieri, a coborât în piața centrală și s-a uitat în jur, s-a uita și unii care au zărit convoiul de lângă gardul Spitalului, și unii care atunci când au trecut pe lângă cimitirul Duhului Sfânt și tabla indicatoare din sud-est, de la ieșirea din oraș, îndreptându-se spre punctul de frontieră, într-un cuvânt au fost mai mulți care s-au intersectat cu acest uluitor convoi de mașini, care și-au văzut, care au văzut mulțimea de barbieri, poate chiar și pe el, însă nimeni n-a înțeles nimic din toate astea, pentru că nimeni n-avea habar ce-i asta, de unde vine, încotro se îndreaptă și de ce, acest coloz de mașini era atât de fantomatic, glisând de-a curmezișul orașului și prin toate evenimentele de aici, de parcă acest glissando nici n-ar fi avut loc, fie și dac nimeni nuia dintre martori nu-i venea să creadă că nu va fi fost aici, dar nici că va fi fost, fiindcă nu puteau să creadă, și mai ales să spună, că au văzut ceea ce au văzut, pentru că s-ar putea să nu fi văzut nimic, în timp ce era imposibil să nu fi văzut ceea ce era într-adevăr posibil să nici nu fi văzut, oricum cei care tocmai se aflau pe străzi n-ar fi recunoscut nicio marcă de mașină, în cazul în care ar fi avut curajul să recunoască faptul că le-a zărit macar, deoarece aceste mașini erau imposibil de identificat, caci nu se putea spune că n-au fost nici mercedes-uri, nici bmw-uri, nici rolls-royce-uri, nici bentley-uri, dar în același timp nici că ar fi fost mercedes-uri, bmw-uri, rolls-royce-uri sau bentley-uri, se putea spune doar că mulțimea asta infinită de vehicule semna mai degrabă cu o oaste extraterestră decât cu un adevărat convoi de mașini, și că au traversat orașul în mare viteză, însă nimeni n-a spus nimic, nici macar acea persoană care și-a văzut coborând în piața centrală pe cel în jurul căruia, încă dinainte de-a coborî, o ceață de barbieri și-a început să se agite și să acioneze, iar el nu făcea decât să stea acolo nemișcat, în timp ce toți ceilalți din preajma lui, cu chipurile încremenite în severitate și cu o precizie extremă, făceau ceva, numai că nimic din ceea ce făceau n-avea sens, nici în detaliu, nici în ansamblu, deși în mod sigur trebuia să aibă, pentru că trebuia să aibă, numai că nimeni nu era în stare să înțeleagă care e sensul și nici motivul pentru care unul și altul și al treilea și așa mai departe, până la al o sutălea, acționau, căt despre cel în jurul căruia se produsese atâtea agitații, el n-a făcut nimic, cei care au văzut, și n-au fost mulți, au văzut doar că fața lui era rigidă și foarte serioasă și foarte severă și foarte... *nerbd toare*, aceștia, care apoi au ne-

gat vehement că și-ar fi văzut în piața centrală, aveau impresia că el, împreună cu această oaste fără număr, călătorește într-o chestiune deosebit de importantă, căci da, totul pare că și cum la debutul clipei amintite, prin oraș ar fi defilat o întreagă armată, făcându-se nevăzută după scurgerea acelei clipe, în numele acestei chestiuni absolut necunoscute, dar deosebit de importante, asta ar fi putut să creadă cei care au văzut câte ceva și care din acel moment n-au mai vorbit niciodată despre asta, ba, cei mai norocoși au uitat totul pentru totdeauna, ceea ce era lesne de înțeles, când s-a terminat, s-a terminat de parcă nici n-ar fi fost, de parcă ar fi fost doar un vis urât, un coșmar, o crampe nervoasă, un gol în memorie, astfel ar fi interpretat ei dacă n-ar fi uitat, însă au uitat aproape cu toții, pentru că erau complet depășiți de acea defilare incredibilă, cu toate că au presupus că acestea erau lucruri minore, cel mai greu au suportat schimbările care au avut loc, nemaivădând încredere cum aveau de obicei nici macar în propriul lor discernământ, căci clipa aceea scindată, în care viața a stat locului, a existat într-adevăr, a stat locului într-un mod absolut, dar absolut inexplicabil, de exemplu dacă în buclă tocmai atunci era deschis un robinet, apă pură și simplă s-a oprit din curgere, dacă cineva tocmai rupea, de furie, o factură de apă, fiind considerat nesimțit de mare, ruperea s-a oprit, însă ceea ce și-a ocat profund pe majoritatea celor care fuseseră afară a fost ploaia, pentru că și ea s-a oprit, ploaia pură și simplă s-a oprit din plouat, picăturile au încremenit în aer, mai sus sau mai jos, în clipa aceea, mii și zeci de mii și sute de mii de picături de ploaie au rămas suspendate între cer și pământ, și tot așa și-a oprit și vântul, n-a încetat să bată, și s-a oprit într-un punct, a fost pură și simplă halucinant, și bineînțeles că nimeni nu-i venea să creadă ochilor, iar dacă în mintea lor a mai rămas ceva din cele întâmplate și *după*, asta n-a fost decât spaima, o spaimă care doar și-i amintea de spaima anterioară, spaimă și amintirea spaimelor, ambele la fel de tulburătoare, însă o asemenea spaimă ca aceea, cea dintâi, nu trăsese încă nimeni, niciodată, nici n-ar fi avut cum, ea fiind atât de adânc, ancestrală și devastatoare, nu semnă cu nicio spaimă trăsătoare, cu nimic din ceea ce oamenii și lucrurile și-ar fi putut imagina sau susporta vreodată, caci nu era o spaimă mortală, o groază, având o cauză cunoscută sau necunoscută, nu, în acest caz n-a existat cauză și nici cuvânt care s-o definească, și nu era o proiecție a răului în sine, ci mai degrabă o spaimă prin care fiind ele și lucrurile aflate sub puterea ei sunt cuprinse de o admirație, o venerare plină de ardore, însă umilitoare, a lui, a celui din centrul tuturor acestor întâmplări, fiindcă toți cei care și-au văzut sau și-au simțit prezența în piața centrală nu puteau decât să-l admire și iar să-l admire, atât de inexprimabil de înfricoșător era, însă într-un fel care și-a făcut pe oameni să-i dorească să se arunce cu plăcere la picioarele sale, după cum și-au aruncat prin această admirație și venerare, caci fiecare fiind și fiecare lucru, orice proces și orice altceva care urma să existe au fost captivate de marea și de grandiozitatea incredibilă, monumentală și de neconceput pe care o emana, caci în clipa aceea – și mai ales asta au vrut, și au fost capabili, și-i tearg pentru totdeauna din memorie –, orice și oricine și-ar fi dorit, iar această dorință de dăruire a fost cea mai insuportabilă pentru ființele și lucrurile deopotrivă, pentru că obiectul acestei admirații, a acestei idolatrii și încântării, a acestei dorințe de dăruire, focarul acestui obiect, esența, miezul aceluia care a coborât în piața centrală, uitându-se în jur cu privirea lui plictisită și moartă, și urcând repede înapoi în vehicul, de parcă ar fi fost tare grăbit, pentru că nu-l interesa nici orașul, nici întâmplările de aici, miezul aceluia era rău – rău, bolnav și omnipotent.

Apoi clipa s-a încheiat și o altă clipă a început, iar Marika a intrat în studioul de televiziune (...)

Fragment din romanul în curs de apariție la Editura TREI

Traducere din limba maghiară de Ildikó GÁBOS-FOARȚĂ

Poeme de Eugen Bunaru

Ipoteze privind moartea poemului

Într-o bună zi spre zori se va constata (nu se va mai ști de către cine, faptul va rămâne definitiv o enigmă), se va constata pur și simplu decesul poemului. Cei câțiva martori sosiți ulterior la fața locului vor da – potrivit uzanțelor – declarațiile de rigoare din care va reieși că moartea va fi fost (pare-se) naturală. Se vor exclude, deci, pe moment, sinuciderea și crima, pe scurt, vor fi eliminate (din rațiuni ecologist-umanitare) variantele morbide, antecedentele neguroase, posibil acuzatoare. Dubioasă chestiune, după unii, semnificativ va fi, după vorbele altora, că poemul va mirosi mai degrabă a tăcere decât a moarte. Mai exact: va mirosi a plante infime de primăvară – ghiocci brândușe toporași viorele. Despre autorul poemului (zice-i-se pe șleau poetul) se vor ști și mai puține... De aceea, vertiginos, vor începe să zburde prin urbe zvonurile - spre seară se va șopti, tot mai insistent, mai fără perdea, că el, poetul, ar fi trăit în concubinaj, de un amar de ani, cu propriul lui poem, că între ei fusese o relație nelegitimă, mai mult: o relație in-ces-tuoasă! și mai ales – vor susține vehement voci autorizate – va fi fiind deja și el, poetul, de-acum, praf și pulbere, eventual o geană de neant sclipind orbitor în cavoul unui vers.

***

Te căutam într-o carte undeva printre cuvinte și flori ce străluceau ca niște organe. Odată demult îți dăruisem și eu în joacă un vers (teribil și tandru) ceva de genul: *tu aveai burta până la cer*. Tocmai începusem să scriu că toată viața e o amintire – maternă – și că trăim doar ca să uităm și să ne amintim dar mai ales invers: ne amintim ca să trăim. Oricum eu îmi întrezăream mereu poemele noaptea spre dimineață atunci când un fel de gheară secretă își pregătea undeva în pieptul meu sărutarea de grație și moartea se anunța insidios doar ca o viitoare ispitoare colegă de generație.

***

E noapte perfectă rotundă. ca o minge din copilărie. în bucătărie persistă mirosuri de vase adunate în chiuvetă și încă un fir miraculos din mireasma lumânării aprinse la geam în noaptea pandemică a Învierii îți dilată halucinant nările. și iată noaptea te recunoaște ca pe unul de-al ei. te recunosc pereții cu zvâcnul lor vertical între care nu poți să distingă decât o liniște țiuitoare. Afară ploaia de toamnă (e primăvară în toi) perseverând în monotonia ei bacoviană proiectează un luciul negru intens asupra asfaltului și mașinilor încremenite în parcare. Și iată noaptea te recunoaște ca pe unul de-al ei. Și totuși în preajmă pândește o tandră trădare ce-ți coboară pleoapele. îți închide lent ochii fericiți de apropierea iminentă a dimineții.

Cartea

Lui P.S.

E ziua mondială a poeziei. tocmai cauți cu disperare conștiințioasă (raft după raft, cotor după cotor) cartea poetului. Cineva te sună insistent pe celular apoi vocea din eter îți dă vestea: a murit poetul. *Dumnezeu să-l ierte!* îți auzi glasul străin mumificat. *Să-l odihnească-n pace!* adaugi sau îți năucit. (da, așa se spune în astfel de momente fără ieșire...). Apoi taci. Tăceți. Și tu și celălalt. Vă luați la revedere. Și iarăși te pui pe căutat. Cauți furibund cartea poetului invocî ajutorul suprem îl rogi pe bunul Dumnezeu să-ți lumineze căutarea să-ți îndrume ochii. Îi uitaseși titlul. Îți aminteai vag coperta: neagră stropită cu puncte în roșu. Și parcă puțin alb. Era acolo un poem despre un lan de porumb foșnind undeva la marginea orașelului de la capătul țării și despre o femeie tânără cu pulpele albe pe care o privea cu jind grănicerul din ghereta lui atârnată de cer. Ai căutat până după miezul nopții dar n-ai găsit cartea. În final ai adormit cu gândul (linișitor? nelinișitor?) că poetul și-o va dăruia din nou la prima întâlnire cu zâmbetul lui bun și cald. De poet și de om.

***

Bat clopote în Piața Unirii. amurg arhaic. seară de sfârșit de mai. ajun de Rusalii. o mireasă și un mire fac selfi în fața grupului statuar

cu Sfântul Nepomuk. rochia miresei strălucește feeric în valuri sub bătaia ultimelor raze care cad demențial din stânga pe fațada bisericii romano-catolice. vizavi, adolescentul drogat gesticulează obscen hohotește în fața unor imagini ce rulează violent doar pe ecranul minții sale. În jur terase – lumea multicoloră: băieți și fete își consumă clipele lor spumante de fericire epicureică. Pudelul domnișoarei în roz se zbenguie printre picioare zvelte bronzate înoată de-a dreptul în trifoiul ce se bucură și el după ploaia de ieri de o boare călduță care-l tot respiră fără odihnă în stânga și-n dreapta.

***

Să treci peste un pod subțire înfășurat în ceața dimineții să nu știi să nu-ți pese încotro te vor duce pașii să treci zvelt biciuit de sângele ce încă îți arde ager adolescentin în vene să treci auzindu-ți doar respirarea albă ușor fantomatică aceeași dintotdeauna să treci podul subțire ca într-o amintire pietrificată în aer înrobbit de-o fericire secretă fără înțeles fără cuvinte trăită în însăși secunda misterioasă a trecerii pe malul celălalt unde par să te aștepte binevestitori în ceața dimineții plopii subțiri încă neclari ai zilei de ieri și să strigi lăuntric din răspuțeri: clipă, oprește-te!

***

E o înserare ce-ți inspiră milă. pari un sol extraterestru rătăcit în chiar buricul cartierului tău din copilărie. ici-colo dispar după colțuri siluete cețoase scoțând scurte șuierături de făpturi troglodite. rezști printr-o spaimă țesută din umbre și clipe bătute deja în negrul nopții de antracit ce pare s-ascundă sclipățul unei arme secrete. umbli pe străzi cu mâini și picioare îngropate în tăcere și noaptea însăși devine deodată un poem de frontieră din care oricât de învins privești moartea ori dimineața în ochi – ca un copil fantasmatic tocmai ieșit din canal – fără să știi asta.

Dans în labirint

Pia BRÎNZEU

Finalist în lupta pentru premiul Pulitzer din 2020 cu romanul *Casa Olandez*¹, Ann Patchett este autoarea altor apte volume de proză, traduse în peste treizeci de limbi și dominând în lista celor best-seller a *New York Times*, *Guardian*, *Daily Telegraph* și *Sunday Times*. Ultimul ei roman este povestea lui Cyril Conroy, un investitor îmbogățit prin afaceri imobiliare. E spus de fiul său, Danny, și se întinde pe cinci decenii, fascinând cititorul nu numai prin destinul eroilor săi, ci și prin clădirea unde trăiesc: un conac construit de un cuplu olandez în anul 1922 într-una din suburbiile orașului Philadelphia. Cumpărat după două decenii de Cyril Conroy, prăsit și plin de rațiuni, Casa Olandez impresionează totuși cu numeroasele ei încăperi și o sală de bal la etajul trei.

Istoria casei e complicată, adăpostind-o, parțial, pe cea a Americii tuturor naționalităților și a tuturor posibilităților. Cu precizie a celor care știu dansa în labirint și nu se pierd atunci când sunt alungați din el, și a cum se va întâmpla cu mai tinerii Conroy.

Ann Patchett

Cyriul iubește casele ca pe niște animale de companie și cumpără conacul pentru soția sa, Elna. Ea nu e deloc încântată: totul e prea ornamentat, prea serios, prea „olandez”. Nu suportă oglizile uriașe și decorurile somptuoase, fațada de sticlă și ferestrele largi, care dezvăluie privitorilor din exterior tot ceea ce se petrece în interior. Simte că aici nu poate crește: devine tot mai slab și mai palid pe zi ce trece. Nu are altă scăpare decât să fugă departe, cât mai departe: până în India. Pretextul este răturis și s-a ajutat oamenii săraci, chiar dacă, pentru asta, va trebui să-și abandoneze copiii, pe Danny și pe sora lui Maeve, și să supună unor traume ce nu-și vor găsi alinare decât la sfârșit, când se va întoarce și va fi iertat. Iertat, pentru că, totuși, este o Maica Teresa, chiar dacă una mai altfel, de tip american.

Spre deosebire de ea, a doua soție a lui Cyril, Andrea, admiră Casa Olandez și o iubește: i se pare o operă de artă. Romanul începe chiar cu momentul în care ajunge să o descopere, fiind invitat de Cyril pentru prima dată la el acasă. Andrea rămâne cu ochii ațintiți la portretele fotitelor proprietari, „cu chipurile lor severe și neatrăgătoare”, și a cum este, de fapt, și al ei. După ce va ajunge soția lui Cyril, va deveni o prezență aspră pentru cei din jur și ne va face să înțelegem răturisirea lui Ann Patchett, făcută sub influența romancierii Zadie Smith: un roman autobiografic nu se referă la ce s-a întâmplat în viața ei, ci la ceea ce și-e teamă să-și

putut întâmpla. De aceea decide și Patchett să scrie despre o mamă vitregă nesuferită, și a cum n-ar fi vrut ea să ajungă niciodată. Este materia din *Cena reasă* și *Alba-ca-Zăpada*, o comparație adesea propusă de recenzenții romanului, după cum, tot ei, îi compară pe cei doi copii ai lui Cyril cu Hânsel și Gretel.

Chiar și soția lui Danny se va mira peste ani: „Sunteți ca Hânsel și Gretel. Mergeți înainte prin codrul întunecat înându-vă de mână, chiar dacă nu mai sunteți niște copii.” Iată cum se pot suprapune *Cena reasă* și *Alba-ca-Zăpada* pe Hânsel și Gretel, un amestec prea evident în roman ca să nu-l coboare la nivelul unui basm. Ai nevoie de *guts*, de stomac, ca să scrii un basm în ziua de azi, afirmă binevoitorul unul din comentarii romanului. Din fericire, Patchett, care admite și ea că personajele par să apară în unui basm, e suficient de talentată ca să ridice saga acestei familii mult mai sus, nuanțând-o dincolo de o simplă melodramă prin obsesiile, sacrificiul și loialitatea personajelor. Mai ales cele ale lui Frit-Frumos, adică ale lui Danny, cu suferințele și încăpățânările sale de tot felul.

Copiii lui Cyril suferă de mici: plecarea Enei, atacul de cord și moartea tatălui, alungarea din Casa Olandez, devenit un infernal conflictelor, sunt momentele crude ale destinului. Ceașurile bucuriei au trecut și intensitatea confruntărilor du-mănoase îi obligă pe copii să se întoarcă unul spre celălalt. Astfel, sora cu opt ani mai mare, inteligentă și descurcărească, devine mama lui Danny. Iubirea pentru ea rămâne mai puternică decât cea pentru oricare altă femeie și, împreună, se vor înălța și vor coborî pe roata destinului, vor avea, nu vor avea și iar și vor avea bani, luptându-se îndârjit până la final. Unde au parte de un happy-end satisfăcător. Casa Olandez e recâștigată.

Mult timp după ce Andrea i-a gonit, amândoi frații nu pot decât să se așeze în fața clădirii, admirând-o de departe și transformând-o în altceva decât domiciliul lor: un culoar deschis spre înțelegerea trecutului. Ritualul îi apropie și îi animă, de parcă sta în afara conacului este mai ispititor decât a trăi în untrul lui. Orele petrecute în mașină, cu țigările fumate de Maeve și întrebările încordate puse de Danny, încearcă să lămurească marele mister: e posibil să înțelegem corect trecutul dacă îi suprapunem mereu momentele prezente? Trecutul și prezentul se învârt unul în jurul celuilalt, oferind fragmente de poveste pe sărite, ca un mozaic neuniform, dar perfect încheiat: textul e clar și solid, iar geometria lui severă și potrivită. Se aseamănă Casei Olandeze: nu are rotunjimi. Privirea avidă a cititorului ar vrea să surprindă toate colțurile vătămătoare, toate locurile neafericite ale disconfortului și suferințelor provocate și celorlalți eroi, dar nu își oferă prea multe dincolo de ghemul amintirilor lui Danny și Maeve.

Poate cititorul e nemulțumit și de mai-nimicul unor biografii cu o certă potențialitate narativă, cum sunt viețile celor două mame. Dar ele nu îi par autoarei necesare și rămân inodore, incolore: ambele mame, și cea bună, dar absentă, și cea rea, dar prezentă, sunt înlocuite de Maeve, sora-mamă, care se conturează încet, încet ca eroina principală a romanului. Așa cum măturisite Danny e tre sfârșitul romanului, povestea surorii lui e singura pe care a vrut, de fapt, să o spună. Doar prin ochii și o vedem pe Maeve: e descrisă întâi cu vocea unui copil frăged, apoi cu cea a adolescentului și a omului matur. La toate vârstele, Danny o iubește și o admiră. Este protectorul lui, chiar dacă ea nu are nici un protector, este matca, matricea, regina. O personalitate surprinzătoare, plasată adânc în epoca pe care o reprezintă.

De fapt, ea e starul romanului: un portret complex al identității feminine moderne, iradiind de sub platoșa ei de soră și pseudo-mamă. De aceea, probabil, e anulată viața ei sexuală: Maeve alege un dulce prizonierat al castității, de unde nu mai vrea să iasă. Preferă să rămână doar „în propriul paradis al amintirilor”, un amestec subtil de precizie și visare. Soția lui Danny observă și ea iritat: „Nu vreau mai săturați odată de răscolit trecutul?”

Nostalgia obsesivă ale celor doi frați sunt cele care îi îndeamnă să se oprească adeseori în fața casei, cultivând, din exterior, o retorică a interiorității. Odată ajuns student, Danny nu mai vrea să-și piardă timpul

„stând în fața casei leia afurisite, dar, până la urmă, tot acolo ajungeam: precum rândunelele, precum somonii, eram captivi obiceiurilor noastre de viață migratoare. Ne prefăceam spunându-ne că am pierdut doar casa, nu pe mama, nu pe tata.” Deși crede că va fi condamnat pentru tot restul vieții să stea în mână parcat în fața Casei Olandeze, viața îl răsplătește și ajunge din nou în untrul ei. Iar după moartea Andreei, va fi salvat de fiica lui Danny, May, o variantă mai tânără a lui Maeve, care îi simte aici rădăcinile spirituale și se opune demolării ei.

Romanul e un thriller și, în același timp, o reușită poveste detectivă: psihologiile subtile ale celor doi eroi principali luptă nu numai cu mama vitregă, ci și cu un adevărat hot rățos se ascund cât mai mult de ei. Chiar și personajele secundare, precum slugile Casei Olandeze, sunt prinse în acest joc. Ele au o altă variantă despre tot ce s-a întâmplat, despre relațiile tensionate din familie, cu efectele lor nefericite și îndelungate. Surorile Jocelyn și Sandy sau doica ajunsă amanta tatălui o admiră pe mama adevărată, ceea ce copiii nu înțeleg decât atunci când ea apare din nou în viața lor. Iar când o face, o va lua sub protecția ei pe Andrea, suferind de demență, și a să se vor putea întoarce cu toții împreună în Casa Olandez.

Tot datorită mamei, Maeve trăiește cele mai fericite zile din viața ei afectată de repetate atacuri cardiace. Femeile fac o echipă bună, unde Danny nu-i mai află locul. Masculinitatea lui încemenește din nou, paralizând sub semnul unei feminități prea puternice. Pierdut în singurătate, Danny îi neglijează copiii. Nu e de mirare atunci că soția lui n-o iubește pe Maeve, deși o acceptă pe mama reînțorsă neașteptat, pe care Danny tot vrea să o ierte și nu prea reușește. Iată cum se poartă nesfârșite războaie între cei mai apropiați membri ai familiei, cu suferințele lor triviale și între pereții Casei Olandeze, și în afara ei. De aceea, Danny încearcă să scape cumpărând alte case și oferindu-le cadou soției lui. Fără succes însă, deoarece ea repetă atitudinea Enei: nu-i place casa unde locuiește, nu-l înțelege pe Danny cu frisoanele sale de încântare în fața diverselor clădiri, nu-i încurajează speculațiile financiare.

Romanul lui Ann Patchett a mai fost lăudat și pentru umorul său cald, dialogurile firești, realismul și melancolic, onestitatea naratorului și, în fine, aluziile intertextuale, bogat nuanțate. Toate ajută pe autoare să ne învluie cu tandre și să ne uimească prin spiritul ei reflexiv, oarecum filozofic. Direcțiile narative sunt și ele clare, poate chiar demodate, fără subterfugii artificiale, dar proza simplă și dezvăluie ușor structura de adâncime, meticolos constituită.

De aceea, ai o problemă atunci când vrei să alegi un citat: nu îl poți scoate ușor din context. El construiește etaje, precum o cameră în Casa Olandeză, și nu spune prea multe singur. Structura contează, linia narativă, și micile ei contorsionări, micile volute în timp, adeseori ironice. Iar stilul zvelt și dezinvolt face romanul plăcut, *enjoyable*, ilustrând versul lui Voltaire: *Paradisul este aici unde sunt eu acum*. Eu, adică cititorul scufundat în text pentru o scurtă eternitate.

Cine câștigă și cine pierde în roman? Nu avem parte de judecăți ferme și poziții clare. Totul se răstoarnă: mama vitregă, cea bogată, îmbătrânită și urâtă, mama reînțorsă din India recâștigă dragostea copiilor prăsiți și, iar aceștia vor înțelege că totul depinde de felul cum îi deschid inima spre împăcare și iertare. Într-o lume în care nimic nu e sigur, în care depinzi doar de inima ta, trebuie să accepți ceea ce ne învață noua generație, copiii lui Danny: să iertăm și să fim plini de compasiune. Câștigăm doar dacă privim înapoi cu recunoștință, dacă înțelegem de ce am pierdut fațada de alții, dacă acceptăm firesc și victoriile, și înfrângerile, și mai ales, trecerea timpului, care le construiește și le demolează pe toate. Aproape pe toate: Casa Olandeză a rezistat. În clădirile în care trăim noi o vor face la fel, dacă timșvals m cu iubire și compasiune prin odăile lor.

¹ Ann Patchett, *Casa Olandez*, București, Humanitas Fiction, 2019, 351 p.

Opera tempore viroso. MMXXI

Dan NEGRESCU

Neutralitatea raională a latinei mă face corect, neputând fi acuzat de plagierea vreunui titlu precum *Dragostea în vremea holerei*; deci în cazul de față, în traducere, *Opera în vremea virusului. 2021.*

2020 începea firesc și triumfal cu *Mozartwoche* la Salzburg, oferindu-ne în scurt timp o înregistrare superlativ (și tehnic) a oratorului *Der Messias* a lui Haedel în varianta uorgermanizată a lui Amadeus, cu strălucitorul tenor mozartian Richard Croft, în regia subtilului Robert Wilson, cu *Les Musiciens du Louvre* „patronași” invariabil de Mark Minkowsky, totul firesc în *Haus für Mozart*, caci 27 ianuarie e ziua în care „s-a născut o minune de la Dumnezeu”, cum spunea tatăl noului scutului Wolfgang. 2021 începe însă tot la Salzburg sub semnul necrutului virus, de data aceasta cu specificarea din timp: fără participare directă. Cunoscutul director al sptmâinii mozartiene, tenorul Rolando Villazon, pune totuși manifestarea sub o deviză pe care nici virusul nu o poate „contrazice”: *Mozart lebt. (Mozart trăiește).*

Inițiativa directorului muzical de a contracara maleficul virus probează îndubitabil deviza citată: mulțumit tehnicii digitalizate, am putut urmări artiștii lirici și instrumentiștii din cele mai diverse părți ale lumii, dar și câteva concerte din sala *Mozarteum. Wiener Philharmoniker*, profesioniștii dintotdeauna, au acompaniat-o pe continuu strălucitoarea Cecilia Bartoli, dar și pe alii căiva. Se anunță deja un 2022 cu speranță că va fi în vremea normalității.

Rămânând la Salzburg, dar câteva luni mai târziu (iulie-august), observăm cu satisfacție că ordinea austriaco-germană își arată consecințele: avem spectacole cu public, cu respectarea severă însă a regulilor anti-pandemice. O distinsă și înfocată melomană îmi relatează că, nerezistând tentației, a mers la festivalul de la Salzburg: trebuia obligatoriu să fie cu cel puțin o oră înainte de începerea spectacolului spre a fi verificat în amănunt. A dominat, firesc, Mozart: un *Don Giovanni* dirijat de greco-rusul sau ruso-greul, cum doriți, Teodor Currentzis, cu a sa mereu inovatoare (datorită lui!) orchestră *MusicaAeterna*. Remarcabil și un spectacol *Così fan tutte* pregătit de regizorul Christof Loy încă pentru 2020, prescurtat în condiții pandemice, dar tot Mozart, cu două interprete de anvergură, Marianne Crebassa și uluitoarea Elsa Dreisig (29 de ani) într-o binemeritat ascensiune.

De adăugat că, dacă regizorul e german, sponsorizarea, deloc de neglijată, a fost prin Bank of America, adevărul constant o mai veche cugetare a românului Victor Eftimiu, după care pentru un spectacol perfect e nevoie și de bani americani. Au mai fost și Haendel și Berlioz. Un spectacol deosebit a fost și *Tosca* cu Nettekbo și Ludovic Tézier, un *amator*, iubitor deci, mozartian și vizual desigur, totul în regia mereu surprinzătorului în bine Michael Sturminger. Mai puțin în Cavaradossi în persoana lui Yusuf (Eivazov), dar asta e, perfecțiunea și la Dumnezeu.

Că să încheiem cu marile festivaluri în vremea virusului, să trecem Canalul în Brexita, la Glyndebourne. O premieră verdiană cu *Luiza Miller*; în regia aceluiași Christof Loy. Apoi o *Traviata* și un *Rinaldo*, cu rusoaica Kristina Mkhitarian și americanul Charles Castronovo (dacă asta contează, naționalitatea adică, specificată în program). Am avut și ceva Janacek, dar directorul muzical Robin Ticciati, un *amator*, iubitor deci, mozartian a inclus și „mult iubita *Così fan tutte*”, după cum se specifică în prezentare. În rest, același tipic: consacrați, mai în etate sau nu, și tineri în ascensiune. Deși cu locuri limitate, festivalul britanic nu se dezmințe: picnic-ul în aer liber durează ca întotdeauna 90 de minute. S-au făcut și cereri pentru donații, având în vedere dezastrul financiar din anul trecut când festivalul a fost suspendat; mai puțin în atenția anti-virale, deși primul spectacol a avut loc în 20 mai. Ce a urmat se știe: un nou val.

Trecând la marile teatre de operă, nu vom traversa oceanul cu niciun mijloc, dat fiind că distinsul manager general al Met, Peter Gelb, cu vâdit și sincer regret anunță din toamna lui 2020 că întreaga stagiune 2020-2021 se suspendă din motive cunoscute. Dar, pentru că durerea melomanilor s-a fiatenuat, anunțăm programul pentru 2021-2022. Paranoia corectitudinii cu totul străină de marea artă cuprinde însă și spectacolul operistic (cert, nu la inițiativa lui Gelb!), astfel că se reia totul în 27 septembrie 2021 cu *Fire Shut Up in My Bones*, prima operă a unui *Black composer* (aici corectitudinea lasă de dorit, trebuia spus „de culoare”, sau „colorat”), pe nume Terence Blanchard, un trompetist din Louisiana. În rest, toate numele mari de compozitori interpretați de artiști de prim mână — ar

fi nevoie de jumătate din paginile acestei reviste pentru a le nominaliza.

Cu câțiva ani în urmă, bunul meu prieten meloman, trecut pe la Met, ca spectator desigur, mi-a adus un caiet-program al instituției muzicale: avea aproximativ 140 de pagini. Din acestea — subliniez — cam 50 cuprindeau numele sponsorilor din anul respectiv, de la firme gigant (donații de 10 [zece] milioane de dolari), până la persoane „fizice”, melomani modești cu donații de 10-20 de mii. Un amănunt care explică revenirea în forță în actuala stagiune Metropolitană, și, precis și pe viitor.

Revenind în Europa, observăm că amintita tulburare mentală e prezentă și aici. Teatrele sunt închise din iarnă, dar la Opéra National de Paris se (o)pune în scenă *Aida* (desigur fără public, ceea ce a fost bine, dar cu o distribuție de excepție), cu personaje-marionet în prim plan. Adică fiecare interpret avea în față o marionetă mare, hidoasă, caci în „concepția” cam maladivă a unei anume Lotte de Beer, astfel ar trebui văzut Verdi. Spun gurile informate că din 2022 va fi directoare la *Vienna Volksoper*. Nu trebuie să ne mire ce va urma. Desigur, rămâne în continuare întrebarea de unde

concerte și recitaluri de pe scenă.

La Viena, Opera de Stat a avut un program prudent, din motivele cunoscute. Din toamnă, însă, pare să revină la oarecare normalitate, alternând spectacolele de operă și balet cu recitaluri solistice, dintre care se remarcă cele ale Elinei Garan. E de remarcat că, anul acesta, și la Salzburg, și la Viena biletele au devenit mai „accesibile”. Invitațiile nu se lasă a teptate, inclusiv pentru melomanii români. Dacă sunt în regulă vaccinal.

La Sankt Petersburg, la *Mariinski*, chiar în absența lui Valery Gergiev, directorul și la Filarmonica din München pentru următorii ani, în primul rând virusul a dus la închiderea temporară. Din toamnă, se încearcă reluarea activității cu reguli foarte stricte: mască (inclusiv orchestra), dezinfectare, distanțare. Se anunță, printre altele, o splendidă punere în scenă cu *Fântâna din Bakisarai*, în 27 octombrie (evident, public limitat numeric).

La Bolshoi, în Moscova, venirea lui Tugan Sokhiev la bagheta principală a confirmat mai mult calitatea superlativă a instituției. În ciuda situației pandemice dramatice, cu măsurile severe de rigoare (nu e exclusă intrarea în *on line*) se anunță o stagiune începând din octombrie

Secvență din *Così fan Tutte*, de Mozart, la Glyndebourne, 2021

idea că un regizor trebuie să fie Dumnezeu pe scenă? În rest, din septembrie, s-au reluat spectacolele și la *Garnier* și la *Bastille* (opera, desigur, deși n-ar strica și un penitenciar-azil pentru cei care își bat joc, fie și involuntar, de operă), dominând firesc *Rigoletto*, *Lelisir d'amore* și destul de multe altele. Ceea ce se poate observa și în amintitul caz este că, regretabil, virusul a atins și unele mini-regizorale, fără a fi plasate însă în izolare.

Din nou peste Canal, la *Covent Garden*. Cu un director muzical precum Sir Antonio Pappano și regizori cu adevărat de operă, lucrurile nu pot decurge decât superlativ. Deschiderea din 13 septembrie e verdiană, cu o nouă punere în scenă. Apoi un *Zauberflöte*, clasicizat deja, în regia lui David Mc Vicar. Iar pentru restul stagiunii, spre a se recupera „pierderile” sentimentale ale melomanilor londonezi de anul trecut și până în vara acestui an, „îndrăgite *Traviata*, *Samson și Dalila*, *Tosca*, și altele”, după cum meriturisea același Sir Antonio.

La *Scala* din Milano își începe stagiunea în 7 decembrie, ziua Sfântului Ambrozie al Milanului. Dacă anul trecut ne-a oferit un spectacol *on line* de cea mai bună calitate, prin interpret și viziune, anul acesta pare că lucrurile intră într-o oarecare normalitate. Orchestra însăși a făcut datoria în decursul lui 2021 cu o serie de

cu mult Mozart (*Don Giovanni*, de nenumărate ori), un balet *Spartacus* de Hachaturian și, bineînțeles, Ceikovski, iar și mult, pe bună dreptate. Acestea, deocamdată, pentru 2021. Pe lângă pandemie, un eveniment tragic la Bolshoi: în timpul reprezentației ei cu *Sadko*, de Rimski Korsakov, în regia de excepție a lui Dmitri Cerniakov, un interpret a murit pe scenă, pare-se din cauza unei mici ri neatente, victimă a decorului.

Deoarece s-a întâmplat la Moscova, comentariile au mers evident pe ideea că numai acolo se putea petrece așa ceva. Cu totul fals când se amestecă propaganda imundă cu marea artă: celebrul Jean-Pierre Ponnelle murea în 1988 la Opera din München în timpul repetițiilor pentru *Carmen*, în urma căderii în fosa orchestrei, sub privirea înmormurită a lui Zubin Mehta, musafir în Germania, cu Filarmonica Națională a Israelului.

Privind retrospectiv și selectiv, atât cât e posibil, anul 2021, un nou an al virusului și pentru operă, trebuie să fim de acord că oamenii muzicii au făcut tot ce le-a stat în putință pentru ca maleficul covid să nu ne rupă complet de spectacolul divin. Până la urmă, indiferent ce va aduce 2022, s-a adevărit încă o dată sublimul expresiei *musica aeterna*. Să adăugăm și puccinianul *vincero*.

Un gând al lui Andrei Cornea

În *Dilema Veche* din 4-10 noiembrie 2021, Andrei Cornea își pune o întrebare privind comportamentul cetățeanului (ca să nu spunem aberant) al unor concetățeni ai noștri:

„Aflu zilele astea despre oameni care au încercat să-și falsifice certificatul de vaccinare („pașaport verde”). Unii sînt sub anchetă, alii și-au murit în spitale, după ce s-au infectat cu COVID-19. Și probabil că sînt mult mai mulți despre care nu vom afla. Mă întreb: ce s-a fi în mintea unui om care e într-atît de îngrozit de vaccinare, vede în el o catastrofă atît de mare, încît nu numai că

nu se imunizează pe gratis și nevătămat, la fel ca alte două-trei miliarde de oameni, dar e și dispus să plătească bani buni pentru un fals, să riște închisoarea dacă e prins, asta ca să nu mai vorbim despre riscul de a se îmbolnăvi grav și chiar de a muri? Ce ghem de temeri, de neîncredere, suferință, îndoială, ignoranță, ce grozăvii, toate incurabile, se ascund în adîncimile sufletului aceluia, altminteri ai domnia cu mine sub toate celelalte aspecte exterioare? Nu, nu pot pricepe absolut nimic din colegul, din vecinul, din semenul meu, din omul cu care pe dinafară sîm năpîn la indistincție.”

Daniela IUNDEAN

Modalitățile de promovare a teatrului independent sunt mereu insuficiente, în orice condiții. O țim, desigur, pandemia a afectat întreaga lume artistică, dar situația spațiilor independente din România – de o uriașă importanță în prefacerile artistice – a devenit alarmantă. De aceea, salutați inițiativa Idea 77 de a organiza *Independent exterior*, primul showcase de arte performative independente, o platformă care îi propune să facă vizibile (și) internațional producții românești din această sferă. Evenimentul s-a desfășurat online între 3 și 7 noiembrie 2021, a inclus cincisprezece titluri ale unor companii independente din București, ateliere și întâlniri cu regizorii: Leta Popescu (*Cassandra*); Andrei Măjeri (*Medea's boys*); Elena Morar (*Buildungswoman*); Mihai Luckacs (*Mama*); Radu Apostol (*Toată liniștea din lume*); Catinca Drăgănescu (*Aici Moscova, Disco '89: Cele 7 mori ale Mihaelei Runceanu și Domeniul luptei*).

„Reinventarea, inovația, experimentul, regenerarea și dezvoltarea au nevoie de resurse, iar în domeniul artelor performative, orice întâlnire poate deveni resursă, material sau creativ. În această perioadă de restart general, considerăm că deschiderea spre exterior, spre alte

mentalități, perspective și colaborări este cu siguranță doar o inițiativă utilă, ci și una necesară”, afirmă Catinca Drăgănescu, directoarea *Independent Exterior*. Iar Raluca Rădulescu, curatoarea festivalului adaugă: „Miza pe viitor a stat la baza alegerii celor 15 spectacole, pe lângă criteriile estetice. Am căutat spectacole reprezentative pentru spațiul independent bucureștean, dar care au și potențial internațional, indiferent de tema abordată, au un mesaj valid pentru orice spectator din anul 2021.”¹

Directiile abordate sunt diverse, spectacolele se prezintă în formule diferite, cu distribuții puține în numeroase, cu mesaje esențializate și condensate, cu teme incitante și provocatoare – fie că e vorba despre reprezentări ale femininului, ale corporalității sau despre corupția sistemică, relațiile de putere și de încredere, despre chingile politice sau sociale ori dacă oferă chestionări ale umanului. Dintre spectacolele vizionate, mă voi opri la trei – extrem de diferite în intenție și în maniera de construcție.

Linotip Independent Choreographic Center
REVERSE DISCOURSE, de Ioana Marchidan
Muzica originală: Alexandru Suci. Lighting design concept & video mapping: Hermina Stanculescu. Cu: Ioana Marchidan

Am urmărit cu mare curiozitate discursurile corpului în *Reverse discourse* al Ioanei Marchidan. Spatele este investit cu puterea unui epitom și devine reprezentativ nu numai pentru corp, ci și în sens mai larg, pentru corporalitate. În mod extrem de subtil, și cu efecte care în de reprezentare, jocul cu lumina și întunericul, cu apropierea și distanțarea, compune nu numai tablouri vizuale, ci contribuie la interpretare. Privirea este îndreptată (prin intermediul camerei) spre detaliu și foră vizuală. Lumina și umbra pictează tablouri în care trupul este personajul principal. Ele urmăresc și decupează imagini, reinventându-le, recreându-le.

Fora gestului și fermitatea lui sunt impresiionante. Corpul disciplinat preia impulsuri tratate cu precizie. Ele sabotează acțiuni, însuși putere și energie, dirijează mase și coruri, produc transformare. Două alte ipostaze se conturează clar – trupul amenințător și cel amenințat, redând sugestia puterii sau a captivității, a disperării sau a înclătării fizice. Apelul se face la mișcări care sunt ușor recunoscibile, rapid stilizate și cu urme recontextualizate – de pildă, mâna care urmează ritmul muzicii pentru ca apoi să se transforme în zbor –, mușchii transformă brațele în aripi și mai apoi în zbor frânt. Finalul este compus din cadre care par a fi instantanee dezvoltate. *Reverse discourse* este un spectacol fluid, care aduce în prim-plan corporalitatea și care invită privitorul să contribuie, cu fiecare cadru, la interpretări (și) probabile.

„*Reverse discourse* este ceea ce spune titlul. Un discurs inversat. Depersonalizat. Oferit dezgolit. Fragil. Intim. Un performance despre body politics în care Ioana Marchidan scurtcircuetează memoria corporală colectivă, identificând și aducând la suprafață gesturi adânc înrădăcinate, cu scopul de a le dezarhiva și descompune printr-o alunecare corporală spre o coregrafie abstractă.”²

unteatru

Aici Moscova, de Iulia Pospelova. Traducere: Raluca Rădulescu. Cu: Nicoleta Lefter, Alex Călin, Liviu Romanescu, Răzvan Rotaru. Scenografie: Gabi Albu. Imagine: Carmen Tofeni. Montaj: Bogdan Giurcă. Light design: Dragoș Mărgineanu. Sound design și compoziție muzicală: Cristian Vișni. Creație cinematică și mișcare scenică: Simona Deaconescu

Spectacolul creat de regizoarea Catinca Drăgănescu propune un joc cu perspective multiple naratoriale. Ascultăm povești care se spun, se suprapun parțial și se construiesc cu migală în fața noastră, adăugând elemente noi sau trecându-le parțial sub tăcere pe altele. Tehnic, schimbările consecutive în ramele poveștii sunt ingenios rezolvate: un *zoom in* prin filmare și avem acces la o dublă adâncire. Mai mult, obiecte mici sunt filmate cu camera îndeaproape, urmărind, prin proporții, pe de o parte o scalare, pe de altă parte crearea de spații și timpuri adiționale de poveste. Schimbând unghiul de vedere, avem de-a face cu realități multiple: o fiică vorbește despre relația cu tatăl ei; o fiică de dictator vorbește despre copilăria sa; fiica *Tucului* construiește povestea – a a cum a trăit-o și cum a perceput-o ea.

Pagini de „literatură” cu, despre și pentru pionieri, apelul la nume de demnitari adaugă firele necesare pentru creionarea contextului. Tot acolo se alipesc și relaterile despre prietenii care nu se mai înfiripă, pentru că ar putea reprezenta elemente periculoase și „nesănuțose”. Dar istorisirile cu rodii și mandarine sunt recolorate destul de repede în nuanțe sumbre, atunci când apar nenumărate crime, sicrie și mult întuneric. În plus, causalitatea tinde să fie previzibilă: anumite gesturi sunt urmate de dispariții misterioase. Autoritatea incontestabilă a tatălui este limpede – chiar și prin ochii copilei: El intră în încăperea ei, în spatele Lui, sunt toți ceilalți, *pă mânteni*. Evident nedumerirea fetiței care a teaptă și vine rândul la interacțiunea cu tatăl. Contrastul

este valorificat; jocurile de copii li se opun jocurile oamenilor mari, care tu tot și decid tot.

Chiar și moartea e anunțată. De exemplu, vocea *Tucului* hotărâte cauza oficială a morții: a fost un accident de mașină. Sau rescrie povești pe care tânărul le descoperă în gazetele străine: soia lui Stalin s-a sinucis – sună un articol de ziar, ceea ce nu coincide cu informația știută despre mama ei. A adar, nu murise de apendicită, conchide fata.

Actorii realizează interpretări excelente, intrări și ieșiri din rol și din paginile de istorie (trecuri rapide de la o atribuție la alta – atât în poveste, cât și în scenă – actor, cameraman). Vocile sunt dublate, ca paginile îngemănate ale narativului și au, uneori, aer de interogatoriu. Extrem de bine realizate sunt și imaginea, montajul și procedeele prin care se alătură istorisirea, rememorarea discursului oficial și cel personal.

Toată liniștea din lume, de Mihaela Michailov și Radu Apostol. Regia, light design: Radu Apostol. Muzica și spațiul sonor: Alex Bălă. Scenografia: Gabi Albu. Video: Elena Găgeanu. Mișcarea scenică: Paul Dunca. Cu: Katia Pascariu

Toată liniștea din lume este un spectacol delicat, care conjug fragilitatea cu duritatea lefuită. Este povestea unei mame care își crește singurii doi copii. Unul din ei, Marc, este *altfel*. Are, avem să aflăm la un moment dat, un diagnostic de autism sever. Un one-woman show impresionant și emoționant de la prima la ultima scenă – pictat ca un tablou din câteva acțiuni și multe tușe groase care ne pun față în față cu gândurile ale personajului. Totul e desfășurat în suflu continuu. Devine foarte repede clar faptul că suntem expuși la un univers care stă sub semnul bolii. Mâna mamei are deja o brânză, corpul este plin de vânătăi, tusea o însoțește și îi punctează discursul, sângele se încălzește și curge din nas, plasturi sunt mereu necesari pentru răniri. Două îndemnuri se aud constant: *Nu muca! / Nu te mai lovi!*

Atitudinile exterioare descumpănesc. Inițial, acțiunile copilului puteau fi însoțite de replici precum „e doar un copil”. Acum, însă, a crescut, iar reacțiile sunt diferite: locurile de joacă se golesc, copilul e doar *într-o* de care se lovesc tot mai multe întrebări. Prezența lui atrage după sine din ce în ce mai multe etichete: copilul e „deochiat”, „răsfățat”, „ciudat”, iar mama e „posedată”. De fapt, conștientizarea este dureroasă și, când e pus în cuvinte, instaurează mereu o stare de *într-o*. *nu mai e și suficient de copil, nu vei fi niciodată suficient de adult*.

Pentru fiecare pas se duce o luptă covârșitoare. Pentru fiecare acțiune încadrabilă în teritoriul *normalității*, mama urcă sisific pe cadrulul orelor, inițind ipotetice scenarii în care ar fi liniște, în care și Marc ar fi ca alții. Calea pe care poartă este cea a singurătății, dar care se *îngustează* din ce în ce mai tare. Neputința este secundată de panică și de deznădejde. Strigătele amuesc rând pe rând. Marc trăiește într-un univers în care liniștea a fost reperul (10 ani de liniște până s-a spus *mama*), o lume în care, a a cum sfârșietor și candido cataloga fratele său, ar fi nevoie să aibă vreo cinci înșeri pizitori – ultimul pentru momentele când e rupt în bucăți.

Marc și mama sa se agață de serii de cuvinte repetate – ele sunt colacul de salvare care îi ține la suprafață atunci când adâncimile realității se învâlburează. Seriele sunt secundate de obiecte ca lanțurile în care trebuie înșut copilul sau centura care îl cuprinde în mașină. Acțiunile și, mai ales, trăsăturile interioare ale mamei dau năvală, busculează. De aici apare ideea de „tratament” – în fapt, de sacrificiu, de ieșire de eliberare: o clinică privată din Elveția, o injecție pentru care mama își dă acordul. Ar putea fi soluția pentru că vocile s-au amușit, pentru o revenire la *toată liniștea lumii*. Spectacolul este clădit pe interpretarea emoționantă, de mare forță, a Katiei Pascariu, pe textul cutremurător și beneficiază de o punere în scenă duioasă-copleșitoare.

¹ v. <https://independentexterior.eu/despre-proiect/>.

² v. <https://linotip.ro/Portofoliu/reverse-discourse/>.

Omul Nou în era Mburilor

Dana CHETRINESCU

Judec torul american care a decis s desp gubeasc fiul consumator de pornografie ai c rui p rin i ii aruncaser la gunoi toat colec ia multimedia probabil se uitase mai întâi în buletinul petentului. Pân la vârsta de 42 de ani, David Werking acumulase un material documentar impresionant – cel pu în în termeni cantitativi – de vreme ce tribunalul i-a estimat valoarea la aproape 30.000 de dolari. P rin ii, în special tat l, s-au ar tat mai pu în receptivi la această investi ie pe termen lung atunci când au decis s se despart de ea în modul cel mai ignobil¹.

Vedem în povestea familiei Werking din Michigan cum conflictul intergenera ional continu s fac victime chiar dac discriminarea pe criterii de vârst – fie ea prea înaintat sau prea fraged – este hot rât dezavuat . Nu mai suntem în anii '50, când James Dean inea cap de afi cu nemul umirile Rebelului f r cauz , iar scena în care tân rul irascibil i îmbrâncea tat l pe sc ri devenea simptomatic pentru drumul f r întoarcere pe care o apucase autoritatea institu iilor tradi ionale. În celebrul film din 1955, trei adolescen i ajung la poli ie pentru comportament inadecvat ca r spuns la nemul umirea lor fa de rela ia cu p rin ii. Judy se poart ca o „vamp ” pentru c tat l ei o trateaz ca pe-o feti , Plato e violent pentru c a fost neglijat de p rin i, iar Jim Stark se îmbat i face scandal pentru c se simte prea din scurt controlat de mama i de tata.

De atunci au trecut aptezeci de ani. Genera ia aceea a avut ocazia s se plâng i de-o parte, i de cealalt a baricadei. Prima dat ca tineri sup ra i, apoi ca p rin i îngrijora i c puterea florilor este, totu i, prea mare. *All You Need Is Love* suna bine cântat pe note, dar era cam îngrijor tor ca vorb de duh a subculturii tineretului, c ci sexul liber i în exces putea d una grav s n t ii, la fel ca drogurile. Iat c ast zi, îns , psihologii i sociologii privesc în urm nu cu mânie, ci cu nostalgie, întrebându-se, precum purt torul de cuvânt al genera iei Flower Power pe vremuri, Allen Ginsberg, unde este America iubirii pierdute? C ci noua falie intergenera ional pare mai greu de trecut decât toate cele dinainte: falia digital .

Afl m din studiile de specialitate c lumea de azi se împarte în dou – nu albi i negri, cre tini i musulmani, boga i i s raci, femei i b rba i, vestul i restul, ci nativii digitali i imigran ii digitali. To i cei cu vârsta cuprins între 0 i 30 de ani sunt nativi. Restul sunt imigran i. Falia este evident i din ce în ce mai adânc în toate planurile vie ii moderne, de la cum c ut m informa ia, cum ne relax m, la cum facem cump r turi i afaceri. Cel mai important, îns , pentru chiar viitorul rasei umane, diferena se vede în felul în care cele dou genera ii iubesc. În Japonia, mai avansat tehnologic decât alte ri, efectele s-au v zut înc din 2010, când un studiu al Ministerului S n t ii avertiza c num rul tinerilor neinteresa i de sex s-a dublat în doi ani: pentru adolescen i, procentul crescând de la 17,5 la 36,1%, iar pentru cei de peste dou zeci de ani, de la 11,8 la 21,5%². Studiul realizat pe 1.500 de persoane ar ta negru pe alb c o suprafunc ionalitate tehnologic merge mân în mân cu o disfunc ionalitate intim .

Tinerii în chestiune se declarau nesincroniza i cu partenerii reali, îmbr iând, îns , din plin (la figurat) oportunit ile realit ii virtuale. i mai aproape de prezent, un alt studiu din Japonia ar ta c o treime din popula ia pân în 30 de ani nu a avut nicio experien sexual adev rat i nici nu i i dorea vreuna. Pentru c femeile adev rate li se par b ie ilor de-a dreptul însp imânt toare în compara ie cu robo ii. Consecin a este c Japonia a intrat într-un declin demografic accentuat, 2017 fiind primul an în care s-au n scut mai pu în de un milion de copii³. *All You Need Is Love?* Ar vrea p rin ii.

În consecin , noua genera ie de nativi digitali este mai atras de sexul online decât de cel în carne i oase, fie el misionar sau psihedelic. Dac tehnologia a îmbun t it, de o sut de ani încoace, standardul de via , oare ce face sexnologia, un cuvânt intrat în dic ionare în 2008? R spunsul e simplu – partenerul de via devine inutil dup achizi ionarea unui iphone performant. Aceasta din urm func ioneaz pe baz de baterie cu speran de via prelungit . Omul nou este sedus de viziunea izolat a pornografiei online, la fel cum a fost sedus i de viziunea izolat a sportului televizat, mult mai confortabil pe termen scurt, de i, pe termen lung, cre te ansa unui infarct miocardic. Pornografia afecteaz poten ialul tinerilor de a dezvolta o rela ie s n toas , crede i psihologul Robert Weiss⁴, pentru c nu spune o poveste, nu are o intrig . În general, nimeni nu vorbe te i nu seduce online (cel pu în nu în sensul în care imigran ii i str inii digitali în eleg vorba i seduc ia). Creierul tinerilor este în permanent c utare de noutate i stimulare, astfel încât mai întâi monogamia, apoi chiar i poligamia „face-to-face” devin ni te apuc turi de-a dreptul preistorice.

S nu credem, îns , c această stare de fapt este afectat de discriminarea de gen, a a cum s-ar putea interpreta din expresii precum *omul i tinerii*. Femeile native digitale sunt la fel de deschise fa de noua lume a minunilor virtuale precum omologii lor b rba i, un fapt pe care feministele precum Hanna Rosin îl asociaz cu re inerea pe care noile genera ii o au fa de institu ia tradi ional a c s toriei. Conform noilor date, i sexul devine o institu ie la fel de tradi ional , chiar arhaic , un pericol care, într-o lume ideal (adic non-real) ar trebui evitat, ca orice complica ie inutil . S fii curtat de-adev ratelea în ziua de azi e o n past la fel de mare cum era în secolul al XIX-lea s fii sedus i abandonat , conchide Rosin⁵.

L a cele 42 de prim veri ale sale, David Werking ne arat c mai exist o speran . Odat trecu i la vârsta de mijloc, subiec ii manifest un comportament mai responsabil. În loc s - i zvârle tat l pe sc ri, s lbat, el îl d în judecat , calm i coerent. Regret pierderea colec iei pornografice, dar d de în eles c o sum consistent îl poate lecui de dor, semn c realitatea – fie ea i de natur financiar – bate spa iul virtual. *All You Need Is Hope... To Grow Old*.

¹ Hotnews, 28 august 2021.

² The Wall Street Journal, 13 ianuarie 2011.

³ The Independent, 14 noiembrie 2017.

⁴ Huffpost, 29 ianuarie 2013.

⁵ Hanna Rosin, *The End of Men: And the Rise of Women*, Riverhead Books, 2012.

Regele care iubea pornografia

Oprian V LĂN

Alfonso al XIII-lea al Spaniei a avut nenorocul s urce prea repede pe tron. Fiu postum al regelui Alfonso al XII-lea, a fost declarat rege înc de la na tere, în 17 mai 1886. Pîn la împlinirea vârstei de 16 ani, când a început s se bucure de toate prerogativele regale, mama sa, Maria-Cristina de Austria, a exercitat regen a. Domnia lui propriu-zis a durat între 1902 i 1931, când a fost nevoit s renun e la tron i s plece în exil, întâi în Fran a, iar apoi în Italia. A murit la Roma în 28 februarie 1941.

Existen a lui a fost aceea a unui hedonist hulpav, care nu s-a preocupat decît în mic m sur de interesele rii pe tronul c reia i-a fost sortit s urce. Prea pu în impresionat de înfrîngerile severe suferite de Spania în timpul r zboiului cu SUA, care au dus la pierderea ultimelor colonii importante ale coroanei spaniole (Cuba, Porto Rico, Filipine) în anul 1898, el a p rut preocupat toat via a de satisfacerea diverselor sale pl ceri, comportîndu-se aproape întotdeauna ca un libertin i aproape niciodat ca un monarh. Ajuns rege într-o perioad complicat atît pentru Spania, cit i pentru întreaga Europ , el nu s-a ar tat deloc potrivit pentru provoc rile pe care trebuia s le înfrunte, fiind preocupat întotdeauna mai mult de anecdotica sa via privat decît de pozi ia de suveran al uneia dintre marile na iuni ale lumii.

Dezordonata sa via erotic l-a f cut s aib o gr mad de amante i nenum ra i copii din flori, dar i s recurg , asemenea regelui Carol al II-lea al României, la serviciile a numeroase prostituate. Îns , spre deosebire de priapul monarh de la Bucure ti, regele spaniol avea o sexualitate ceva mai greoaie, care necesita o seam de stimulen te, fie acestea o serie de doze de ha i , fie diverse imagini pornografice.

L a început, Alfonso al XIII-lea s-a mul umit cu produc iile pornografice cump rate din str in tate. Îns , dup o vreme, acestea au încetat s -l mai mul umeasc , fiindc n-au mai reu it s -i stimuleze imagina ia erotic , a a c i-a dorit s aib la dispozi ie filme care s reflecte culoarea local i în care protagoni tii s fie spanioli. i fiindc nimeni nu mai îndr znise s propun pîn atunci filmarea unor scene sexuale explicite în Spania, regele s-a gîndit c trebuie s dea el însu i un impuls unui asemenea proiect, a a c s-a implicat personal în realizarea primelor filme porno spaniole.

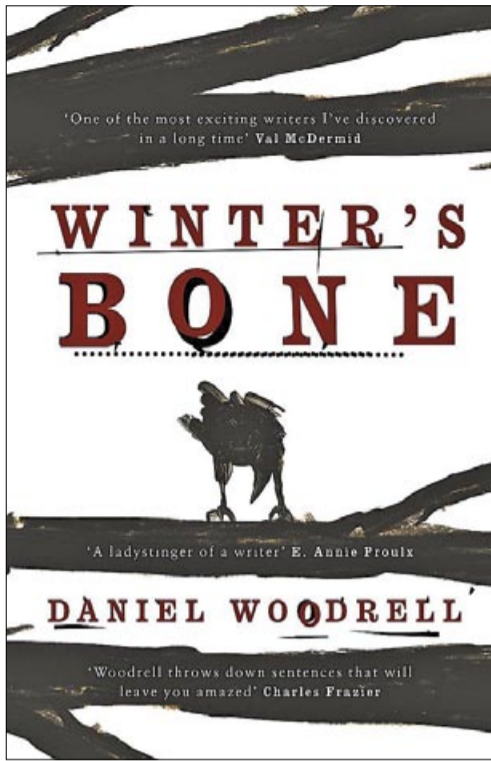
Prin intermediul contelui Romanones, unul dintre cei mai influen i politicieni spanioli (prim-ministru în trei rînduri, pre edinte al Senatului, primar al Madridului), regele a fost pus în leg tur cu fra ii Ramón i Ricardo Baños, care i i dobîndiser renumele în urma realiz rii cîtorva filme documentare de succes. Cu ajutorul financiar al regelui, ei au fondat la Barcelona compania cinematografic Royal Films, care s-a ocupat de producerea a circa 20 de filme pornografice, dintre care s-au mai p strat doar 3: *El Confesor*, *Consultorio de señoras* i *El ministro*. Monarhul era nu numai finan atorul acestor pelicule, ci el se ocupa i de casting i de scenariu. Actorii erau recruta i din rîndul prostituatelor, pentru personajele feminine, i din rîndul proxene ilor, be ivilor i aventurierilor dornici s cî tige bani cit mai u or, pentru personajele masculine. Film rile aveau loc în bordelurile de la Valencia, socotite cele mai luxoase în acele vremuri.

Dac regele Ludovic al II-lea al Bavariei inea foarte mult s vad singur prima reprezenta ie a oric rei noi opere a lui Wagner, pentru a se putea bucura pe deplin de tr irea estetic pe care i-o provoca muzica, regele Alfonso al XIII-lea nu pl nuia s se delecteze de unul singur cu aceste produc ii la care lucrase din greu, a a c a amenjat în palatul regal o sal special pentru proiectarea filmelor pornografice realizate sub directa lui îndrumare, unde îi invita pe apropia ii s i.

La moartea regelui, membrii familiei sale au distrus întreaga lui colec ie de filme pornografice. Cele trei filme care s-au mai p strat (i care au reap rut abia la începutul anilor '90) au fost realizate între 1922 i 1926 i au între 26 i 45 de minute. Ele sînt copii f cute de fra ii Baños i au fost salvate gra ie unui cleric catalan care fusese cenzor cinematografic în perioada franchist . Fiind interesat de pornografie, el le-a p strat împreun cu o seam de alte pelicule licen ioase i le-a vîndut, cu pu în înainte de moartea sa, unui produc tor de film.

29

narrenturm

Frusc pare Country noir

Cristina CHEREAN

Scriitorii care-ileag numele i opera de o regiune nu sunt rarit i în literatura Statelor Unite (i nu numai). Dac Twain, Faulkner, O'Connor, Anderson, McCarthy, McCullers sunt nume ce se asociaz u or anumitor spa ii fic ionale care se întind între geografic, socio-istoric i imaginar, Daniel Woodrell e un scriitor american de secol XX ceva mai pu in faimos, legat de o zon pe care avea s o transpun constant în scrieri. Mun ii Ozark traverseaz patru state americane, Missouri, Arkansas, Oklahoma i Kansas.

Ca peste tot, trec torul, curiosul ori cercet torul teritoriului pot avea ocazia s descopere elemente de cultur , dialect, re ea familial i ocupa ional caracteristice. Dac pionerii imigra iei dezl n uite de la mijloc de secol XIX ce a ezau în Missouri cu tot cu dragul de istorisire, muzic , petrecere i împ rt ire comunitar a unui folclor mixt, britanico-german, parte din urma ii de secol XX târziu pare a fi g sit r spusul la greut ile vie ii dure, de platou, în halucinogene de tot soiul.

De industria acestora i efectele ei, dar i de s r cia lucie i anduran a încrâncenat a unei lumi abrutizate, întunecate, înghe ate pân în str fundurile emo iilor i reac iilor se ocup Woodrell în *Winter's Bone* (2006), cel de-al aptelea s u roman. Povestea e pe cât de simpl , pe atât de înfior tor de complex prin subiectele de medita ie pe care le ofer . Protagonist e Ree Dolly, o adolescent de aisprezece ani ce nu pare s fi avut vreodat parte de dramoletele glitzy ale pubert ii „yo-ung adult”. În jurul ei graviteaz o familie scoas din â ani: o mam pierdut demult în ghearele unei demen e ce-i anihileaz percep ia dezastrului i doi fra i mai mici care-i sunt mai degrab copii, ucenici, responsabili i majore. Într-o gospod rie d r p nat , descris cu lux de am nunte de un autor obi nuit, pare-se, cu realismul frust al decrepitudinii, Ree afl c , dac nu d de urma tat lui ce-i p r sise pe to i, vor pierde i acest ubred, rizibil, dar totu i pre ios acoperi deasupra capului.

Mort sau viu: a a trebuie s - i fac apari ia la tribunal tat l fugar, judecat pentru trafic de substan e în ceea ce pare o adev rat re ea a rat rii i pierzaniei de sine i de al ii. Nu e mult loc de interpretare sau subtilitate, nici în soarta personajelor, nici în scrisul lui Woodrell, care taie în carne vie. La propriu, Jessup, tat l r t cit(or), e de neg sit. Ree se înscrie într-o curs cu obstacole prin spa iile de frontier ale unui

univers al delabr rii, extrem de departe de pastorala idilic a primelor a ez ri fondate de scoborătorii din Apala i. Totul pare pierdut într-un (post)-apocaliptic f r apocalips : nu exist lege, doar coduri, aranjamente i în elegeri, alian e i r zbur n ri, clanuri r spândite prin col urile unui *no-man's-land* ce d fiori. Misticismul i misoginismul domin acolo unde tradi ia i valorile ei au fost convertite i pervertite într-o aglomerare de frustr ri, furii, agresiuni i ostilit i pe cât de m runte i meschine, pe atât de ocante.

Cl toria disperat , fragmentat , a lui Ree în c utarea tat lui sau, mai degrab , a r m i elor lui, are bizara calitate de a te oripila i hipnotiza, oximoronic. Atât protagonist, cât i personajele secundare, sunt hot rât conturate pe schelete bine-definite, în ciuda prozei concise, lapidare, c reia nu-i lipse te un lirism al durerii ce bântuie cititorul dincolo de intriga în sine. Scufundate în mîzga i ploaia ce mînjesc mereu imaginile de pe retin , s tucele i or elele prin care Ree caut înstr inate rude i fo ti tovar i de blestem ii ori petreceri ai tat - lui sunt pline-ochi de indivizi dezabuza i, în deriv , uni i sau separa i de accidente, plutind în voia unei sor i de care nu-i mai pas nim nui cu adev rat. Izolarea neiert - toare a unei zone rurale ce nu are nimic de a face cu acea Americ vizibil la televizor i în filme explic mizeria f r margini în care se scald , totu i, oameni.

Sub aparen a cultivat a unei pu toaice dure, ceva din Ree mai sper . La coal a trebuit s renun e, slujbe decente nu sunt, oportunit ile apar doar în visuri induse artificial, nu exist alt sc pare decât evadarea. B rba îi învârt pe degete butuc noase o lume a precarit ii, unde be ivi, criminali i aristocra i de carton ai amfetaminelor coexist într-un fundamentalism zgrun uros, f r mil , compasiune, c ldu r uman de vreun fel. Woodrell are urechea i ochiul antrenate pentru a surprinde limbajul, mentalitatea, disperarea i încrâncenarea unei popula ii de infractori i supravie uitori.

Cuvintele sunt pu ine i grele, loviturile aspre, amestecul de zile i nop i gri: f r orizont sau raze de speran . Cu gândul de a se salva prin înrolare, tân ra-i înva fra ii cum s sacrifice animale pentru a se hr ni. Vulnerabilitatea mascat printr-o determinare impresionant e inevitabil într-un context pe cât de întunecat pe cât de clar i, pe alocuri, melodios-sonor e proza. Pentru amatorii de etichete, „country noir” i „hick lit” ar putea oferi indicii suplimentare. Pentru restul cititorilor va fi, cu siguran , o c l torie printr-un spa iu grotesc, dezolant, unde puterea interioar e unica solu ie. Temporar .

Suf ul nemilos al iernii

Adina BAVA

Jennifer Lawrence e un nume ce apare des pe lista cu cele mai bune actri e americane n scute în anii '90. De in toare a unui Oscar, a unui premiu BAFTA, a unei liste lungi cu nominaliz ri la alte distinc ii de acest gen i a unei filmografii ce include genuri variate i multe succese de cas , ea a fost de câteva ori în ultimii ani cea mai bine pl tit actri e american a momentului. Nu sun r u deloc acest bilan al unui deceniu i ceva în care Lawrence a urcat cu toate motoarele turate pe rampa succesului cinematografic, nu-i a a?

De i obi nuit cu prezen a în fa a camerei de filmat înc de la începutul adolescen ei, ea a f cut primul pas cu adev rat notabil pe calea unei cariere solide în 2010. La doar 19 ani, juca atunci rolul principal în *Mîinile tat lui meu* (*Winter's Bone*). i acapara hipnotic camera preponderent observa ional a regizoarei Debra Granik, ce ne introducea în lumea rural a unei comunit i izolate din centrul Statelor Unite, din mun ii Ozark. Prin peisajul vetust, dec zut, al unei zone rurale unde locuitorii r sfira i în preajma unei p duri î i duc via a mizer ce se desf oar dup ni te reguli nescrise de clan, a c ror nerespectare e pedepsit crunt.

Nscut în clanul Dolly, în care fiecare membru pare s fie ocupat cu consumul, producerea, ascunderea i/sau vânzarea de droguri ilegale produse în laboratoare improvizate, Ree, adolescenta jucat de Lawrence, poart în spate greutatea îngrijirii a doi fra i mai mici i a unei mame bolnave. F r nicio surs semnificativ de venit, cu tat l disp rut de câteva s pt mâni, probabil într-o r fuial legat de droguri, ea afl c unica posesiune a familiei – casa – a fost amanetat i e în pericol de a le fi luat . Asta dac tat l nu apare în cel mai scurt timp. Viu sau mort. A a c Ree porne te în c utarea lui. B tând pe la u ile rudelor mai apropiate sau mai îndep rtate, scutur legile intangibile ale clanului, în care t cerea e modul principal de supravie uire într-o existen certat permanent cu legea. Pune întreb ri, persevereaz , deranjeaz . Finalmente, atrage furie violent i i risc via a.

De i visez discret la evadarea din cercul vicious al comunit ii tarate de droguri i s r cie, prin plecarea în armat , Ree e departe de a fi genul de eroin individualist , centrat pe sine, ce apare adesea în filmele cu tent feminist ale ultimilor ani. Mai degrab un model de rezilien i sacrificiu, a fost descris de A.O. Scott drept o Antigona a zilelor noastre¹.

Ac ioneaz ca o eroin t cut , dar neab tut , urm rind atent elul de a- i g si tat l i a proteja ultima posesiune ce-i ine familia laolalt i o salveaz de o via „tr it în p dure, precum câinii”. Are dreptatea de partea ei, îns acest lucru îi poate fi fatal, pentru c evolueaz într-o lume unde morala e diluat i empatia - eclipsat de lupta pentru supravie uire.

O lume aspr , rece, sever , unde violen a func ioneaz ca laitmotiv. Niciun personaj nu råde pe parcursul celor 100 de minute de film. Fe ele sunt împietrite, nimeni nu e relaxat în atmosfera glacial a lumii profund dec zute ce se vede prin ochiul camerei de filmat a Debei Granik. Autoare de documentare, declarându-se influen at de coala european a neorealismului anilor '60, regizoarea ne introduce într-un decor neretu at, al c rui aer frust func ioneaz ca garant al autenticit ii. Al turi de Ree în c utarea tat lui, camera de filmat devine martora coagul rii unui personaj feminin ce- i descoper curajul de a provoca legile intangibile de clan i a risca, astfel, repercusiuni nemiloase.

Cele mai de efect roluri nu sunt cele ale unor personaje extrovertite, dup cum observa criticul Roger Ebert². Nu dintre cele care au superputeri sau conduc armate, ci oameni obi nui i afla i în situa ii-limit , provoca i s ac ioneze drastic. Personajul jucat de Jennifer Lawrence în primul ei mare film este exact în aceast categorie i îi d ocazia s scoat la iveal un talent actoricesc remarcabil.

Chiar dac nu a fost filmul care i-a adus premiul Oscar, a îndr zni s spun c e cel care îi pune cel mai bine în valoare poten ialul de mare actri . De i ulterior, în filme cu bugete mai mari i cu mai mul i bani câ tiga i din vânzarea de bilete, precum *Scenariu pentru happy-end* (*Silver Linings Playbook*, 2012), *eap în stil american* (*American Hustle*, 2013), seria *Jocurile foamei* (*The Hunger Games*, 2012-2014) sau *Joy* (2015), Lawrence i i dezv luie fa etele multiple ale acestui poten ial, puterea cu care- i reprezint eroina feminin pe ecran în *Mîinile tat lui meu* (2010) r mâne neegalat .

¹ Scott, A. O. 2010. 'Where Life is Cold, and Kin are Cruel'. *The New York Times*. Disponibil online: <https://www.nytimes.com/2010/06/11/movies/11winter.html>

² Ebert, R. 2010. 'At the End Will Be Her Father, Alive or Dead' *RogerEbert.com*. Disponibil online: <https://www.rogerebert.com/reviews/winters-bone-2010>

Revista b c uan *Ateneu* a s rb - torit, în num rul 9, 140 de ani de la na terea lui George Bacovia, i a f cut-o generos, g zuind texte ale mai multor scriitori – Vasile Spiridon, Nicolae Scurtu, Ioan D nil , Emanuela Ilie, Dan Petru c , Bogdan Cre u, Val M nescu, Lucian Vasiliu, Nicoleta Florean, Nora Iuga, C. Th. Ciobanu, Nicolae Mare , Adrian Lesenciuc, Eliza-Noemi Judeu, Cassian Maria Spiridon, Marta Petreu, Gabriela Adame teanu, Magda Cârnecki, Doina Ru ti, Adrian Jicu, Paul Cernat, Nichita Danilov, Cosmin Ciotlo , Tincu a Horonceanu-Bernevici – despre sau pentru poet. ● *Scrisul Românesc* apare, chiar în aceste vremuri în care hârtie tipografic nu mai e de g sit nici cu pile, în excelente condi ii grafice, pe hârtie velin , în policromie i cu pagini care mai de care mai interesante. Neîn-doielnic, directorul revistei, scriitorul Florea Firan, face niscăi vr ji de ies toate cum trebuie acolo, în Oltenia. ● În num rul 10, Adrian Cioroianu surprinde cu titlul „Nu sexul e miza, ci creierul viitorimii”. Când s citim eseul i s ne bucur m mintea de informa iile pe care istoricul le tope te în textele Domniei Sale, d m cu ochii de-o... proz . Aten ie: domnul Cioroianu preg te te romanul *Totul e posibil doar pe lumea aceasta*, iar fragmentul cu creier i sex e un fragment din el! ● Constantin Z rnescu demonstrează , pe dou pagini, „Cum a devenit Brâncu i propriul s u artist fotograf, regizor i personaj-poet”, Dumitru Radu Popa scrie despre „Sportivii i s n tatea mintal ”, Adriana Iliescu despre „Perenitate a unei c r i dup 40 de ani” (e vorba de volumul *Pe urmele lui Tudor Arghezi*, de Florea Firan), Mihai Ene despre „Toate cele ale poeziei” (o cronic a volumului *De toate cele*, de Elena tefoi), Constantin Cuble an despre „Eminescu v zut din perspectiva transmodernismului”, Ioan Lascu, despre Francis Jeanson, Rodica Grigore scrie despre poezia lui Jordi Doce, Emanuel D. Florescu despre „Miracolul. Neverosimila f ptur a libert ii”, de Andrei Cornea etc. ● Nu ocoli i nici interviul pe care poetul Mihai Firic i l-a luat marelui actor de la Na ionalul craiovean, Ilie Gheorghe, poeziile semnate de Andrei Codrescu i Carmen Firan, proza lui Adrian Sângeorzan, cronica de art ori cea de teatru. ● Ioan T. Morar, într-un interviu spumos i dens, totodată , cu Cristian P tr coniu, publicat în generoasa (mult literatur de calitate, pagini de memorialistic , de arte vizuale, cronic muzical , traduceri, numeroase recenzii la c r i nou ap rute) revist *Arca*: „Domnule P tr coniu, vorbim de Arad, care e în Ardeal, s fie clar! E pe malul drept al Mure ului, de i avem un cartier în Banat, Aradul Nou. A i atins un punct foarte sensibil. La ur-m toare provocare de acest gen m ridic

i plec! Din p cate, a trebuit ca o seam de ar deni s mergem la Timi oara i s o ajut m s creasc din punct de vedere cultural, neglijând ora ul de ba tin !” ● Oare ce-o fi în sufletul moldovenilor, oltenilor i al altor vinituri ce ajut i azi, ca timi oreni, la cre terea cultural a ora ului, ba chiar la preg tirea lui pentru 2023, când Cimi oara va fi ditamai capital cultural european ? În casc mi se sufl c o mare mul umire. ● Num rul dublu din *Vătra* (7-8/2021) e dedicat literaturii pentru copii i caut s afle care îi e starea. O face chestionând o serie de autori de c r i pentru cei mici, dar i de scriitori care sunt (doar) observatori ai fenomenului. Dezbateră e plin de informa ii demne de re inut, cu atât mai mult cu cât vizează o arip a pie ei de carte din România, în care nu pu ine titluri ating mii de exemplare tiraj. Iat opinia criticului literar Paul Cernat, totodată i cadru universitar: „Prejudecata *minoratului* este veche la noi i ar trebui urgent deconstruit ; cu atât mai mult cu cât, în România i aiurea, literatura pentru copii are o istorie, inclusiv ideologic , bogat , complicat , în care capodoperele – cu nimic mai prejos decât cele mainstream – abund . În plus, multe din aceste c r i sunt – cu expresia lui Max Jacob – *pentru copii i rafina i*. Cum, unde s încadrezi *Robinson Crusoe*, *Insula comorii*, *C r ile junglei* sau *St pânul inelelor?* Din fericire, constat de mai mult vreme în rândul studen ilor i masteranzilor un interes crescut – uneori chiar profesionist – pentru studierea *câmpului* literaturii pentru copii, dublat de insatisfac ii (legitime) privitoare la pu in tatea i precaritatea referin elor autohtone în domeniu. Într-adev r, dincolo de utilele, dar modestele „defri ri”, vechi de câteva decenii, ale lui Hristu Căndroveanu (*Literatura român pentru copii*, Ed. Albatros, Bucure ti, 1988), sau de volumele unor cercet ori mai aplica i ai fenomenului, precum Adela Rogojinaru, (*O introducere în literatura pentru copii*, Oscar Print, Bucure ti, 1999), Iuliu Ra iu (*O istorie a literaturii române pentru copii i adolescen i*, Editura Prut, Chi in u, 2005), Florica Bodi tean (*Literatura pentru copii i tineret dincolo de „story”*, Casa C r ii de tiin , Cluj, 2007), Mihaela Cernu i-Gorode chi (cu mai multe lucr ri semnificative, c - rora li se cuvin ad ugate i demersurile Alinei Pamfil), bibliografia de prim linie r mâne insuficient , cantonat – preponderent – într-o zon didactic-informativ , cu pu ine deschideri hermeneutice, socio-culturale sau politice avizate. În loc de a clama, inept, *minoratul* literaturii dedicate vârștelor dintâi ale omului, ar trebui s ne îngrijoreze minoratul metadiscursurilor autohtone dedicate ei.” (A.P.)

Anemone POPESCU

● Ar trebui s începem lectura num rului 9/2021 al revistei *Steaua* cu Centenarul Adrian Marino. Eseul lui tefan Borbely, „Posteritatea lui Adrian Marino” se ocup nu de indiferen a c r - turarilor no tri fa de Adrian Marino – sunt câteva c r i, câteva teze de doctorat care i s-au dedicat –, ci de „Casa Lidiei i a lui Adrian Marino”. *Via a unui om singur* de Adrian Marino continu ..., arat domnul tefan Borbely. Sau ar fi trebuit s începem lectura revistei cu eseul Irinei Petra , „Alte locuri, alte locuiri”? Sau cu admirabilul fragment de Jurnal al lui Radu uculescu? Sau cu *Shakespeare bine interpretat* de George Volceanov? („Una peste alta, jos p l ria în fa a lui Adrian Papahagi care se adresează tineretului studios i unui larg public autohton i asta în condi iile în care, de dou genera ii încoace, speciali tii no tri prefer s - i publice studiile exclusiv în limba englez , pentru publicul anglofon...” ● Dar a prefera s s ri i paginile cu „Scrisorile b trânu-lui general Lauren iu Fulga c tre ultima lui iubire”. B trântul general e îndr gos-tit, tân ra profesoar i poet Alexandra S ndulescu îi place generalului care îi scrie, cu umilin , ce face i ce ar face pentru ea. B trântul general a fost un om care a condus Uniunea Scriitorilor i a condus-o cu onoare. A mai scris romane i nuvele memorabile. Se puteau g si i alte pagini „inedite” ale scriitorului, nu scrisorile lirice al b trântului îndr gos-tit, gata s fac orice pentru tân ra poet Alexandra. Ce s-o fi ales din dânsa? A ap rut vreun general mai tân r ? ● Revista *Teatrul*, numerele 10-11/ 2021 prezintă „Laurea ii Galei Premiilor Uniter, edi ia a XXIX-a”, dar i o „Sec iune Silviu Purc rete”. Despre spectacolul *Plugarul i Moartea* scriu George Banu (*Plugarul i Moartea: un dialog infinit*) i Alexa Visarion: „Am v zut de curând, pe scena legendar a Teatrului Na ional din Ia i, cu spectatori tineri i inteligen i din privire, [...] un spectacol eveniment: *Plugarul i Moartea*, text scris de

Johannes von Tepl în jurul anului 1400 i redescoperit...de germanistul Konrad Burdach în secolul trecut. Scenariul dramatic conceput de Silviu Purc rete este un poem-ceremonial de interoga ii. Într-un mod straniu, moartea cuprinde mai mult adev r decât via a. Putem crede c Moartea e un câmp energetic”. ● „Eugen Lovinescu sub zodia senin t ii imperturbabile”, celebrul pamflet al lui Camil Petrescu a fost editat de Florica Ichim (Edi ie îngrijit i cuvânt înainte de Florica Ichim). Conduc toarea Funda iei culturale Camil Petrescu, a revistei *Teatrul*, azi adaug în finalul studiului introductiv scrisori ale lui Constantin Noica c tre Florica Ichim: „Era, pentru genera ia mea (Eliade, Cioran, Eugen Ionescu, Comarnescu, Manoliu), noi, cu mai bine de 10-15 ani mai tineri, un om de cultur straniu, extraordinar într-un sens, dar de o susceptibilitate care îl sc dea uneori în ochii no tri. L-am admirat c n-a inut defel la carier [...] dar, cu excep ia lui Eliade, poate, am fost uimi i de natura sa proteic , sortit s -l duc pân a face cronic sportiv”. ● *Via a Româneasc* , nr. 10 / 2021 ne aminte te, cu ajutorul lui Geo Vasile (în eseul „Angela Marinescu la 80 de ani sau Jocul poetic ca sinucidere lent ”) c marea poet , „Necru toare cu sine, cu p rin ii, cu rudele, [...] ajunge s proclame moartea poeziei.” Cu ajutorul lui Tudorel Urian, revista ne aminte te, în acela i num r, c exist i un *Alfabet al doamnelor*, care zice altfel: „Este mereu o bucurie s te întâlne ti cu spiritul iscoditor al Ioanei Pârvulescu, preg tit întotdeauna s cerceteze partea nev zut a familiarului i s scoat la lumin revela ii ideatice i frumoase i estetice care nu sar singure în ochi”. Bravo Ioana Pârvulescu! Bravo, Tudorel Urian! ● S-a încheiat edi ia din acest an a Galei „Scriitorul anului 2021”, desf urat la Ia i. Cei doisprezece finali ti au fost Mihaela Manca , George Volceanov, Mihok Tamás, Andreea R suceanu, Mircea Anghelescu, Nichita Danilov, Vida Gábor, C lin Vlasie, Cristina Chevere an, Marta Petreu, Daniel Cristea-Enache. Laurea ii marelui premiu sunt, ex-aequo, Daniel Cristea-Enache i Marta Petreu.

download

Ilustra iile din acest num r sunt fotografii realizate de studen ii din anul I 2019-2020 ai Facult ii de Artă din Timi oara, sec ia de Design Alexandru Bacos, Iulian Martin, Silvia Cojocaru, Andreea P duraru, Petru Alin Grangure, Ana Cirebea, Luminita Ubreă, sub coordonarea lect. univ. dr. Alexandru Bunii

ORIZONT
Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș
Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu
Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Mădălin Bunoiu, Cristina Chevereșan, Radu Pavel Gheo, Viorel Marineasa, Camil Mihăescu, Ioan T. Morar, Marian Odangiu, Cristian Pătrășconiu, Dana Percec, Vasile Popovici, Robert Șerban, Daniela Șilindean, Marcel Tolcea, Ciprian Vălcan, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Sorin Stroe.
Design pagini revista: Paul Crușcov.
Revista Orizont este indexată EBSCO și CEEOL.
www.revistaorizont.ro e-mail revorizont@gmail.com

REDACTIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3,
telefoane: 0256 29 48 93, 0256 29 48 95
Marcă înregistrată: M/00166
Tiparul executat la S.C. DeaPrint S.R.L. București

ISSN 0030 560 X

